

TÄYDENTÄVÄ RAKENNUSHISTORIASELVITYS

OULUN PÄÄKIRJASTO

SISÄLTÖ

1	Johdanto	4
2	Perustiedot	6
3	Pääkirjaston ja Oulun monumentaalikeskuksen historiaa	8
4	Täydennykset vuoden 2012 selvitykseen – vuosina 2012-2021 tapahtuneet muutokset.....	11
4.1	Sijainti ja ympäristö.....	11
4.2	Kaavatilanne.....	13
4.2.1	Maakuntakaava.....	13
4.2.2	Yleiskaava.....	14
4.2.3	Asemakaava	15
4.3	Kirjastorakennuksen olennaiset muutokset	18
5	Rakennuksen säilyneisyys	22
5.1	Rakennuksen ulkoasu ja julkisivut	22
5.2	Rakennuksen tilajako	26
5.3	Sisustus.....	33
5.3.1	Materiaalit.....	37
5.3.2	Kalusteet ja valaisimet	39
5.3.3	Opastusjärjestelmä	43
5.3.4	Taideteokset	45
5.3.5	Keskeiset sisätilat	52
5.3.6	Näkymät	71
5.4	Säilyneisyyskaaviot.....	75
6	Pääkirjaston kulttuurihistoriallinen merkitys ja arvot	82
6.1	Kirjastorakennuksen tunnistetut arvot	82
6.2	Yksi Oulun keskustan merkkirakennuksista	84
6.3	Vänmanninsaaren maisemallinen ja kaupunkikuvallinen kokonaisuus.....	85
6.4	Modernin betoniarkkitehtuurin taidonnäyte Suomessa	88
6.5	Edustava esimerkki 1900-luvun jälkipuolen kirjastoarkkitehtuurista.....	89
6.6	Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelema kirjastorakennus	90
6.7	Ulkoasultaan ja sisätiloiltaan hyvin säilynyt kokonaisuus.....	94
6.8	Sisätilojen arkkitehtoniset arvot	95
7	Lähteet.....	97

1 JOHDANTO

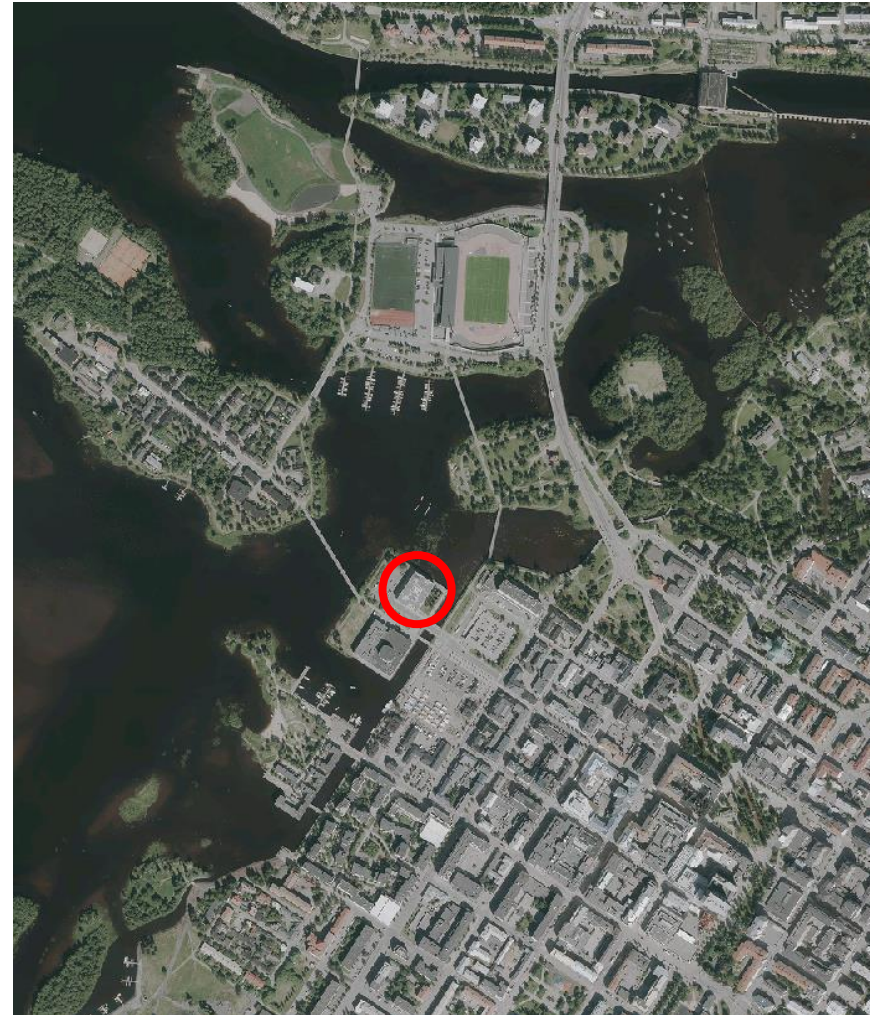
Oulun pääkirjasto sijaitsee keskeisellä ja kaupunkikuvallisesti erittäin merkittäväällä paikalla Vänmanninsaarella Oulun kaupungin ydinkeskustan meren puoleisella laidalla. Vuonna 1981 valmistuneen pääkirjaston on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Martti ja Marjatta Jaatinen. Pääkirjasto on osa Oulun uutta monumentaalikeskusta, joka on suunniteltu ja rakennettu vuonna 1962 järjestetyn Oulun hallinto- ja kulttuurikeskuksen suunnittelukilpailun pohjalta. Kilpailun voitti Marjatta ja Martti Jaatisten ehdotus ”Saari”. Kokonaisuuteen kuuluu myös vuonna 1972 valmistunut Oulun kaupunginteatteri, joka sijaitsee kirjastoa vastapäätä.

Oulun pääkirjasto on aikansa huippuarkkitehtuuria sekä suomalaisen miesiläisyyden, niukan modernin betoniarkkitehtuurin, taidonnäyte.¹ Pääkirjasto kuuluu valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä RKY edustavaan aluekokonaisuuteen *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila*.²

Oulun rantakorttelien julkinen kaupunkitila (kuva: Museovirasto).

¹ Krogus 2012, 42.

Kohteen sijainti ilmakuvassa vuonna 2017 (kuva: Oulun karttapalvelu).

² Museovirasto, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1474 (luettu 23.6.2021).

Oulun pääkirjaston peruskorjaus ja kirjaston tilojen tuleva käyttö sisältyvät Oulun kulttuuristrategiaan 2030 ja Oulu2026-ohjelmaan. Kirjaston peruskorjaus on tarkoitus toteuttaa ennen vuotta 2026. Oulun kulttuuristrategian 2030 mukaan Oulun kaupungin kulttuuritiloista keskeisin, keskustakirjasto, päivitetään vastaamaan tulevaisuuden tarpeita. Jatkossa kirjasto luo oppimisen ja elämysten kohtaamistilan.³ Oulu2026-ohjelman mukaan tavoitteena on, että jatkossa uusittu kirjastotalo tarjoaa kulttuuri-ilmastomuutokselle tilat, joissa kulttuuri elää ja on käsinkosketeltavasti läsnä. Kirjaston on Oulu2026-ohjelmassa visioitu olevan kestävä ja vastuullisen kehityksen majakka, ostoskeskuksen ekologinen vastapari, jossa ei voi ostaa mitään, mutta jossa voi silti pitää hauskaa, viettää aikaa ystävien kanssa, olla luova ja käyttää uusinta teknologiaa.⁴

Oulun pääkirjastosta on laadittu rakennushistoriaselvitys vuonna 2012. Arkkitehtitoimisto Pia Krogiuksen laatimassa, 5.10.2012 päivätyssä rakennushistoriaselvityksessä käsitellään Torinrannan alueen kaavoituksen ja rakentamisen historiaa, Oulun kirjastotoimen historiaa sekä pääkirjaston suunnittelun, rakentamisen ja käytön historiaa vuoteen 2012 saakka. Selvityksessä kuvaillaan kirjastorakennus alkuperäisessä asussaan ja tuodaan esille sen merkitys arvokkaana arkkitehtuurikohteena ja arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelemana rakennuksena.

Nyt laadittu rakennushistoriaselvitys täydentää aikaisempaa, vuonna 2012 laadittua selvitystä. Aikaisempi selvitys toimii tässä selvityksessä tärkeimpänä lähteenä – esimerkiksi rakennuksen kuvailu tukeutuu Pia Krogiuksen laatimaan selvitykseen. Tässä selvityksessä keskitytään ennen muuta kirjastorakennuksen

sisätiloihin ja sisustukseen, niiden ominaispiirteisiin, säilyneisyyteen ja arvoihin. Lisäksi tuodaan esille aikaisemman selvityksen täydennyksinä kirjastorakennuksessa ja sen lähiympäristössä vuosien 2012–2021 välisenä aikana tapahtuneet olennaiset muutokset. Vuoden 2012 rakennushistoriaselvitys on nyt laaditun selvityksen liitteenä. Selvitykset täydentävät toisiaan ja luovat yhdessä kattavan kuvan Oulun pääkirjastosta.

Rakennushistoriaselvitys on laadittu Oulun kaupungin Oulun tilapalvelut -liikelaitoksen toimeksiannosta kirjastorakennukseen kohdistuvan hankesuunnittelun tueksi. Rakennushistoriaselvityksen tavoitteena on vastata kysymyksiin ”Millainen rakennus on?” ja ”Miksi se on sellainen kuin se on?” Selvitys kuvaa kohteen historiaa ja nykytilaa tutkien niiden välistä suhdetta. Samalla se on kertomus kohteen historiasta, ulottuen alueen historiasta ja kohteen rakentamisesta nykyhetkeen saakka. Selvitykseen sisältyy analyysi siitä, mikä kohteessa on arvokasta, vaalittavaa ja suojeltavaa. Selvityksen tarkoituksena on auttaa ymmärtämään rakennusta sekä itsessään että osana ympäristöään, sellaisena kuin se on.

Tärkeimpiä lähteitä tämän rakennushistoriaselvityksen laatimisessa ovat olleet kartat ja ilmakuvat, alkuperäiset rakennuspiirustukset ja muutospiirustukset sekä alueelle ja rakennuksiin laaditut selvitykset ja inventoinnit. Vanhoja valokuvia on saatu Oulun kaupungilta. Tiedot lähteistä on esitetty lähdeluettelossa.

Rakennushistoriaselvityksen ovat laatineet arkkitehti, TkT Kaisa Mäkinie mi ja arkkitehti Noora Kela Sweco Infra & Rail Oy:stä. Rakennus on inventoitu ja valokuvattu paikan päällä 19.8.2021.

---

³ *Oulun kulttuuristrategia 2030*, 13.

⁴ *CulturalClimateChange 2021*, 34.

Oulu lukee!

Kirjastokortit
Palautukset
Varaukset
2. kerros

Library cards
Returns
Reservations
2nd floor

Pääkirjasto
Makkariintie 10, Oulu

Maailman kirjasto
Keskustie 10, Oulu

OULU Kaupunginkirjasto

TARINA

KANRESTA

Aikulaisten osasto

Puhelin...

2 PERUSTIEDOT

Kohde	Oulun kaupungin pääkirjasto
Osoite	Kaarlenväylä 3, 90100 Oulu
Kaup. osa/kiinteistö	I kaupunginosa (Pokkinen) / kiinteistö 564-1-38-3
Laajuustiedot	Kirjastorakennus ja Vänmanninsaari
Kiinteistön omistaja	Oulun kaupunki
Suunnittelija	Arkkitehtitoimisto Martti ja Marjatta Jaatinen
Rakennusajankohdat	Kirjastorakennus on valmistunut vuonna 1981. Se on avattu yleisölle vuonna 1982. Peruskorjaus 2013 / Arkkitehtitoimisto HML Oy
Muut nimet	Oulun kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto Oulun pääkirjasto
Rakennussuojelu	Rakennusta ei ole suojeltu
Asemakaava	Korttelialueella on voimassa I kaupunginosan korttelia 38 sekä katu- ja vesialuetta koskeva asemakaavanmuutos (Vänmanninsaari), joka on hyväksytty 14.10.2002. Asemakaava on tullut voimaan 26.11.2002. Vänmanninsaareessa on vireillä asemakaavan muutos Kaarlenväylä 1 Terwa Tower. Asemakaavan muutoksen tarkoituksena on mahdollistaa alueelle hotelli, hotellin toimintaan liittyvää kokoustiloja, majoituskäyttöön tarkoitettuja huoneistoja ja toimistotiloja. Asemakaavan on tarkoitus valmistua loppuvuodesta 2022.
Muuta tietoa	Oulun pääkirjasto ja Oulun kaupunginteatteri kuuluvat monumentaalikeskuksen kokonaisuuteen. Kokonaisuus on suunniteltu Oulun hallinto- ja kulttuurikeskuksen yleisen suunnittelukilpailun pohjalta. Vuonna 1962 järjestetyn kilpailun voitti Arkkitehtitoimisto Martti ja Marjatta Jaatinen laatima ehdotus ”Saari”. Pääkirjasto kuuluu valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä RKY edustavaan aluekokonaisuuteen <i>Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila</i> . Pohjois-Pohjanmaan maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa (MRKY 2015) Oulun pääkirjasto on huomioitu valtakunnallisesti merkittävänä kohteena. Pääkirjasto kuuluu arvokkaisiin aluekokonaisuuksiin <i>Oulujoen suisto</i> ja <i>Moderni monumentaalikeskus</i> .

3 PÄÄKIRJASTON JA OULUN MONUMENTAALIKESKUKSEN HISTORIAA

Oulun pääkirjasto sijaitsee kaupungin keskustan välittömässä läheisyydessä Oulujoen suistossa, torin edustalle rakennetussa Vänmanninsaarella. Kirjasto ja vastapäätä sijaitseva Oulun kaupunginteatteri, sekä näiden viereiset Kaarlenaukio ja Meritori, muodostavat yhdessä Oulun monumentaalikeskukseksi tunnetun kokonaisuuden.

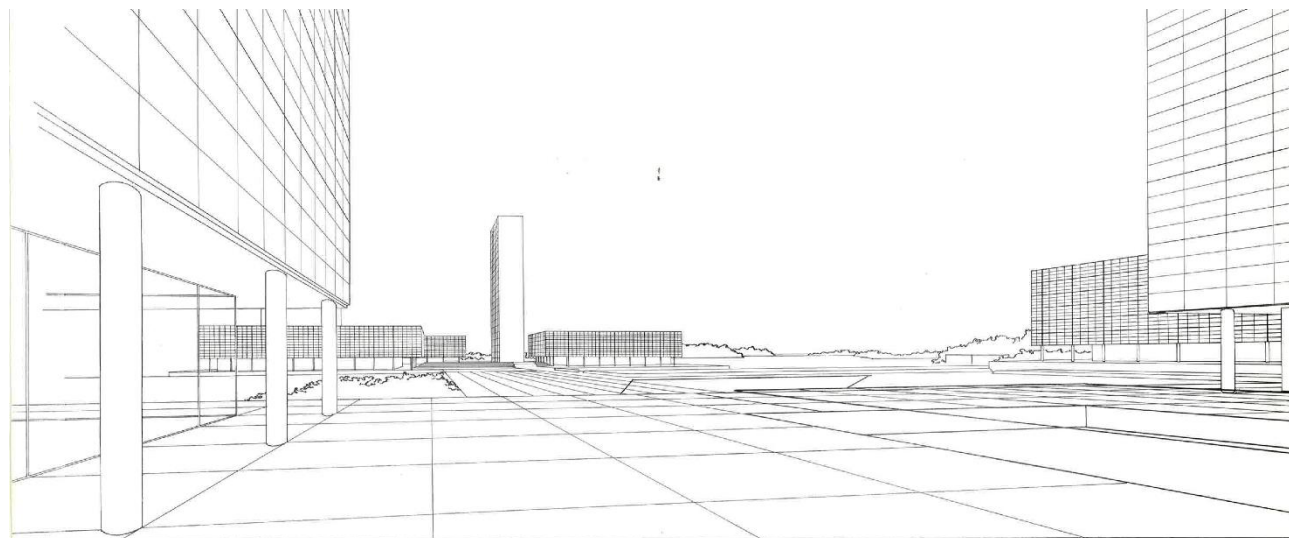
Rakennetun kokonaisuuden historia juontaa juurensa 1960-luvulle aikaan, jolloin Oulu eli voimakasta kasvukautta. Torin seutu oli tuolloin sekavassa tilassa, mikä kiinnitti yleiskaava-arkkitehti Irma Mikolan huomion. Hän laati 1962 kaupungin hallinto- ja kulttuurikeskuksen järjestelykaavion ja ehdotuksen asemakaavan muutoksesta.⁵

Oulun kaupunki julisti vuonna 1962 hallinto- ja kulttuurikeskuksen yleisen suunnittelukilpailun, jonka kilpailuohjelman mukaan ”kilpailun tarkoituksena on aikaansaada Oulun läänin pääkaupungin arvoa vastaava hallinto- ja kulttuurikeskuksen suunnitelma Oulujoen suiston muodostaman vesi- ja viheralueen äärelle”.⁶

Suunnittelukilpailun voitti Marjatta ja Martti Jaatisten ehdotus nimimerkillä ”Saari”. Ehdotuksen ajatuksena oli sijoittaa monumentaalikeskus torin ulkopuolelle Vänmanninsaaren kohdalle omaksi veden ympäröimäksi rakennusryhmäkseen suorakulmaisen muotoiseen rakennettuun saareen. Saarelle

oli sommiteltu teatteri, kaupungintalo, konserttitalo ja Pakkahuoneenkadun päätteeksi virastotorni.⁷

Kilpailutyön pohjalta alueelle laadittiin asemakaava. Monumentaalikeskuksen rakennuksista ensimmäisenä suunniteltiin kaupunginteatteri. Teatteri valmistui 1972. Tässä yhteydessä toteutettiin Vänmanninsaaresta neljäsosa, kun saarta täytettiin ja rakennettiin teatterin viereiset kaakkois- ja lounaisrantojen reunat. Teatterin valmistuttua Jaatisten arkkitehtitoimistossa monumentaalikeskuksen suunnittelu oli edelleen vireillä, ja kaupungintalon ja virastotornin luonnossuunnitelmat olivat pitkällä.

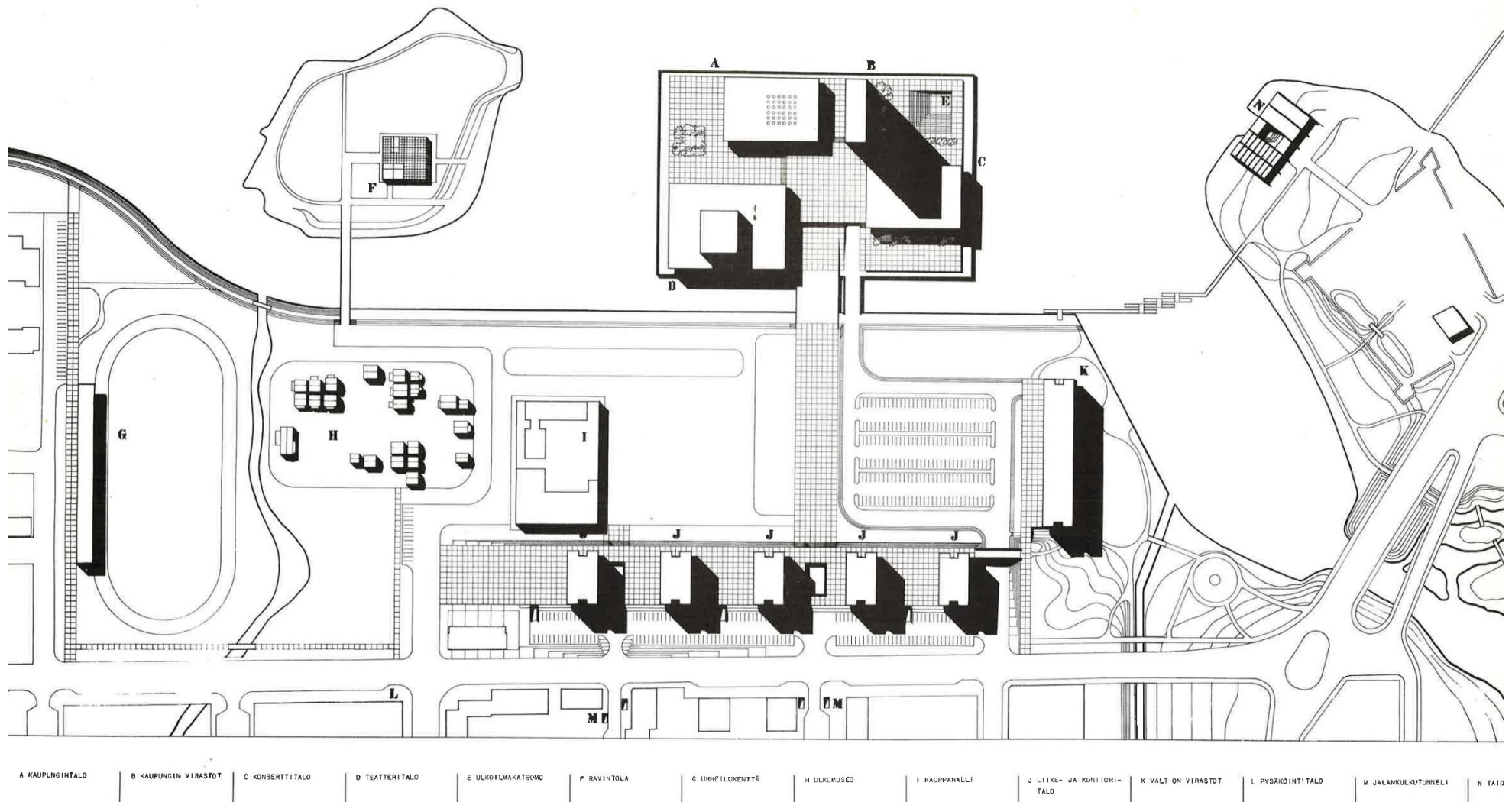
Perspektiivipiirros. Näkymä Pakkahuoneenkadun jatkeelta monumentaalikeskukseen (Jaatinen & Jaatinen 1965).

⁵ Krogus 2012, 7.

⁶ Jaatinen & Jaatinen 1965, 3.

⁷ Krogus 2012, 9.

⁸ Krogus 2012, 11–12.

Kartta, johon on nimetty Oulun monumentaalikeskukseen kuuluvat rakennukset. Kirjaston paikalle oli osoitettu tuolloin vielä konserttitalo. (Jaatinen & Jaatinen 1965).

4 TÄYDENNYKSET VUODEN 2012 SELVITYKSEEN – VUOSINA 2012-2021 TAPAHTUNEET MUUTOKSET

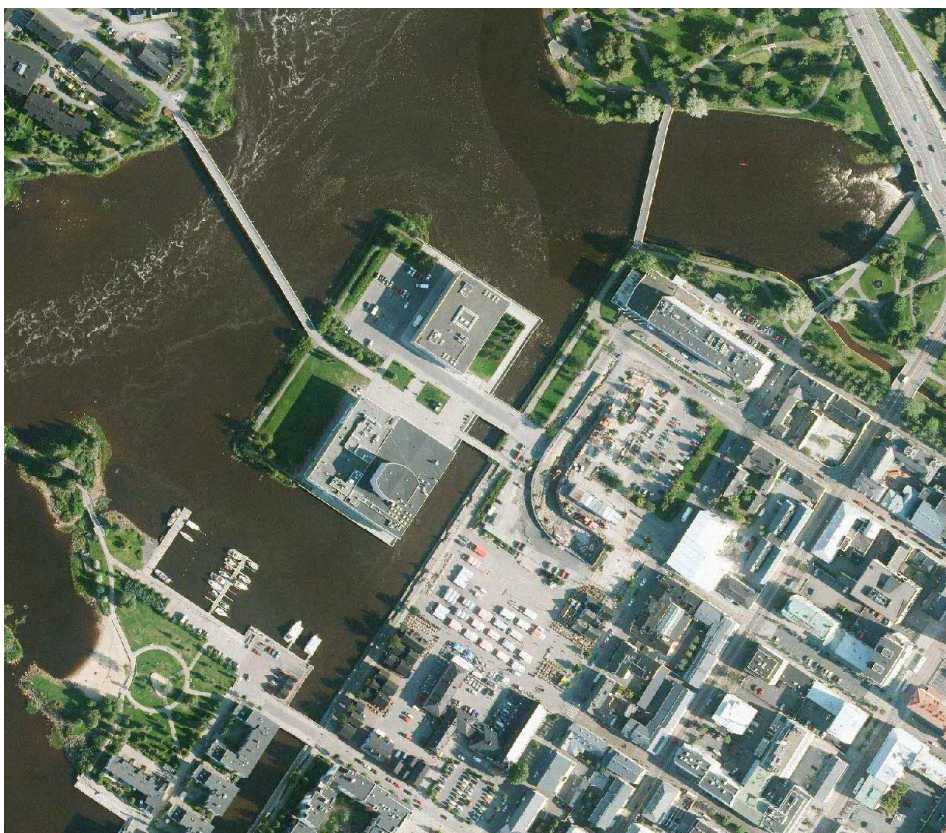
4.1 Sijainti ja ympäristö

Kirjaston lähiympäristö Vänmanninsaarella on edelleen pääpiirteissään samassa asussa kuin vuonna 2012. Vänmanninsaaren edustalla on tapahtunut vuoden 2012 jälkeen muutoksia.

Oulun kaupungin keskustan alla sijaitsevan pysäköintialueen, Kivisydämen, rakennustyöt aloitettiin

kesällä 2012. Kivisydän avattiin käyttöön syksyllä 2015. Toinen Kivisydämen sisäänajorampeista rakenteineen sijaitsee Kaarlenväylän ja Hallituskadun välissä pääkirjaston edustalla. Sen rakentaminen on jossain määrin vaikuttanut kirjastolta kaupungin suuntaan avautuviin näkymiin. Sisäänajorampin

paikalla on entuudestaan ollut osa Autorannan pysäköintialuetta. Rampin rakentaminen ei ole merkittävästi muuttanut kirjaston lähiympäristön ilmettä. Se hahmottuu näkymässä osana pysäköintialuekokonaisuutta.

Ortokuva vuodelta 2012 (Oulun karttapalvelu).

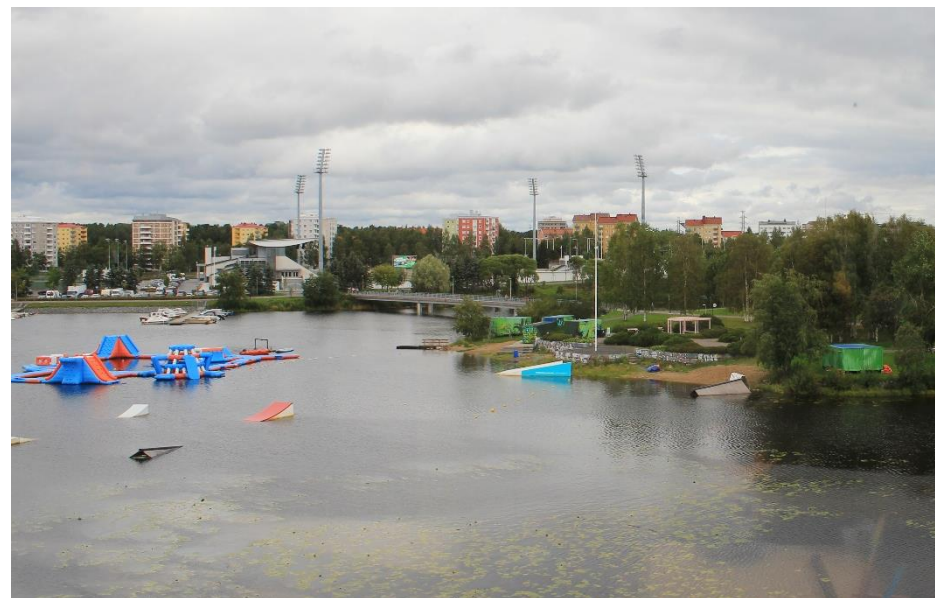

Ortokuva vuodelta 2020 (Oulun karttapalvelu).

Näkymä kirjastolta kohti kaupunkia. Vasemmalla Radisson Blun ja Kallioparkin sisäänajo.

Kirjastolta avautuvaa maisemaa ovat vuoden 2012 jälkeen muuttaneet muun muassa hotelli Radisson Blun peruskorjaus ja laajennus sekä uuden Torihotellin rakentaminen kauppatorille kauppahallin kupeeseen. Torihotelli oli tämän selvityksen laatimisen aikaan vuoden 2021 kesällä työmaavaiheessa.

Vesipuisto ja Linnansaari vuonna 2021.

Kirjastosta Linnansaaren suuntaan avautuviin näkymiin on vaikuttanut myös vesipuiston rakentaminen Linnansaaren edustalle. Vesipuiston rakennelmat ovat käytössä kesäaikana ja ne ovat luonteeltaan väliaikaisia.

4.2 Kaavatilanne

Pääkirjaston ympäristöä koskevissa kaavoissa on tapahtunut vuoden 2012 jälkeen muutoksia. Pohjois-Pohjanmaan kokonaismaakuntakaava on uudistettu kolmessa vaiheessa, vaihemaakuntakaavat 1, 2 ja 3 ovat tulleet voimaan vuosina 2015, 2016 ja 2018. Uuden Oulun yleiskaava on hyväksytty 18.4.2016. Yleiskaava on lainvoimainen.

4.2.1 Maakuntakaava

Voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa Oulun pääkirjasto kuuluu Oulun keskustatoimintojen alueeseen (C-1). Merkinnällä osoitetaan Oulun kaupunkikeskustan palvelutoimintojen alue, johon sijoittuu keskustahakuisia hallinto-, kauppaa-, hyvinvointi- ja vapaa-ajan palveluja sekä asumista. Alueella olevat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöalueet ja -kohteet on esitetty 2. vaihemaakuntakaavan selostuksen liitteessä. Alueeseen sisältyy Museoviraston määrittelemä Oulun kaupunkiarkeologinen alue, jolla tunnetaan muinaismuistolain (295/63) rauhoittamia maanpinnan alla olevia kulttuurikerroksia ja rakenteita.

Suunnittelumääräysten mukaan yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja kaavoituksessa tulee luoda edellytyksiä kansainvälisen, kaupallisesti vetovoimaisen ja viihtyisän kaupunkikeskustan kehittymiselle varaamalla alueita tiivistä kaupunkirakentamista ja monipuolisia palveluja varten sekä määrittelemällä korkeatasoisen kaupunkikuvan kehittämisen periaatteet. Alueiden käytön suunnittelussa ja

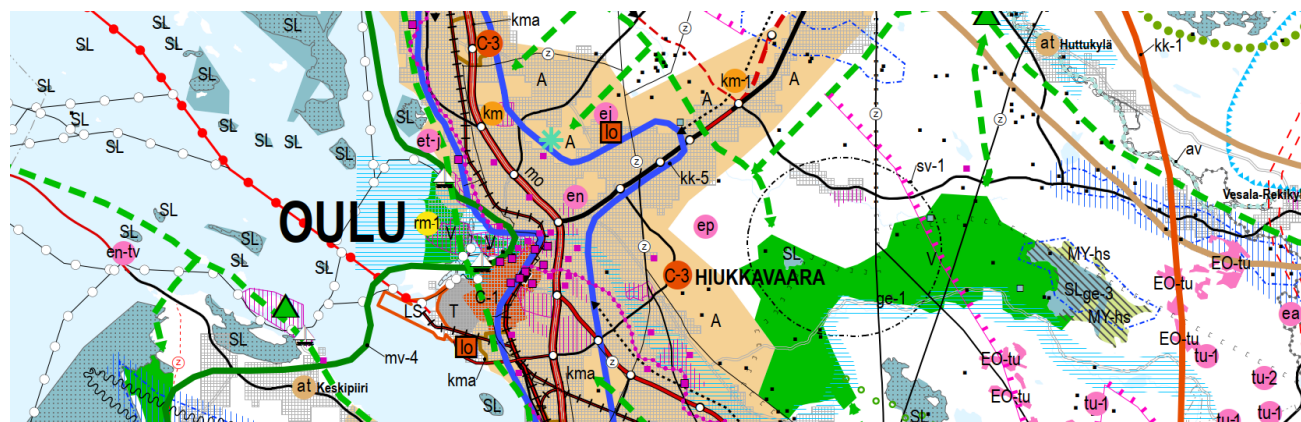
rakentamisessa on varmistettava, että alueella sijaitsevien kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeiden kohteiden kulttuuri- ja luonnonperintöarvot säilyvät. Alueelle saa sijoittaa merkitykseltään seudullisia vähittäiskaupan suuryksiköitä. Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa keskustatoimintojen alueen sijainti ja laajuus on määriteltävä siten, että alue muodostaa toiminnallisesti yhtenäisen keskustahakuisiin toimintoihin painottuvan kokonaisuuden. Oulun keskustatoimintojen aluetta tulee kehittää Pohjois-Suomen kaupallisena pääkeskuksena ja alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota kaupan toiminta- ja kehitysedellytysten ja palveluiden saavutettavuuden kehittämiseen.

Pääkirjasto kuuluu valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä edustavaan kokonaisuuteen *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila*. Maakuntakaavassa merkinnällä valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö osoitetaan valtioneuvoston päätöksen mukaiset

valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009). Osa kohteista ei näy kaavakartalla; luettelo Pohjois-Pohjanmaan arvokkaista rakennetuista kulttuuriympäristöistä ja -kohteista on esitetty 2. vaihemaakuntakaavan selostuksen liitteissä 4 ja 5.

Suunnittelumääräysten mukaan alueiden käytön suunnittelussa tulee edistää kulttuuriympäristön valtakunnallisten ja maakunnallisten arvojen säilymistä. Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa on otettava huomioon rakennettujen kulttuuriympäristöjen kokonaisuudet ja ominaispiirteet. Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota RKY 2009 -inventoinnissa sekä Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 -selvityksessä kirjattuihin arvoihin ja ominaispiirteisiin.

Oulun kaupungin keskusta ja sitä ympäröivät alueet kuuluvat kaupunkikehittämisen kohdealueeseen Oulun kaupunkiseutu (kk-1) ja Oulun seudun laatu-käytävään (kk-5).

Ote Pohjois-Pohjanmaan voimassa olevien maakuntakaavojen yhdistelmäkartasta, 25.1.2021. (Kartta Pohjois-Pohjanmaan liitto).

4.2.2 Yleiskaava

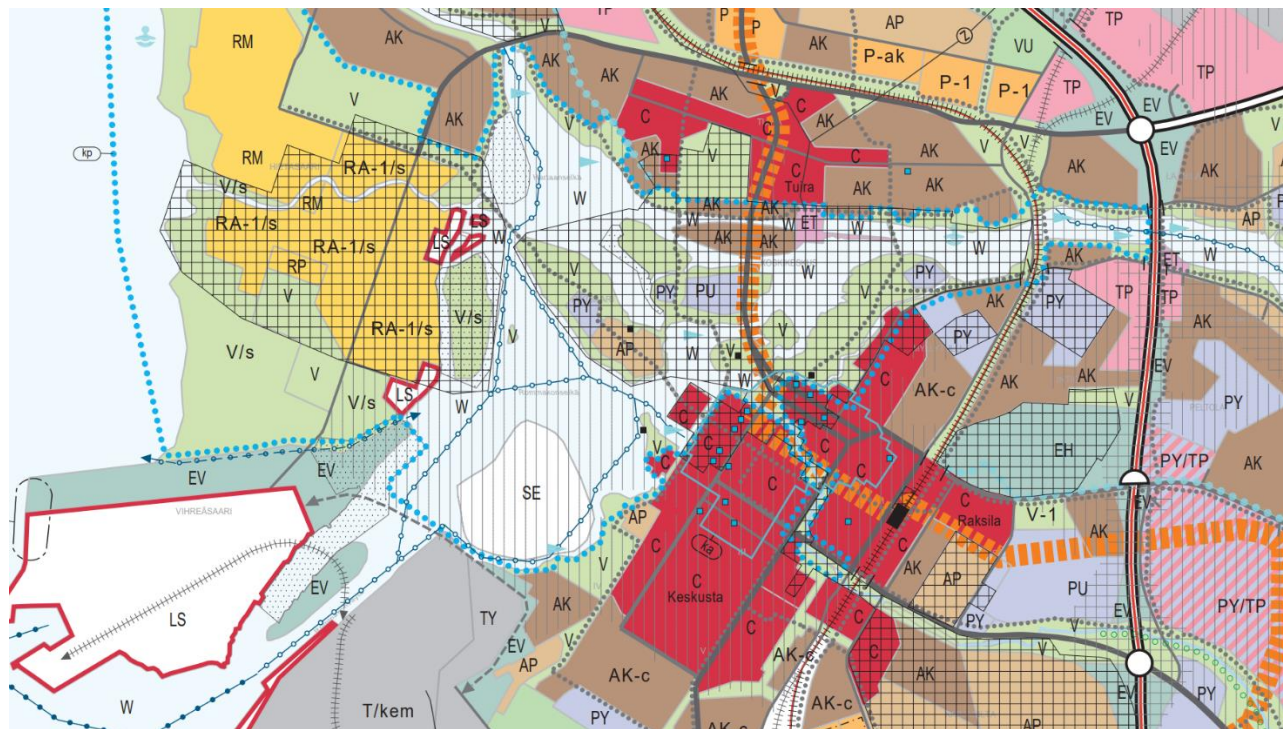
Uuden Oulun yleiskaavassa Vänmanninsaari kuuluu pääkeskukseen, keskustatoimintojen alueeseen (C). Alue varataan Oulun kaupunkiseutua ja sen vaikutusalueita palveleville keskustatoiminnoille, kuten kaupalle, julkisille ja yksityisille palveluille, hallinnolle, keskustaan soveltuvalla asumisella ja ympäristöhäiriöitä aiheuttamattomille työpaikkatoiminnoille. Keskustoimintojen alueelle saa sijoittaa merkitykseltään seudullisia vähittäiskaupan suuryksiköitä.

Vänmanninsaaren halki kulkee kevyen liikenteen pääreitti, joka johtaa Torinrannasta sillan yli Pikisaa-reen.

Valtakunnallisesti arvokas kokonaisuus *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila* osoitetaan yleiskaavassa kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tärkeänä kohteena tai alueena. Merkinnällä on osoitettu valtakunnallisesti merkittävät rakennetun kulttuuriympäristön kohteet (RKY 2009) ja valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Alueen suunnittelussa ja käytössä tulee edistää kulttuuriperintö- ja maisema-arvojen turvaamista siten, että rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta säilytetään. Suunniteltaessa alueelle muutoksia on turvattava alueen ominaisuutensa ja erityispiirteiden säilyminen. Rakennettuun kulttuuriympäristöön vaikuttavista hankkeista on pyydettävä lausunto museoviranomaiselta.

Oulujoen suistoalue osoitetaan Uuden Oulun yleiskaavassa rakennusperinnön, kulttuuriympäristön ja kaupunkikuvan kannalta paikallisesti arvokkaana alueena. Merkinnällä on osoitettu Oulun keskeisen alueen arvokkaat alueet. Rakennusperintöä vaalitaan pitämällä alue tarkoituksenmukaisessa käytössä. Alueella oleva rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta säilytetään. Alueelle rakennettaessa tai aluetta muilla tavoin muutettaessa huolehditaan sen erityisten arvojen säilymisestä.

Oulussa on tullut 19.2.2019 vireille Kulttuuriympäristön teemayleiskaava, jossa tarkastellaan valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä koko Oulun alueella. Tavoitteena on edistää kulttuuriympäristön arvojen säilymistä sekä vahvistaa alueiden paikallidentiteettiä esittämällä kulttuuriympäristövoimavarana.

Ote Uuden Oulun yleiskaavasta. (Oulun karttapalvelu).

4.2.3 Asemakaava

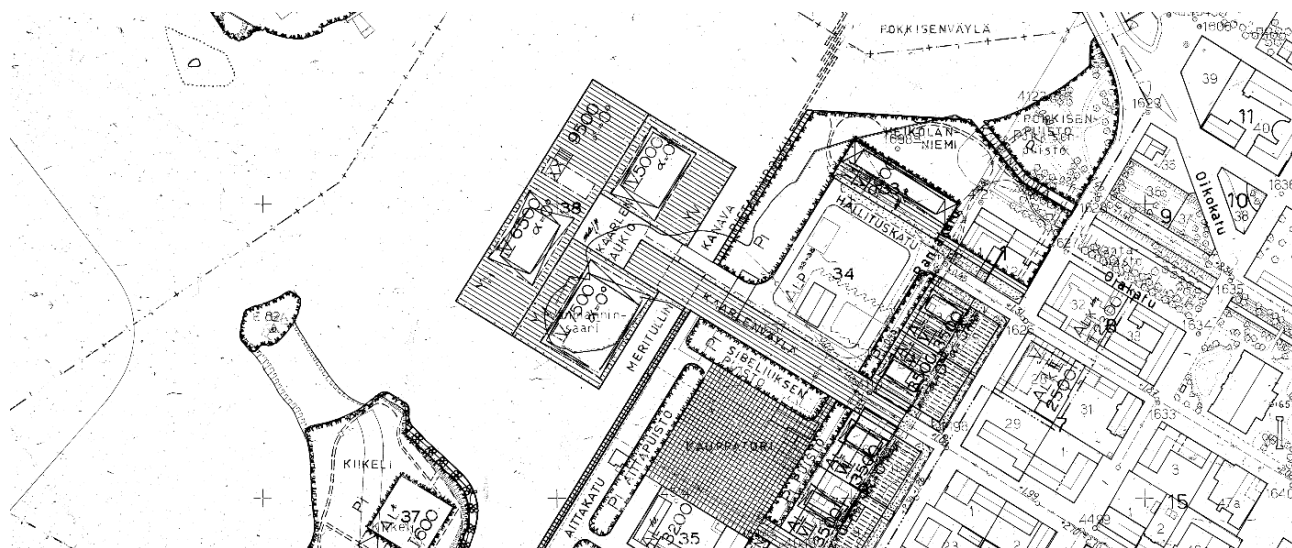
Vänmanninsaaren asemakaavahistoria

Vuoden 1940 Oulun kaupungin asemakartassa Vänmanninsaari erottuu pienenä saarena kaupungin keskustan edustalla. Mantereen puoleinen ranta on kartalla esitetty suorakulmaisen muotoisena, mikä luo kontrastin lähimpien yhä luonnollisen muotoisten Kiikelin, Elban ja Vänmanninsaaren kanssa.

Ote Oulun kaupungin asemakartasta vuodelta 1940 (Oulun historialliset kartat, Oulun kaupunki).

Oulun kaupunki julisti vuonna 1962 hallinto- ja kulttuurikeskuksen yleisen suunnittelukilpailun, jonka voittivat Marjatta ja Martti Jaatinen. Kilpailutyön pohjalta alueelle laadittiin asemakaava, joka vahvistettiin 28.2.1966. Tuolloin kirjaston paikalle esitettiin yhä konserttisalia.

Ote vuonna 1966 vahvistetusta asemakaavasta, jonka ovat laatineet Marjatta ja Martti Jaatinen. Vänmanninsaari on muotoiltu suorakaiteen muotoiseksi ja sille on sijoitettu niin ikään suorakulmaiset teatteri, konserttisali, kaupungintalo ja virastotorni. Näistä teatteri ja konserttisali sijaitsevat huvi- ja viihdetarkoituksia palvelevien rakennusten korttelialueella (YV), ja kaupungintalo ja virastotorni hallinto- ja virastorakennusten korttelialueella (YH). Tornin korkeudeksi on merkitty 22 kerrosta, muiden rakennusten kerrosluku on neljä. Nelikerroksisten rakennusten pohjakerrokset on kaavassa osoitettu sisäänvedettyinä. Nelikerroksisille rakennuksille on määritelty rakennusoikeutta 5000, 6500 ja 7500 kerrosneliometriä, tornille 9500 kerrosneliometriä. Kattokaltevuudeksi on kaavassa määritelty kaikille rakennuksille 0 astetta. Asemakaavassa rakennusten väleihin rajautuvat alueet on osoitettu suurimmaksi osaksi yleiselle jalankululle varattuna alueena. Kaarlenaukion alle on osoitettu maanalainen tila autopysäköintipaikkoja varten.

Asemakaavassa esitetyistä rakennuksista teatteri on toteutettu ja sittemmin laajennettu kaupungintalon varauksen suuntaan. Kirjasto on rakennettu konserttisalin paikalle. Kaarlenväylä ja sen viereinen ajoyhteys saareen muodostavat leveän, yhtenäisen kulkuväylän Meritullin kanavan ylitse. (Oulun karttapalvelu).

Ote asemakaavasta vuodelta 1995. (Oulun karttapalvelu).

Alueen asemakaavaa muutettiin 1990-luvulla. Asemakaavan muutos kuulutettiin voimaan 16.5.1997.

Asemakaavassa on osoitettu Pikisaaren johtava silta. Silta osoitetaan jalankululle ja polkupyöräilylle varattuna katuna. Vänmanninsaareen johtanut Kaarlenväylä osoitetaan kahtena rinnakkaisena siltana, joista eteläisempi palvelee jalankulkijoita ja pyöräilijöitä ja pohjoisempi etenkin autoilijoita. Siltojen välisestä aukosta näkyy Meritullin kanavan vesipinta.

Rakennusten väleihin rajautuvat alueet osoitetaan asemakaavassa pääosin yleiselle jalankululle varattuna alueen osana, samoin kuin aikaisemmassa asemakaavassa. Maanalaista pysäköintiä osoittava asemakaavamerkintä ei kartalla enää ole.

Muilta osin saari ja siinä sijaitsevat rakennukset on asemakaavassa säilytetty Jaatisten asemakaavan mukaisina pienin rakennusaloihin ja rakennusoikeuksiin kohdistunein muutoksien.

Vänmanninsaaren asemakaavaa muutettiin jälleen vuonna 2002, kun Oulun kaupunginteatteria oli tarve laajentaa. Vänmanninsaarella on edelleen voimassa I kaupunginosan kortteliä 38 sekä katu- ja vesialuetta koskeva asemakaavanmuutos (Vänmanninsaari). Asemakaava on hyväksytty 14.10.2002 ja se on tullut voimaan 26.11.2002. Asemakaavassa teatterin viereinen rakennus on poistettu kaavasta ja sen rakennusoikeus on siirretty teatterille.

Asemakaavassa pääkirjasto ja kaupunginteatteri sijaitsevat kulttuuritoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueilla (YY). Sekä kirjaston että teatterin korttelissa suurin sallittu kerrosluku on neljä. Kirjaston luoteispuolella on hallinto- ja virastorakennusten korttelialue (YH). Kortteliin on osoitettu

rakennusala enintään 22-kerroksiselle rakennukselle, kooltaan enintään 9 500 kerrosalaneliömetriä. Tornin sijoittuu asemakaavassa osittain veden päälle. Tornin rakennusala osoitetaan kaavakartalla kapeana suorakaiteena.

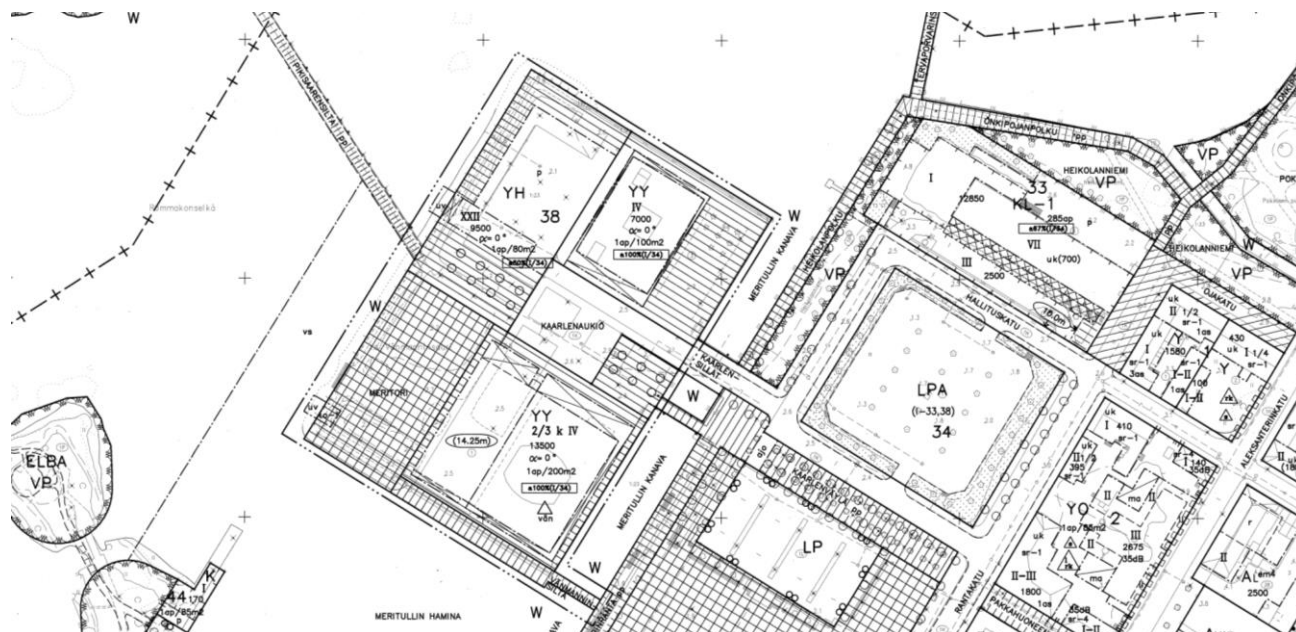
Teatterin ja kirjaston väliin rajautuu Kaarlensiltojen jatkeena oleva Kaarlenaukio. Aukiota reunustavat molemmin puolin istutettavat puurivit. Kirjaston luoteispuolella on laaja pysäköimispaikka (p). Teatterin luoteispuolella on katuaukiona/torialueena osoitettu Meritori. Muutoin rakennuksia ympäröi jalankululle varattuna katuna asemakaavassa osoitettu alue. Vänmanninsaaresta Pikisaareen johtaa Pikisaarensilta.

Korttelialuetta koskee kolmiomerkin tävän. Sen mukaan uusi rakentaminen tulee sopeuttaa Vänmanninsaaren nykyisen rakennuskannan arkkitehtuuriin, muotokieleen ja materiaaleihin. Ilmanvaihtokonehuoneita ei saa ulottaa kaavassa merkityn rakennuksen julkisivun enimmäiskorkeuden yläpuolelle. Julkisivun enimmäiskorkeuden yläpuolelle sijoitettavien ilmanvaihtolaitteiden korkeuden tulee olla alle tai enintään 3 m, laitteita ei tule sijoittaa 15 m lähemmäksi räystäslinjaa. Asemakaava-alueella on rakentamatta jäävät korttelialueen osat, joita ei käytetä ajoteinä eikä pysäköintiin, hoidettava puistomaisessa kunnossa.

Vänmanninsaarella vireillä oleva asemakaava

Vänmanninsaarella on vireillä asemakaavan muutos Kaarlenväylä 1 Terwa Tower, jonka osallistumis- ja arviointisuunnitelma on ollut nähtävillä 6.7.–2.9.2021. Asemakaavan muutosalueeseen kuuluvat I (Pokkinen) kaupunginosan korttelin 38 tontti 5, Meritori sekä osa Kaarlenaukion ja Kaarlenväylän katutilaa.

Asemakaavan muutoksen tavoitteena on korttelin 38 tontin 5 ja Meritorin alueen asemakaavan muuttaminen siten, että mahdollistetaan alueelle hotelli, hotellin toimintaan liittyvää kokoustiloja, majoituskäyttöön tarkoitettuja huoneistoja ja toimistotiloja. Suunnittelun yhteydessä on tarkoitus tutkia muun muassa alueen liittyminen kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen kaupunkirakenteeseen, liikenteeseen, aukioihin, puistoalueisiin ja vesistöön. Asemakaavan on tarkoitus valmistua loppuvuodesta 2022.

Ote voimassa olevasta asemakaavasta. (Kuva Oulun karttapalvelu).

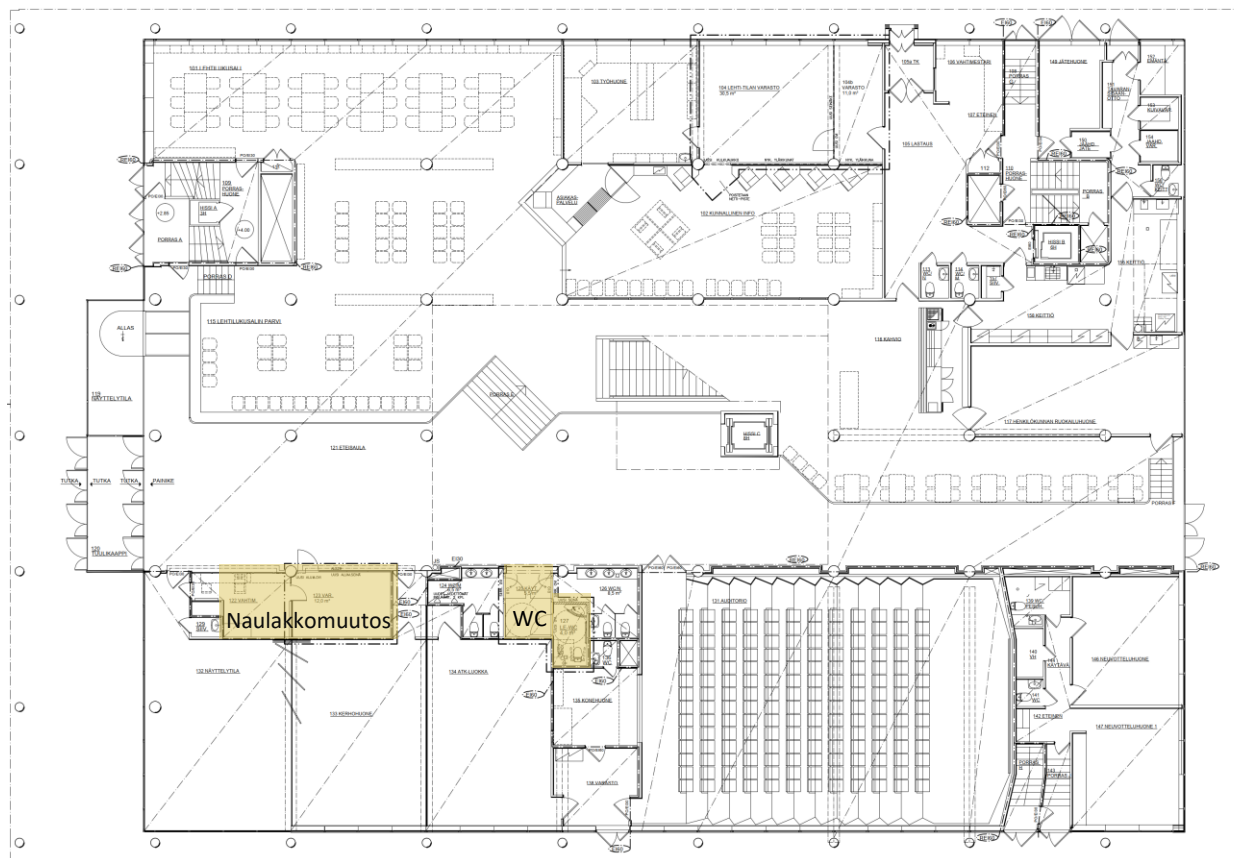
4.3 Kirjistorakennuksen olennaiset muutokset

Kirjistorakennuksen ulkoasuun on tehty vuoden 2012 jälkeen olennainen muutos. Energiainsäätösyistä kaupungin puoleiseen lasijulkisivuun aikaan asennetut umpielementit on muutettu alkuperäisen suunnitelman mukaisesti ikkunaruu-
duiksi vuonna 2013. Samassa yhteydessä lasisei-
nään on asennettu valokirjaimet.

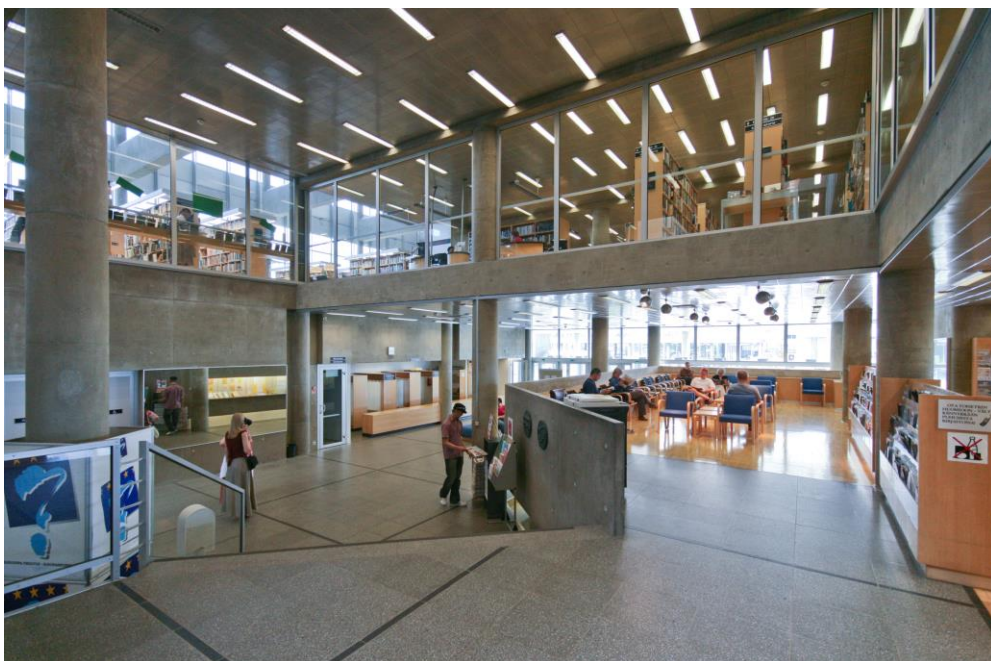
Kirjaston katolle on vuoden 2012 jälkeen asen-
nettu aurinkopaneelit. Niillä ei kuitenkaan ole
suurta vaikutusta kirjistorakennuksen ulkoasuun.
Aurinkopaneelit on asennettu katolle matalina
lounaaseen suuntautuvina riveinä, eivätkä ne
erotu merkittävästi julkisivuissa.

Sisätiloissa on tehty pieniä muutoksia vuoden
2012 jälkeen. Vuonna 2016 vahtimestareiden vie-
reinen naulakotila on muutettu varastoksi ja ylei-
sön wc-tiloissa on toteutettu pieniä muutoksia. Li-
säksi ensimmäisen kerroksen varasto on jaettu
kahteen osaan uuden seinäkkeen avulla. Vuoden
2016 muutosten johdosta ala-aulan kaakkoissei-
nämästä on tullut luonteeltaan aiempaa suljetumpi.
Rakennuksen alkuperäiseen asuun kuuluneen
naulakon poistuttua ala-aulan yleisötilat ovat su-
pistuneet ja tilan muoto on muuttunut. WC-tilojen
muutos taas on luonut aulaan niiden edustalle uu-
den pienen, matalan eteistilan. Vanhat liikuntaes-
teisten WC:t kalusteineen ja pintamateriaaleineen
ovat kokonaan poistuneet ja miesten ja naisten
WC-tilat ovat pienentyneet hieman. Muilta osin
vuoden 2016 muutokset eivät ole vaikuttaneet
yleisölle avoimiin tiloihin merkittävästi.

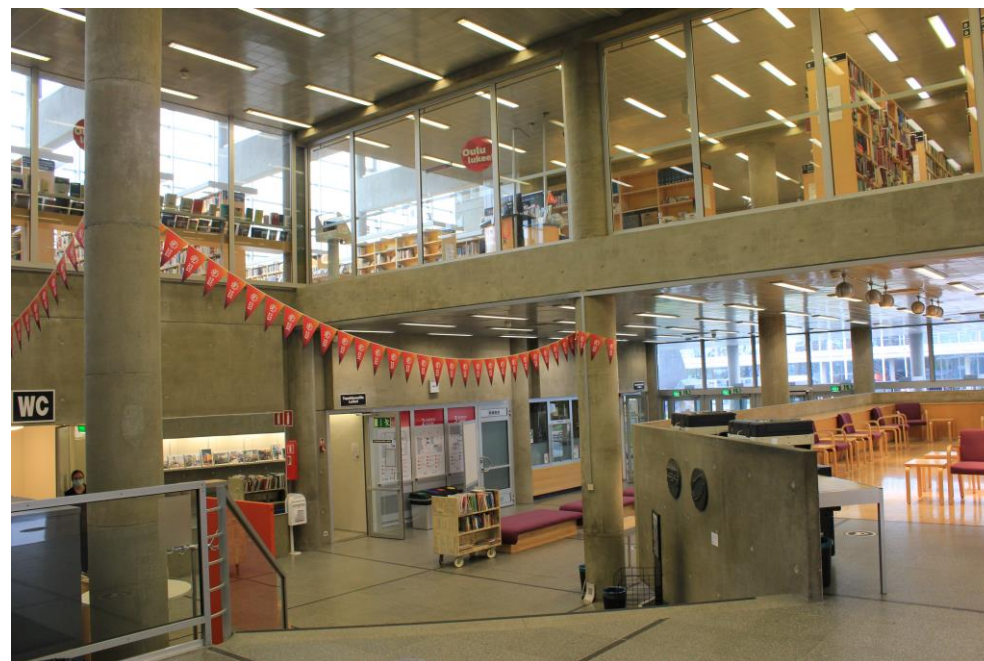
Kirjastoa koskee meneillään oleva, vuonna 2019 käynnistynyt hanke, joka kohdistuu muun muassa talotek-
niikkaan, saavutettavuuteen ja rakennuksessa tarjottaviin palveluihin.

Ensimmäisen kerroksen pohjapiirros, 2016.

Aula vuonna 2007. Vaatenaulakkosyvennys sijaitsee aivan sisäänkäynnin vieressä.

Aula vuonna 2021. Vaatenaulakon tilalla on vahtimestarien työ- ja varastotiloja.

Kirjasto vuonna 2007. Lasijulkisivussa on yhä umpielementit. (Kuva: Oulun kaupunki).

Kirjasto vuonna 2021. Umpelementit on korvattu ikkunoilla ja julkisivuun on asennettu valokirjaimet.

5 RAKENNUKSEN SÄILYNEISYYS

5.1 Rakennuksen ulkoasu ja julkisivut

Pääkirjaston julkisivut ovat hiottua mosaiikkibetonia, lasia ja kova-anodisoitua alumiinia. Kaakkoon kohti Rantakatua ja Oulun kaupungin keskustaa suuntautuva suuri ikkunajulkisivu avaa kirjaston sisällön kaupungille näyteikkunaksi kuin avoin kirja. Ikkunaseinän jaotus on samanlainen kuin teatterirakennuksessa. Pääjulkisivun ikkunat on vaihdettu energiatehokkaampiin vuonna 2012. Luoteeseen Pikisaaren suuntaan avautuvalla julkisivulla jaotus on samanlainen kuin kaupungin puolella, mutta julkisivu on suljetumpi. Se muodostuu alumiinipintaisista metallikaseteista ja koko rakennuksen levyisistä ikkunanauhoista. Koilliseen ja lounaaseen suuntautuvat julkisivut ovat ilmeeltään suljetut, niitä elävöittävät betonista tehtyjen varjostuslippojen kehystämät kapeat ikkunanauhat.

Rakennuksen ensimmäinen kerros on sisäänvedetty. Ylempiä kolme kerrosta kannattavat ulkoseinälinjalla sirot pyöreät betonipilarit. Rakennuksen pääsisäänkäynti sijaitsee lounaan puolella teatteritaloa vastapäätä, pilareiden kannattaman koko rakennuksen levyisen katoksen alla. Pääsisäänkäynnin puolella ensimmäisen kerroksen julkisivut ovat lasia. Sisäänkäynnin yllä oleva katos jatkuu lasiseinän yllä yhtenäisenä kattopintana ulkoa sisälle aulatilaa, mikä luo painottoman vaikutelman. Pääkirjaston yläosan keveää, leijuvaa vaikutelmaa korostaa se, että sisään vedetyn pääosin alumiinipintaisen ensimmäisen kerroksen seinäpinnat kätkeytyvät ylempien kerrosten heittämään varjoon. Lisäksi alumiiniseinän yläpuolella kiertää yhtenäinen ikkunarivi koko rakennuksen ympäri, mikä katkaisee läpinäkymättömän materiaaliopin.

Kirjaston julkisivuissa sommittelun perustana on täsmällisenä toistuva suorakaitteen muotoinen ruudukko. Muoto on varioituna läsnä myös rakennuksen sisällä ja ulkotilan maanpinnan laattapäällysteessä. Kirjaston viereiset lähimmät istutetut alueet ovat myös suorakulmaisen muotoisia. Alkuperäisen suunnitelman mukaan kirjaston tontille oli määrä istuttaa kahdeksan puuta suoriin riveihin.⁹ Toitetut istutettu alue on täsmällisen suorakulmainen, mutta alkuperäistä

⁹ Rakennuslityt, Arkkitehtitoimisto M ja M Jaatinen Oy 1980, 27.

suunnitelmaa suurempi ja puita on lukumäärällisesti enemmän, eivätkä ne muodosta selkeää kuviota. Osa puista kaatui Ahti-myrskyssä 21.6.2021.

Ulkoasultaan rakennus on säilynyt alkuperäisten suunnitelmien mukaisessa asuun. Olennaisin ja näkyvin muutos on ollut kaupungin puoleiseen ikkunajulkisivuun tehdyn varjostusrannun poistaminen, eli rakentamisvaiheessa lasien tilalle energiansäästöyistä asennettujen umpielementtien muutos alkuperäisten suunnitelmien mukaisiksi ikkunaruuduiksi vuonna 2013. Tämä muutos on saatanut rakennuksen siihen asuun, johon se on alun perin suunniteltu. Kuten Martti Jaatinen itse aikanaan arveli, ”tuon hulluuden voi helpolla muuttaa takaisin ikkunoiksi, kunhan energiakriisi on ohi ja joku tolkkua palaa arkkitehtuurin arvostukseen”¹⁰.

Kirjasto ja teatteri ennen ikkunoiden vaihtamista vuonna 2012. (kuva: Arkkitehtitoimisto Pia Krogius).

¹⁰ Krogius 2012, 25.

Kirjasto ja teatteri vuonna 2021.

KIRJASTO

5.2 Rakennuksen tilajako

Kirjastorakennuksen tilajako perustuu ulkoiseen ja sisäiseen moduuliverkostoon, jossa kantavat pilarit, palkit ja seinät sijoittuvat tietyille linjoille rakennuksen sisällä. Modulaarisuus näkyy rakennuksessa kaikkialla: tilanmuodostuksen lisäksi se on läsnä mosaiikkibetoni- ja puulattioissa, alakattojen alumiinikaseteissa ja seinien betonivaluissa. Julkisivun modulaarisuus määrittää ulkoseinille sijoittuvien huoneiden väliseinien sijainnit. Myös alkuperäiset kiintokalusteet on sovitettu moduulijärjestelmään.

Kirjastorakennuksessa on neljä kerrosta sekä kellari. Yleisötiloja on kolmessa alimmassa kerroksessa, neljännessä kerroksessa on pääasiassa henkilökunnan tiloja ja kirjavarastoja.

Kirjastorakennuksen pääsisäänkäynti sijaitsee lounaan puolella kaupunginteatterin pääsisäänkäyntiä vastapäätä. Kirjastolle saavuttaessa lasinen julkisivu viestii avoimuutta ja kutsuu kävijöitä luokseen. Lasi-ovien ja lasiseinäisen tuulikaapin kautta kuljetaan sisään pohjakerroksen korkeaan aulaan. Sisääntulolta aukeaa näkymääkseli rakennuksen läpi kohti Oulujoen suistoaluetta, Linnansaarta ja Tähtitornia.

Yleisötilat kiertyvät sisääntuloaulan ja rakennuksen keskellä sijaitsevan pääportaikon ympärille. Veistoksellinen pääportaikko muodostaa rakennuksen sydämen: portaikosta avautuu näkymiä joka puolelle kirjastoa, aulatilaa, lehtisalin ja lainausosaston läpi ulos saakka. Pääportaikkoon virtaa luonnonvaloa myös rakennuksen keskellä olevien kattoikkunoiden kautta. Portaikon yhteydessä on hissi.

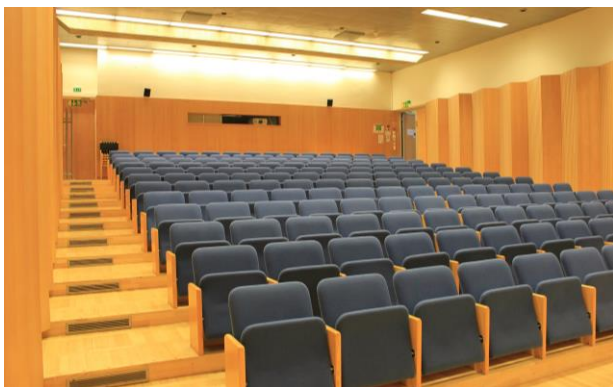
Ala-aulan teatterin puoleinen julkisivu on lasinen.

Moduulijärjestelmä näkyy pilarijärjestelmän lisäksi rakennuksen betonivaluissa sekä lattioissa ja katoissa.

Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa heti sisään-tulon vieressä sijaitsevat näyttelyvitriinit. Sisään-tulon vasemmalla puolella on Arkkitehtitoimisto Jaatisen suunnittelema suihkulähde ja vesiaihe. Ala-aulan oikealla puolella sijaitsevat virastomestarien tilat, vaate-tila ja yleisö-wc:t, muunneltavat näyttelytilat (Tapahtumatila laiturilla) sekä auditorio (Pakkalan sali), johon mahtuu 200 henkilöä. Tiloja voidaan käyttää myös kirjaston aukioloaikojen ulkopuolella.

Ala-aulaan avautuvat aulatilaa muutaman portaan verran ylempänä sijaitsevat lehtisali ja kahvio. Lehtisalista avautuvat näkymät luoteeseen kohti Piki-saarta, kahviosta ala-aulaan ja koilliseen kohti Linnansaarta. Kahvion takana rakennuksen luoteiskulmassa on yleisöltä suljettuja tiloja, mm. keittiötilat, varastotiloja sekä lastaustilat. Pohjakerroksessa näiden tilojen alla on yleisön katseilta piilossa ilmastointikonehuone, varastoja, pukuhuoneet ja teknisiä tiloja.

Pakkalan sali sijaitsee ensimmäisessä kerroksessa.

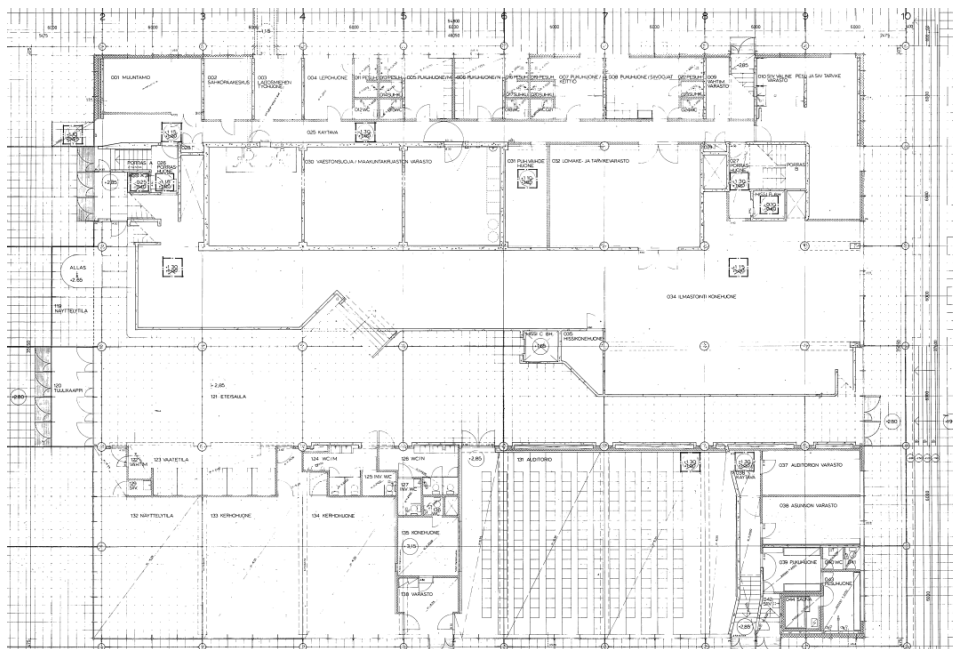
Pääportaikon keskellä on asiakashissi.

Aulasta kuljetaan ylempiin kerroksiin joko pääportaikon kautta tai hissillä. Toisessa kerroksessa sijaitsevat lainausosastot. Aikuisten, lasten ja nuorten osastot kiertyvät keskusaulan ympärille yhtenäisenä, avoimena tilana, jota jakavat kirjahyllyt ja kalusteryhmät. Portaikon ja lainausosastojen välissä on lasiseinät. Kaakon puolella sijaitseva aikuisten osasto on valoisa ja avara kahden kerroksen korkuinen tila, joka avautuu koko rakennuksen levyisen ikkunaseinän kautta kohti kaupungin keskustaa. Lainaus- ja palautusautomaatit sekä infopisteet sijaitsevat keskeisellä paikalla heti pääportaikosta toiseen kerrokseen avautuvien lasiovien edustalla. Alkuperäinen lainaustiski on korvattu automaateilla. Palautusautomaattien ja infopisteiden takana on yleisöltä suljettuja henkilökunnan tiloja.

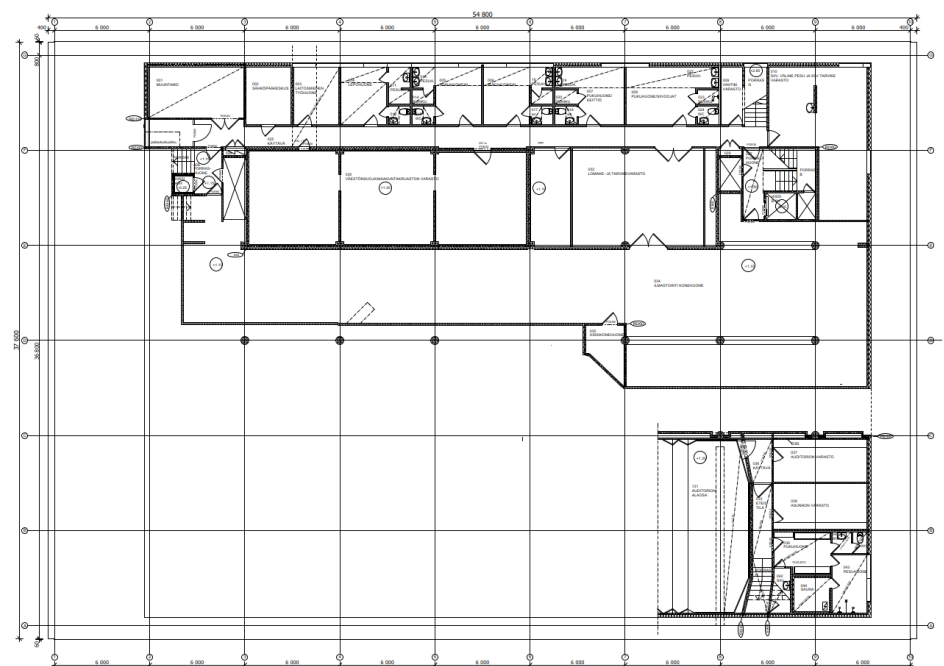
Kolmannessa kerroksessa pääportaalla molemmin puolin sijaitsevat opintosali Kässy ja lukusali, jotka on erotettu toisistaan lasiseinällä, sekä musiikki-osasto. Niiden yhteydessä on maakuntakokoelmahuone ja henkilökunnan tiloja, jotka ryhmittyvät rakennuksen luoteislaidalle. Kaakon puolella yleisötilat avautuvat lasiseinän kautta aikuisten osastolle ja edelleen ulos.

Rakennuksessa on kaksi henkilökunnan käytössä olevaa portaikkoa ja hissiiä. Näitä pitkin päästään neljänteen kerrokseen, jossa on kirjaston hallinnon tilat, työhuoneita ja kirjavarasto.

Pääkirjaston sisätiloja hallitsevat eri osastoilta avautuvat avarat näkymät tilasta toiseen ja edelleen Oulujokisuistoon ja kaupungille. Maiseman läsnäolo tuo rakennukseen oman erityisen tunnelmansa.

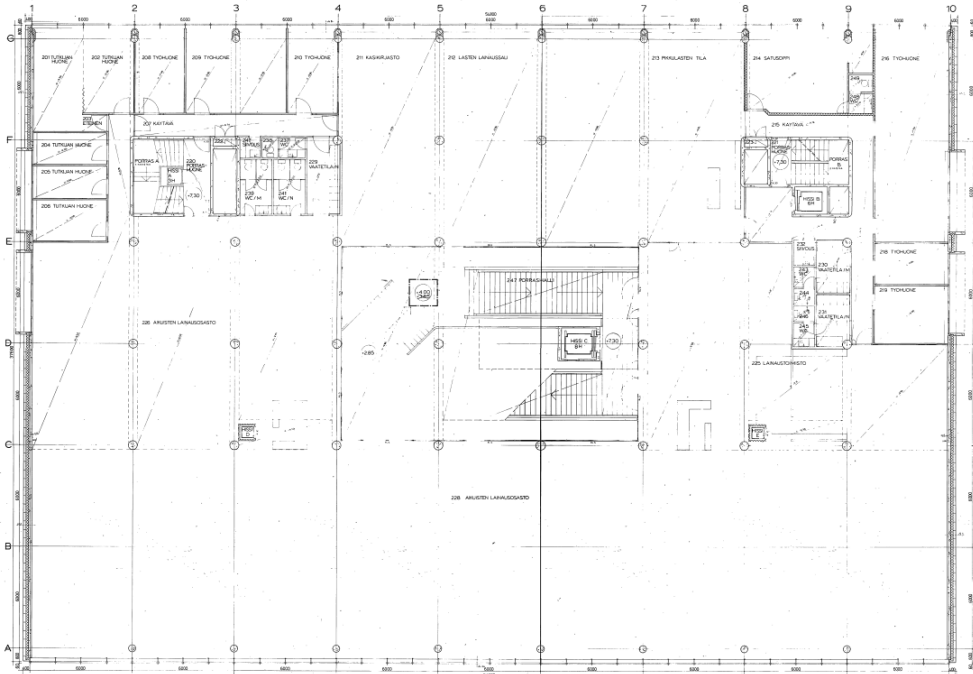

Kellarin pohjapiirros, 15.10.1981. Kellarissa sijaitsee puku- ja pesuhuoneita, väestönsuoja sekä tarvikehuollon ja talotekniikan vaatimia tiloja. Pohjassa on esitetty myös ensimmäisen kerroksen tiloja, kuten auditorio.

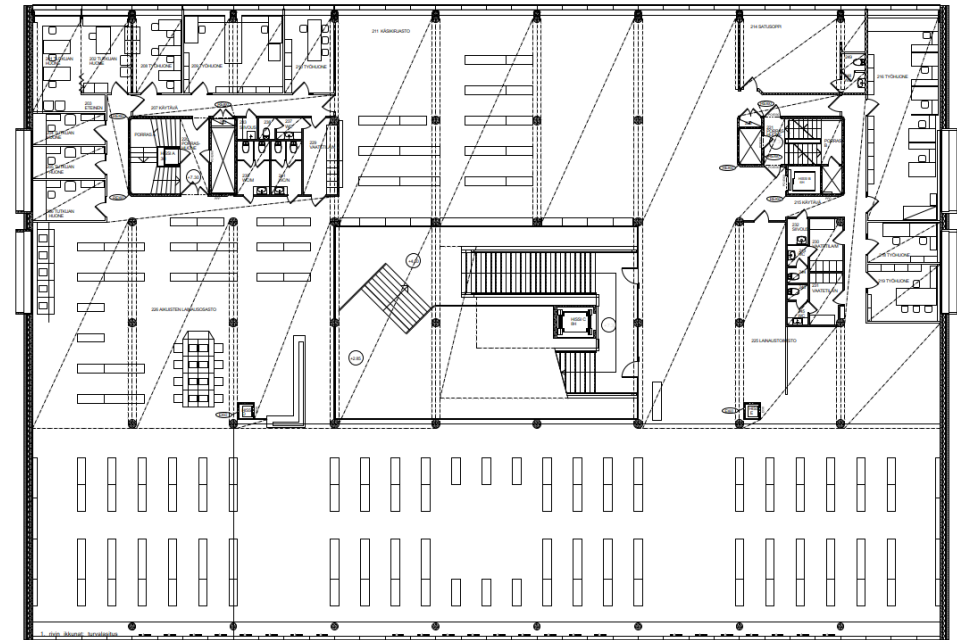

Kellarin pohjapiirros, 8.8.2013, loppupiirustus 31.12.2013. Tilat käyttötarkoituksineen ovat säilyneet lähes muuttumattomina. Vuoden 2013 jälkeen talonmiehen asunnon sauna ja pesuhuone on purettu ja otettu varastokäyttöön.

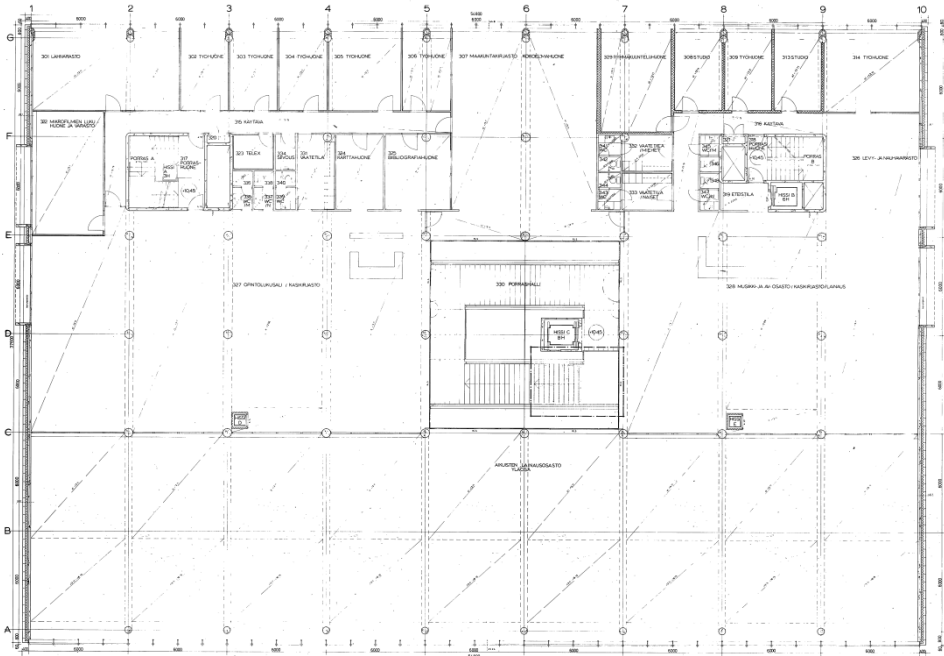

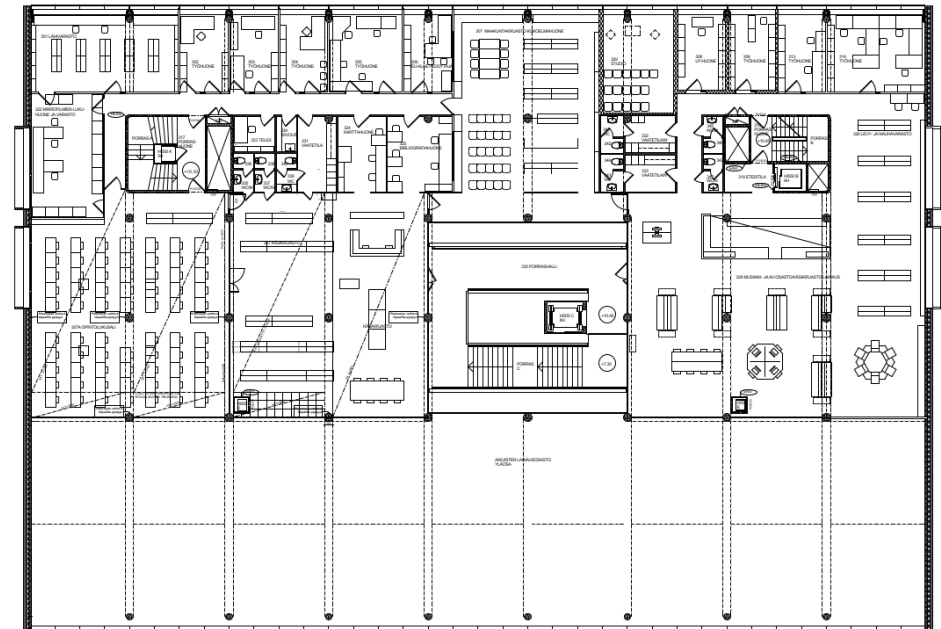
Toisen kerroksen pohjapiirros, 15.10.1981. Toisessa kerroksessa sijaitsee kahden kerroksen korkuinen aikuisten lainausosasto ja siihen liittyvät muut lainausosastot. Rakennuksen reunoilla on tutkijan huoneita ja työhuoneita.

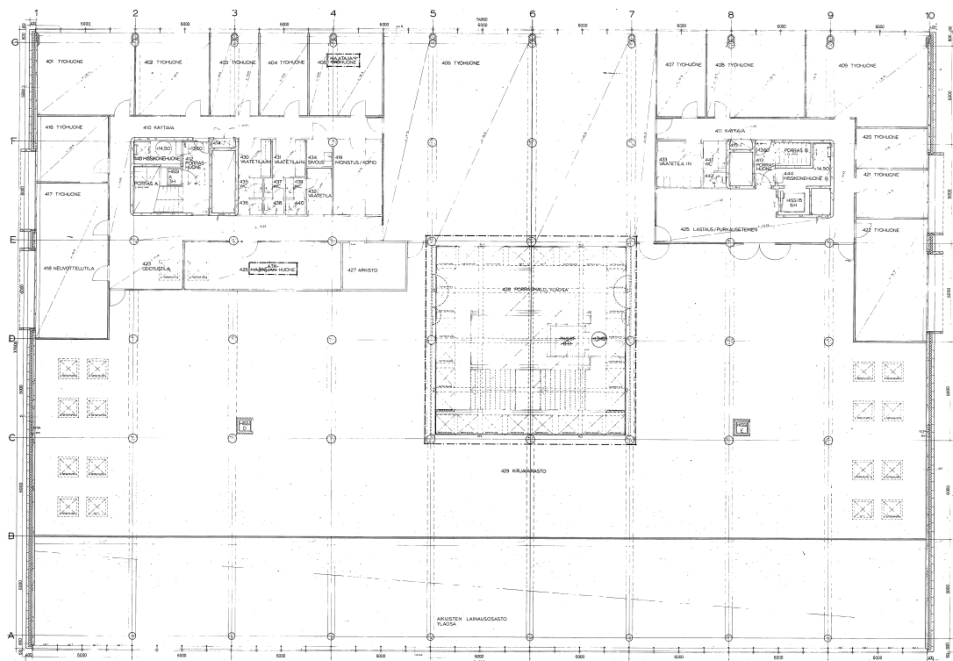
Toisen kerroksen pohjapiirros, 21.2.2013, loppupiirustus 31.12.2013. Tilajakauma on säilynyt alkuperäisenä. Vuoden 2013 jälkeen työhuoneiden seinien sijainteja on muutettu.

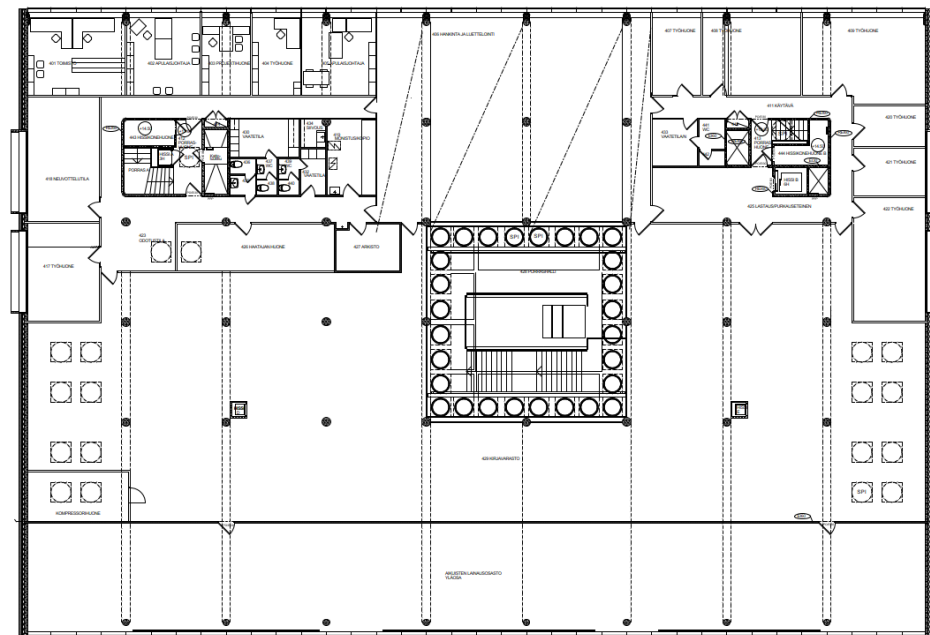
Kolmannen kerroksen pohjapiirros, 15.10.1981. Kerroksessa ovat opintolukusali/käsikirjasto, musiikkiosasto, maakuntakirjasto ja erilaisia työhuoneista ja studioita.

Kolmannen kerroksen pohjapiirros, 21.2.2013, loppupiirustus 31.12.2013. Tilat ovat valtaosin säilyneet alkuperäisillä paikoillaan. Vuoden 2013 jälkeen musiikkiosastoa on laajennettu lähimpään työhuoneeseen.

Neljännän kerroksen pohjapiirros, 15.10.1981. Kerroksessa sijaitse suuri kirjavarasto, työhuoneita ja muita varastotiloja.

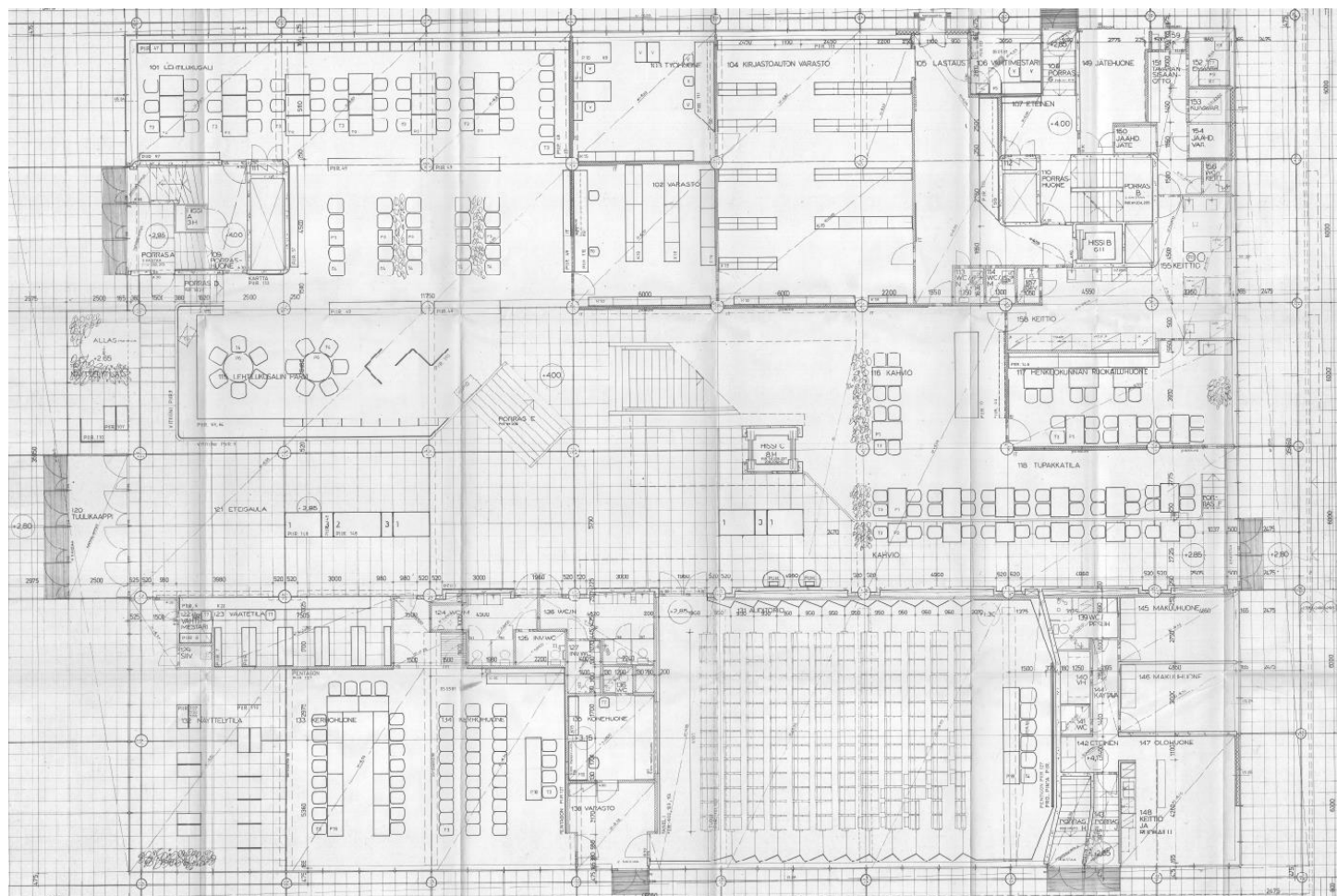
Neljännän kerroksen pohjapiirros, 21.2.2013, loppupiirustus 31.12.2013. Muutamien työhuoneiden seinien paikkoja on muutettu ja tilojen käyttötarkoituksia vaihdettu, mutta muilta osin tilajakauma vastaa alkuperäistä suunnitelmaa.

5.3 Sisustus

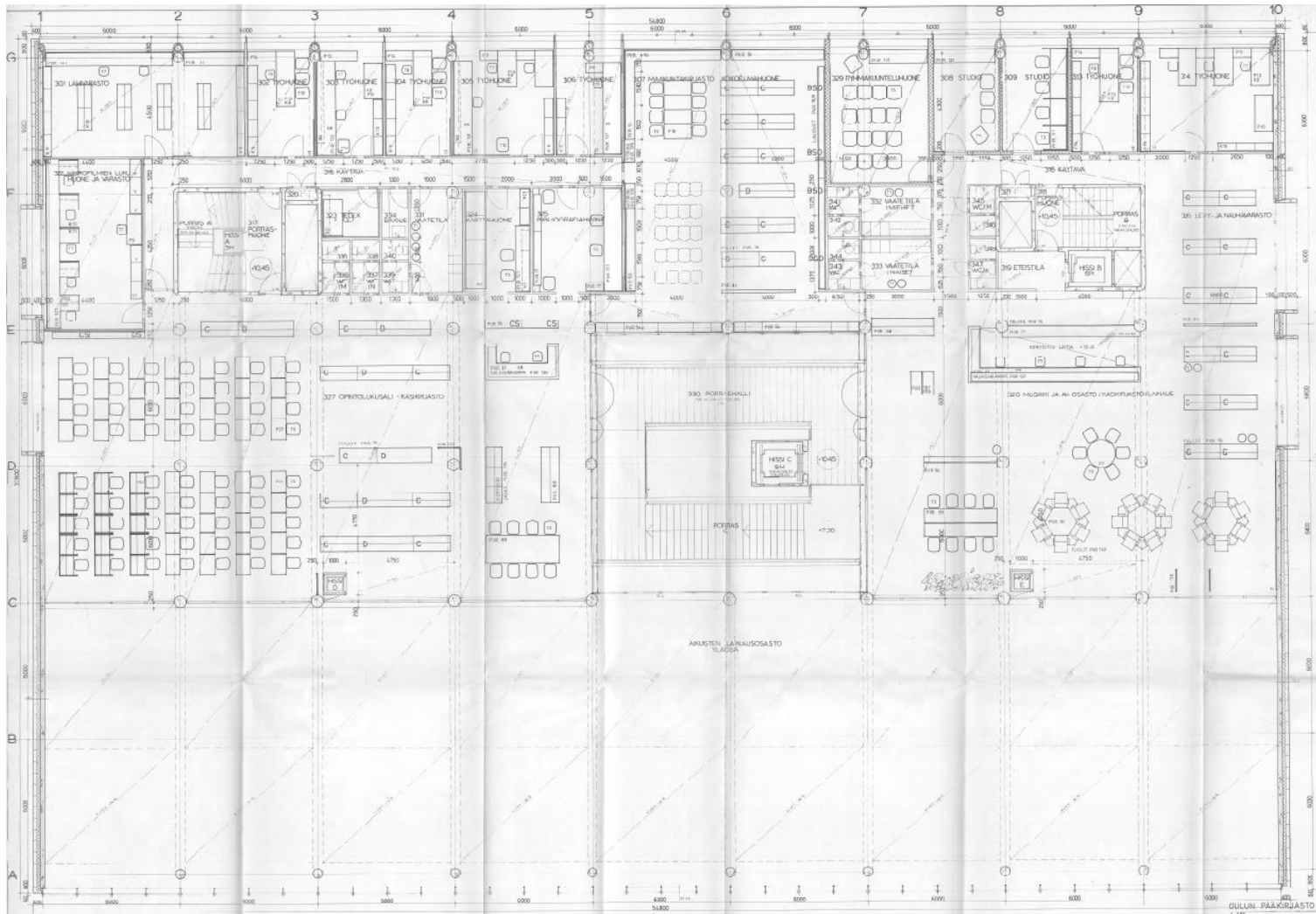
Pääkirjaston sisätiloissa vallitsee lämmin ja ajaton materiaalintuntu ja tunnelma. Sisätiloja leimaavia erityispiirteitä ovat avoimuus ja valoisuus. Yleisötilat soljuvat rakennuksen läpi tilasarjana, joka muodostuu sisääntulosta, aulatilasta ja pääportaikosta, joiden kautta kuljetaan näyttelytiloihin ja Pakkalan saliin, lehtisaliin, kahviin, lainausosastoille, opinto- ja lukusaleihin ja maakuntakokoelmahuoneeseen. Yleisötiloissa avautuu näkymiä sekä tilasta toiseen että sisältä ulos. Rakennuksen sydämenä on pääportaikko, johon tulee valoa lasiseinien ja ympäröivien tilojen sekä kattoikkunoiden kautta. Pääportaikko muodostaa veistoksellisen elementin rakennuksen keskelle. Pääporrasta ympäröivät seinät ovat lasisia, minkä ansiosta portaikko on porrasta kiertävissä yleisötiloissa alati läsnä.

Suunnitelmissa osoitettu sisustus on tyyliiltään yhtenäinen. Kunkin huonetilan sisustus on mietitty valmiiksi. Sisustuksessa on huomioitu rakennuksesta ulos avautuvat näkymät.

Ensimmäisen kerroksen sisustus pohja, 23.1.1980. Pohjassa on osoitettu sekä kiinto- että irtokalusteiden paikat. Eteisessä on istuskelu paikkoja, lehtilukusalissa sekä pöytätilaa että erillisiä tuoleja ja kahviossa ja henkilökunnan ruokailuhuoneessa on pöytäpaikat. Auditorion penkkirivit ja salin etuosan puhujien pöytä on näytetty.

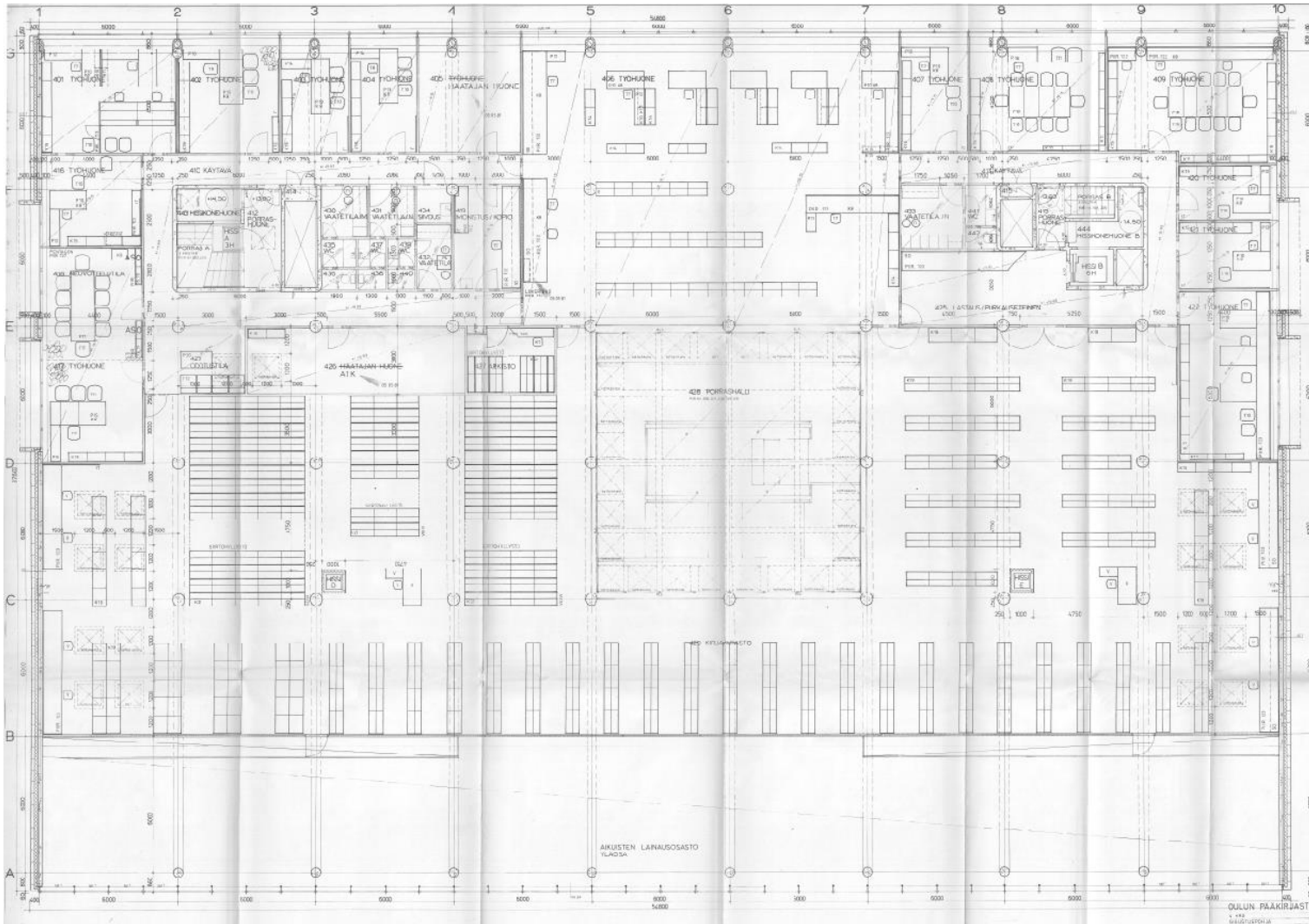

Kolmannen kerroksen sisustus pohja, 30.1.1980. Opintolukusalissa on pöytäritvit kohti rakennuksen päätyseinää. Käsikirjastossa, maakuntakirjastossa ja musiikkiosastolla on säilytys- ja istuinkalusteita. Työhuoneiden ja studioiden sisustus on vastaava kuin toisessa kerroksessa: kalusteet on sijoitettu väliseiniä suuntaisesti.

Opintolukusalissa ja käsikirjastossa on pöytärivejä, istuskeluryhmiä ja kirjahyllyjä.

Neljännän kerroksen sisustus pohja, 30.1.1980. Kirjavarastoon on osoitettu sekä kiinteitä että siirrettäviä hyllyrivejä. Neuvotteluhuoneissa pöydät ovat keskellä tilaa siten, että pöydän kaikille puolille mahtuu istuutumaan. Työhuoneiden sisustus on sama kuin alemmissä kerroksissa.

Kirjavarastossa on kiinteitä ja liikuteltavia hyllyjä.

Maakuntakokoelmahuoneen reunalla on vitriinilliset pöydät.

5.3.1 Materiaalit

Pääkirjaston sisätiloja hallitsevat pelkistetyt betoni- ja saarnipuupinnat. Seinäpinnat ovat sileävalettua betonia. Lattiat ovat aulatiloissa ja pääportaikossa mosaiikkibetonilaatoitusta, lainausosastoilla, lukusalissa, kahviossa ja auditoriossa saarnea.

Saarnipuulattioiden ladonnassa vaihtelevat pitkittäiset ja poikittaiset osat, mikä luo lattiapintaan elävyyttä ja tekee kokonaisuudesta viimeistellyn. Ladontatyyli toistuu yhtenäisenä tilasta toiseen.

Alakatot ovat yleisötiloissa pääosin rei'itettyjä alumiinikasetteja. Alakattopinnat jatkuvat ehyinä tilasta toiseen. Paikoittain alumiinikasettien yhteydessä on myös metalliritilää. Pienemmissä huoneissa, työtiloissa ja käytävillä alakatot ovat pitkälti levyverhoiltuja tai tasoitettuja ja maalattuja. Tilamuutokset ovat jättäneet jälkeensä kohtia, joissa kattomateriaali ja katon korko vaihtuu puretun väliseinän kohdalla.

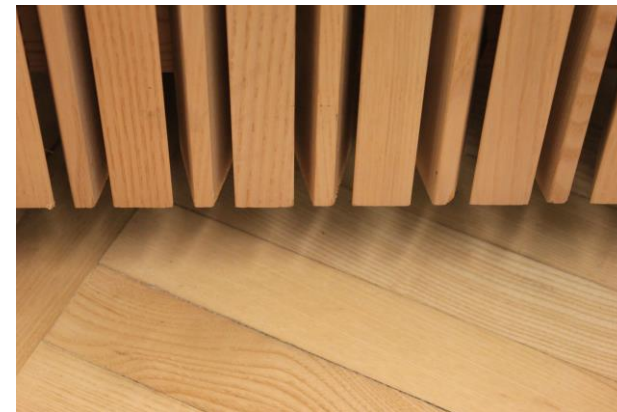
Lasiseinien, ikkunoiden ja lasiovien kehysrakenteet ovat alumiinia.

Ala-aulan ja pääportaan askelmat ovat mosaiikkibetonia, ja seinät ja kaiteet betonia.

Pääportaikon puukaide, johon on integroitu valaistus.

Auditorion puulattia ja puinen säleikköseinä.

Alumiinikasettikatto, johon valaisimet on upotettu ja kiskot sijoitettu kasettien saumakohtiin.

Alkuperäisen sisustuksen on suunnitellut Studio Nurmesniemi Oy Helsingistä. Materiaalien valinnassa on tehty yhteistyötä arkkitehti Martti Jaatisen hyvän ystävän Antti Nurmesniemen kanssa. Kaiken kaikkiaan sisustusmateriaalien valinnassa on kiinnitetty huomiota kestävyys, kotimaisuuteen, ajattomuuteen ja materiaalin kauniiseen vanhenemiseen.¹¹

Sisätiloissa näkyvillä olevien betonipintojen valutyöt on tehty paikalla. Työtä on valvonut rakennusmestari Ukonmaanaho, joka kertoman mukaan osasi teettää valut kuten japanilaiset, paremmin kuin Oulussa kukaan tätä ennen tai tämän jälkeen on tehnyt.¹²

Alkuperäiset pintamateriaalit ovat hyvin säilyneet. Seinien betonipinnoissa näkyy lähes 40 vuoden käytön myötä syntynyt patina. Vuosien mittaan syntyneitä patinaa näkyy erityisesti portaikossa, missä lukemattomien käsien kosketus on paikoin tummentanut betonipintaa. Ajan merkit ovat osa rakennuksen historiaa ja kertovat tilojen vilkkaasta julkisesta käytöstä.

Veistoksellisissa betonipinnoissa näkyvät sekä alkuperäiset valutyön jäljet että ajan tuoma patina.

---

¹¹ Krogius 2012.

¹² Krogius 2012, 29.

5.3.2 Kalusteet ja valaisimet

Kirjastoon varta vasten suunniteltuja kalusteita ovat alun perin olleet esim. auditorion penkit, aulan istuinkaluste, musiikkiosaston kuunteluyksiköt, nauhakot, hyllyt valaisimineen ja alkuperäiset lainaustiskit. Puukalusteissa on käytetty saarnea, alumiinia ja mustaa melamiinia. Lisäksi kalustuksessa on käytetty Artekin kalusteita: mustat satulavyötuolit, oranssit nojatuolit ja pöydät ovat ajattomia.

Tehostevärejä on käytetty osastoittain mm. kirjahyllyjen taustaseinissä, puisissa ovenkarmeissa, lattian väryksessä ja maalatuissa teräsosissa. Lastenosaston tehosteväri on punainen, aikuisten osastolla keltainen ja henkilökunnan tiloissa sininen. Lainausosastojen värikoodaus on säilynyt kirjahyllyjen peräseinissä.

Kirjaston lainattava aineisto ja kirjastotekniikka on muuttunut nopeasti neljässä kymmenessä vuodessa, minkä vuoksi kalustusta on päivitetty muutama otteeseen. Lisäksi käytön aiheuttamia kulumia on ollut tarpeen korjata. Sisustus on osa kirjastorakennuksen kokonaisuutta ja se uhkaa murentua paikoitellen silmiinpistävillä väri- ja kalustemuutoksilla. Sisustusten muutosten tulisi olla hienovaraisia ja tukeutua alkuperäiseen suunnitelmaan.¹³

Lainausosastolla toiminnan keskipisteessä sijainnut lainaustiski on poistettu tarpeettomana ja korvattu lainaus- ja palautusautomaateilla. Alkuperäiseen puiseen ritiläseinään on puhkaistu uusia aukkoja.

Artekin satulavyötuoleja auditoriossa. Artekin kalusteita on ripoteltuna ympäri rakennusta ja osa on varastoitu.

Kirjahyllyn takaseinän tehosteväri.

Lainausosasto on poistettu. Tilalla on uusi kirjojen palautusautomaatti.

Alkuperäisiä Anders Pehrsonin suunnittelemia Knubbling-pöytävalaisimia aikuisten lainausosastolla.

¹³ Krogus 2012, 36.

Ala-aulassa on toisistaan irrallaan seisovat istuimet.

Ala-aulan alkuperäinen istuinkaluste on muuttunut. Istuinkaluste on ilmeisesti jaettu kolmeen irrallaan seisovaan osaan ja sen kangas kuoseineen on vaihdettu. Aulan alkuaan avoin vaate-tila on muutettu erillisiksi huoneiksi ja vaate-tilan kalusteet on purettu. Osa kiintokalusteista, kuten Pakkalan salin istuimet, on kunnostettu, minkä yhteydessä kankaan kuosi ja väri ovat vaihtuneet.

Ala-aulan alkuperäiset penkit (kuva: Pääkirjaston arkisto).

Kirjahyllyjen väleistä avautuu näkymiä ulos.

Alun perin kirjaston kalustuksessa on huomioitu ulos ympäröivään maisemaan avautuvien näkymien jatkuvuus. Myöhemmin kalustusta on muutettu ja täydennetty, eikä näkymiä ole aina parhaalla mahdollisella tavalla huomioitu. Esimerkiksi kahviossa nykyään käytössä olevat kalusteet peittävät paikoin näkymiä. Sen sijaan esimerkiksi aikuisten lainausosastolla kirjahyllyjen välit suuntautuvat alkupe-
räistä suunnitelmaa noudattaen kohti lasiseinää, jolloin korkeiden hyllyjen välistä aukeaa näkymiä keskustan suuntaan.

Opintolukusalusta avautuu laaja näkymä aikuisten lainausosastolle ja sieltä kaupunkiin. Ulkonäkymät salliva hyllyjen sijoittelu on hyvin havaittavissa ylemmistä kerroksista.

Sisäperspektiivipiirros lainausosastolta.

Perspektiivissä esitetty kohta aikuisten lainausosastolla nykyään.

Työhuoneissa ja yleisölle avoimissa työskentelytiloissa kalusteita on uusittu voimakkaasti, mutta myös niissä on huomioitu näkymien avautuminen ympäristöön. Korkeat kalusteet sijaitsevat huoneiden umpinaisilla seinillä. Osa työpöydistä on vaihdettu sähköpöytiin, jotka seisoma-asennossa muuttavat jossain määrin näkymää maisemaan.

Kirjaston kalustusta on uudistettu ajan saatossa, mutta vanhoja kiinto- ja irtokalusteita on silti säilynyt runsaasti. Osa irtokalusteista on yhä käytössä, osa on varastoitu. Artekin kalusteita, kuten pöytiä ja tuoleja, on ripoteltuna ympäri kirjastoa ja rakennuksen varastoja. Etenkin arkistotiloissa on säilynyt alkuperäisiä hyllyjä ja eri ikäisiä kortistoja, joista osa on rakennusta selvästi vanhempia. Myös alkuperäisiä valaisimia on säilynyt. Sekä yleisön että työntekijöiden tiloissa on sekaisin eri ikäisiä kalusteita ja valaisimia.

Irtokalusteita on runsain mitoin varastotiloissa. Osa kalusteista on viety varastoon Covid-19 -pandemian vuoksi, kun oleskelua kirjaston tiloissa on ollut tarpeen rajoittaa. Irtokalusteiden puuttuminen saa yleisötilat näyttämään ilmeeltään tyhjiltä.

Siirrettäviä aineistohyllyjä kirjavarastossa.

Kortistoja neljännen kerroksen kirjavarastossa.

5.3.3 Opastusjärjestelmä

Kirjaston opastusjärjestelmän muodostavat eri tiloihin johtavat ja aineistoja osoittavat opasteet. Alkuperäiseen asuun ovat kuuluneet kaksipuoliset riippuvat opasteet, erilaiset seinä- ja ovipintoihin kiinnitettävät opasteet, tauluopasteet sekä hyllyjen opasteet. Alkuperäisissä opasteissa tekstin väriksi on pääosin määriteltä valkoinen. Kirjainkoko ja opastinten kiinnitys on vaihdellut käyttötarkoituksesta toiseen.

Alkuperäisissä riippuvissa ja pintaan kiinnitettävissä opasteissa kirjaimet ja merkit ovat valkoisia ja kooltaan 40 mm. Samassa tilassa lähellä olevat kilpikokonaisuuudet on ohjattu toteutettavaksi siten, että kilpipituus on kaikissa sama. Hyllypäätyopasteissa kirjaimet ovat kooltaan 7,5 mm. Hyllylautaopasteet ovat liittyneet kirjatukiin, joita oli neljää eri tyyppiä. Näissä kirjainten kokoja oli kaksi: 7,5 mm ja 13,5 mm. Myös oviopasteissa kirjainkoot vaihtelevat: ylempällä rivillä se on 13,5 mm ja alemmalla 7,5 mm. Tauluopasteissa kirjaimet ovat muutoin valkoisia, mutta aukioloaikoja ilmaisevat kirjaimet ovat keltaisia ja näyttely- sekä erikoisohjelmatekstit punaisia.¹⁴

Katosta roikkuvat ja kirjahyllyjen päätyihin kiinnitetyt kyltit noudattavat pääosin alkuperäistä tyyliä, jossa on valkoinen teksti mustalla pohjalla. Roikkuvien kylttien siro kiinnitystapa on myös säilynyt. Opastusjärjestelmää täydentävät nykyisin opastustiskeihin ja kirjahyllyjen päätyihin kiinnitetyt kyltit ja elektroniset näytöt. Uusissa kylteissä ja niiden kiinnitystavoissa on runsaasti variaatiota, mikä tekee opastusjärjestelmäkokonaisuudesta paikoin sekavan. Kylteissä on pääosin noudatettu alkuperäistä mustavalkoista väriyhdistelmää, mutta tekstin fontti ja sen suuruus vaihtelee ja kylttejä on useaa eri kokoa ja muotoa. Opastusjärjestelmää täydentävien kylttien olisi suotavaa tukeutua alkuperäiseen suunnitelmaan, jotta kokonaisuus pysyy harmonisena.

¹⁴ Opasteselostus, Studio Nurmesniemi Oy 1981.

Alkuperäisen mallin mukaan toteutettu katosta riippuva kyltti.

Aulatilassa seiniin kiinnitetyt julisteet, opastelaput, sermit yms. muuttavat selkeää sisätilaa paikoin sekavaksi.

Ala-aulassa on useita eri opastinkylttityyppejä, jotka mukailevat paikoin toistensa asua väreiltään, mutta eivät kooltaan tai fontiltaan. Keskenään erilaiset kyltit muodostavat aulassa visuaalisesti sekavan kokonaisuuden.

Kirjahyllyn pienistä kylteistä osa saattaa olla alkuperäisiä.

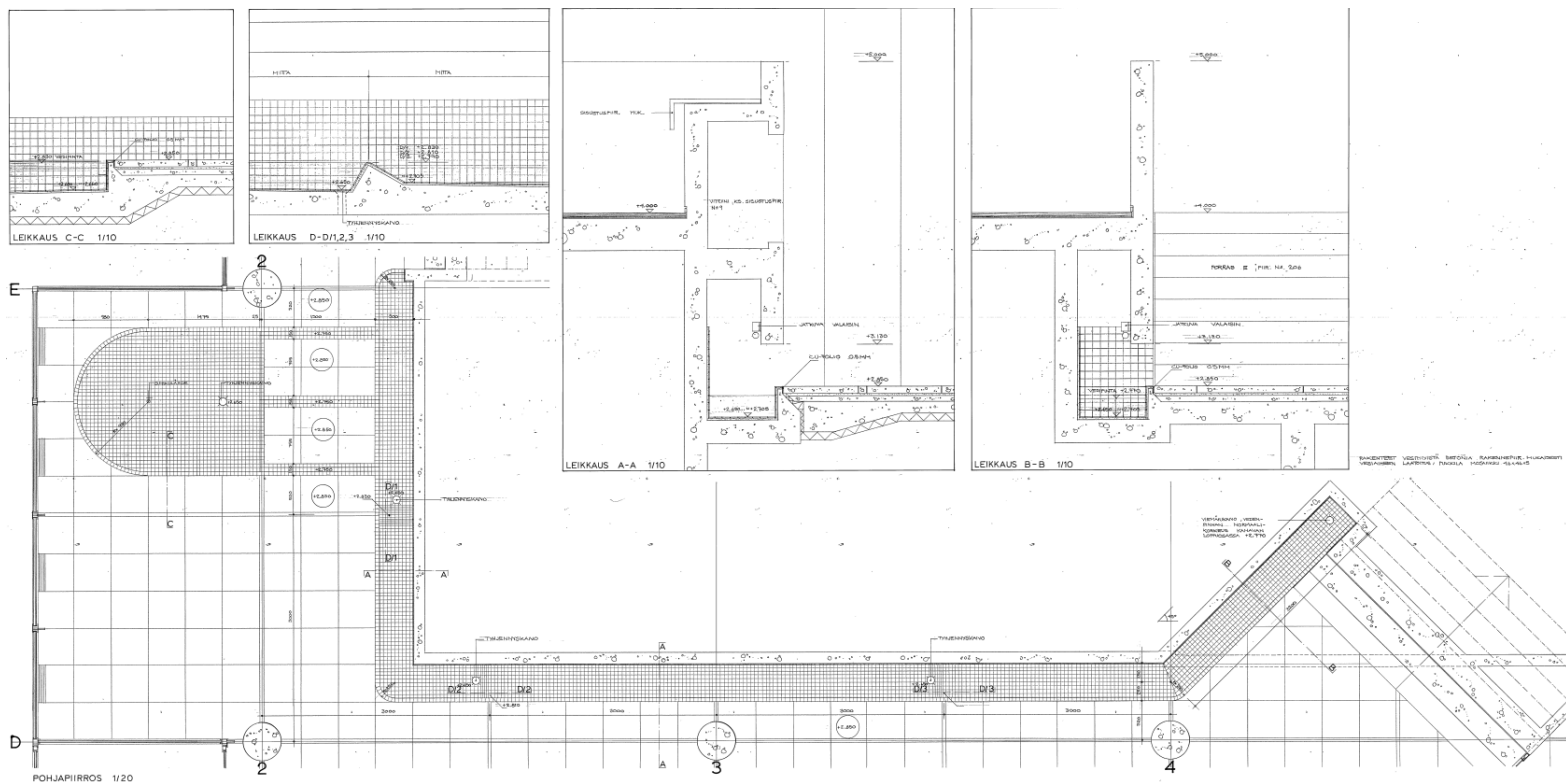

Kirjahyllyjen päätyopasteita on täydennetty paperitulostein.

5.3.4 Taideteokset

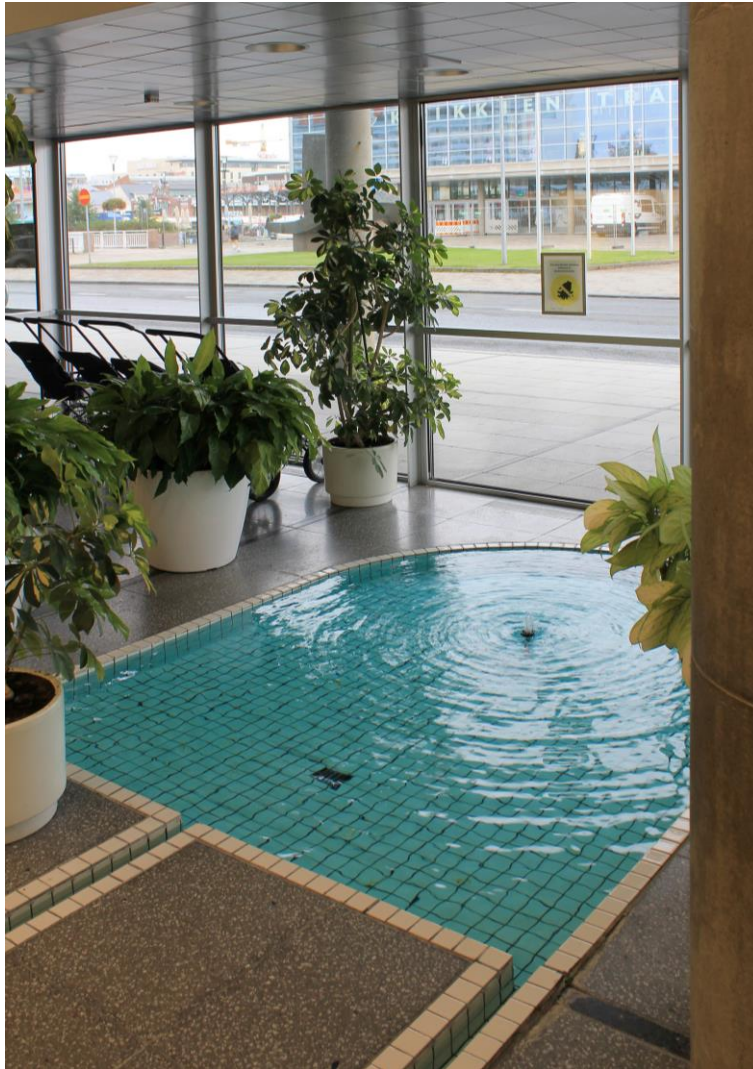
Osa taideteoksista on luonteeltaan sellaisia, että niiden paikkaa on mahdollista vaihtaa teoksen siitä kärsimättä ja osa, kuten Hahtosen Syyspellot ja sen yhteyteen kiintokalusteena toteutettu sohva, kuuluvat kiinteästi tiettyyn paikkaan. Aikuisten lainausosaston päätyseinien suuret teokset muodostavat näyttävät päätteet hyllyjen väliin muodostuvalle käytävälle.

Pääkirjaston ala-aulessa pääsisäänkäynnin vieressä on vesiaiheinen teos, joka muodostuu suihkulähteestä ja vesikanavista. Marjatta ja Martti Jaatisen toimituksessa suunnitellun teoksen aiheena on meri, Oulujoki ja Oulujoen kolme mereen laskevaa väylää.¹⁵

Vesiaihe, 1. krs, 11.3.1980. Vesiaihe koostuu lasisen ulkoseinän lähellä olevasta altaasta ja taidekokoelmahyllyn alla sijaitsevasta osasta.

¹⁵ Krogius 2012, 32.

Vesiaihe yksityiskohtineen ja sen visuaalinen yhteys ulkotilaan on säilynyt.

Aulan seinällä olevat Gunnar Finnen pronssireliefit on suunniteltu alkujaan Viipurin kirjastoon, mutta niitä ei koskaan valettu sinne. Oulun päättäjät olivat nähneet reliefit kipsiveistoksina ja ne päätettiin hankkia kirjastolle.¹⁶

Finnen teokset sijaitsevat ala-aulassa kahvion ja Pakkalan salin lähellä.

---

¹⁶ Krogius 2012, 38.

Henkilökunnan kahviossa on Eija Hahtosen seinätekstiili Syyspellot vuodelta 1984. Teokseen kuuluu olennaisena osana sen alla oleva sohva.¹⁷

Syyspellot-seinätekstiili ja teoksen yhteyteen kuuluva sohva.

¹⁷ Krogius 2012, 38.

Kirjastossa esillä olevat taideteokset kuuluvat pääosin Oulun taidemuseon kokoelmiin. Kirjastossa ovat seuraavat taideteokset:

1. kerros, ala-aula

- Gunnar Finne: Elonkorjuu / 1934 / pronssireliefi
- Gunnar Finne: Kaksi naista / 1934 / pronssireliefi
- Pekka Pitkänen: Hauen hammas / 1985 / pronssireliefi
- Irma Kukkasjärvi: Primus / 1985 / taidetekstiili
- Veijo Hukka: Todellisuutta tänään / 2008 / sekatekniikka

Kahvio

- Virve Lilja: Järjestys ennen kaikkea / 2004 / syövytys, väritelaus

Lehtisali

- Veijo Hukka: More More / 2011 / öljy

2. kerros, aikuisten osasto

- Marika Mäkelä: Salsa Triste / 1992 / öljy (eteläseinä)
- Kimmo Pyykkö: Metallipakotus / 1978 / lahj. VTKK (eteläseinä)
- Jorma Hautala: Pohjoinen / 1998 / akryyli (pohjoispääty)
- Hannu Väisänen: Andersen / 1984 / litografia (tietopalvelun työhuoneen lähellä)
- Hannu Väisänen: Kafka / 1984 / litografia (tietopalvelun työhuoneen lähellä)
- Hannu Väisänen: Rilke / 1984 / litografia (pohjoispääty)
- Hannu Väisänen: Kalevala 46:63, Otsonen metsän omena / 1999 / akvatinta, fotoetsaus, pehmeäpohja, viivasyövytys (lainaustiskin takana oleva seinä)
- Hannu Väisänen: Kalevala 15:437, Mehiläinen mies kepeä / 1999 / akvatinta, fotoetsaus (lainaustiskin takana oleva seinä)

- Hannu Väisänen: Kalevala 4:323, Kilahti kivi vetehen / 1999 / akvatinta, viivasyövytys, kuivaneula (lainaustiskin takana oleva seinä)
- Hannu Väisänen: Kalevala 14:155, Pane nyt metsät palttinoihin / 1999 / akvatinta, viivasyövytys (lainaustiskin takana oleva seinä)

2. kerros, lastenosasto

- Tauno Ohenoja: Huhtikuu / 1984 / öljy (takaseinällä)
- Rauhan ja leikin aika -tekstiili / 1984 / käsityöntekijöiden ja yleisön myyjäisissä tekemä yhteistyö (ikkunaseinän yläosa)
- Siivet / 2018 / sekatyö / Myllytullin koulun 9B-luokka (nuorten tila)

3. kerros, maakuntakokoelmahuone

- Paavo Halonen: Lauri Kokkosen muotok. / 1978 / pronssi
- Suomussalmi-raanu / lahj. Suomussalmen kunta 1982, vihkiäislahja
- Martti Tarvainen: Yrjö Koivukari / 1936
- Martti Tarvainen: Samuli Paulaharju / 1936

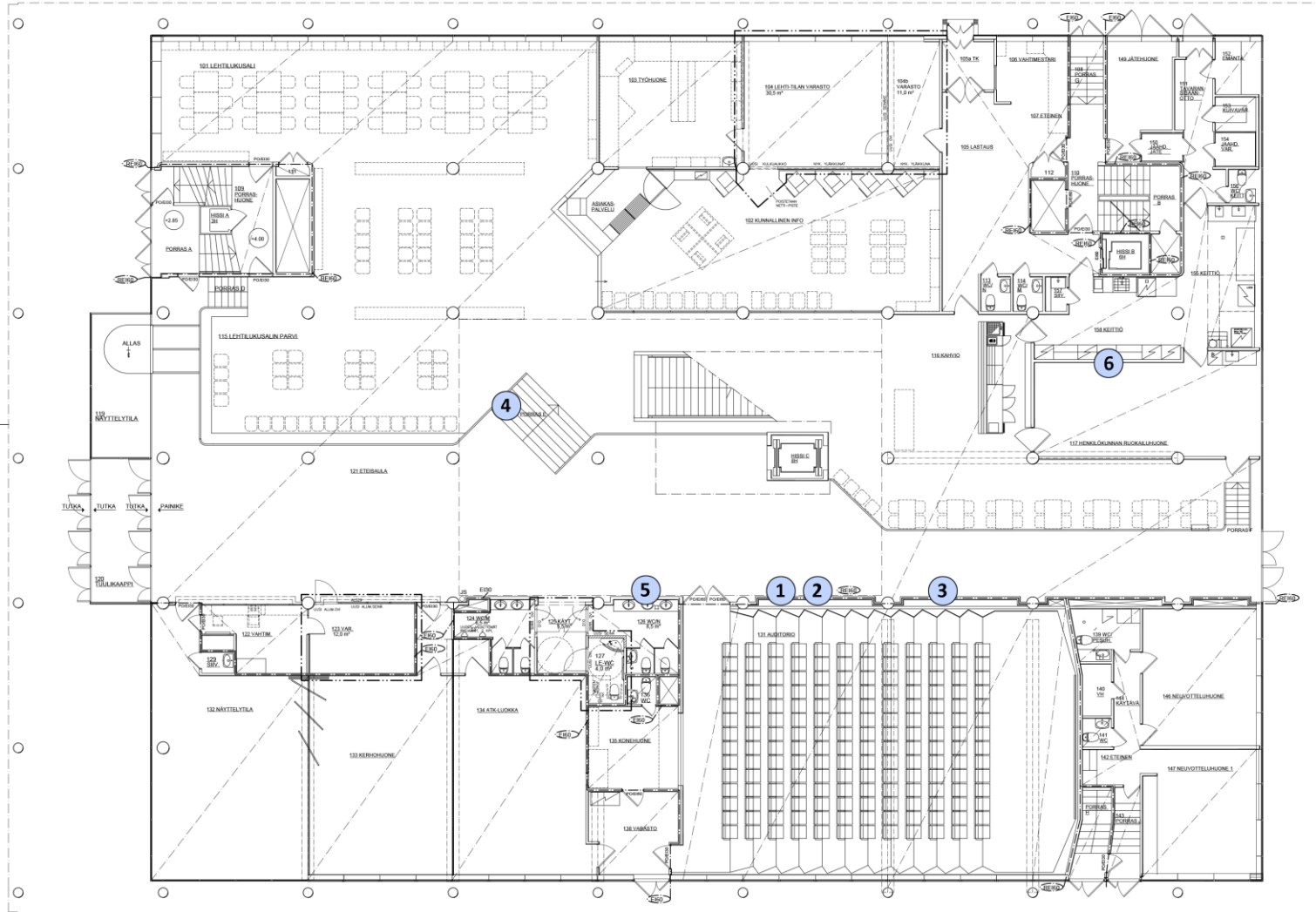
3. kerros, musiikkiosasto

- Raimo Kanerva: Oodi luonnolle 1 / 1989 / grafiikka
- Juggis Aalto: Sandman / 2011 / veistos

3. kerros, opintosali Kässy

- Hannu Väisänen: Kalevala 1:1, Mieleni minun tekevi / 1999 / fotoetsaus (takaseinällä)
- Hannu Väisänen: Kalevala 7:345, Joutsenen kynän nenästä / 1999 / akvatinta, fotoetsaus, kuivaneula (takaseinällä)
- Hannu Väisänen: Kalevala 50:347, Laski pojan polvillensa / 1999 / akvatinta, fotoetsaus, viivasyövytys (takaseinällä)

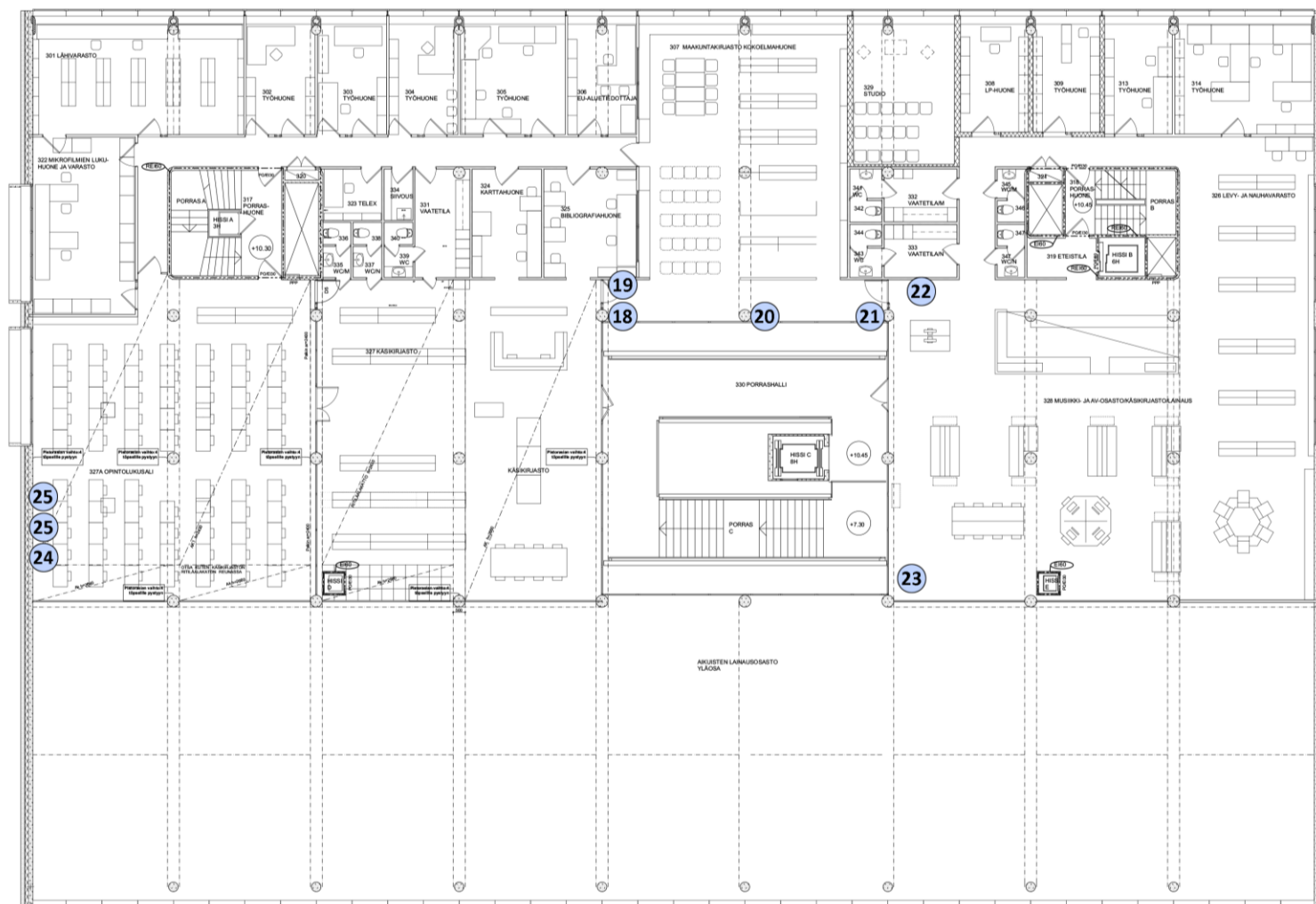

1. Gunnar Finne: *Elonkorjuu*, 1934.
2. Gunnar Finne: *Kaksi naista*, 1934.
3. Irma Kukkasjärvi: *Primus*, 1985.
4. Pekka Pitkänen: *Hauen hammas*, 1985.
5. Veijo Hukka: *Todellisuutta tänään*, 2008.
6. Eija Hahtonen: *Syyspellot*, 1984.

Ensimmäisen kerroksen tärkeimmät taideteokset.

18. Martti Tarvainen: Samuli Paulaharju / 1936

19. Suomussalmi-raanu / lahj. Suomussalmen kunta 1982, vihkiäislahja

20. Paavo Halonen: Lauri Kokkosen muotokuva / 1978 / pronssi

21. Martti Tarvainen: Yrjö Koivukari / 1936

22. Raimo Kanerva: Oodi luonnolle 1 / 1989 / grafiikka

23. Juggis Aalto: Sandman / 2011

24. Hannu Väisänen: Kalevala 1:1, Mieleni minun tekevi, 1999

25. Hannu Väisänen: Kalevala 7:345, Joutsenen kynän nenästä, 1999

26. Hannu Väisänen: Kalevala 50:347, Laski pojan polvillensa, 1999.

3. KERROS

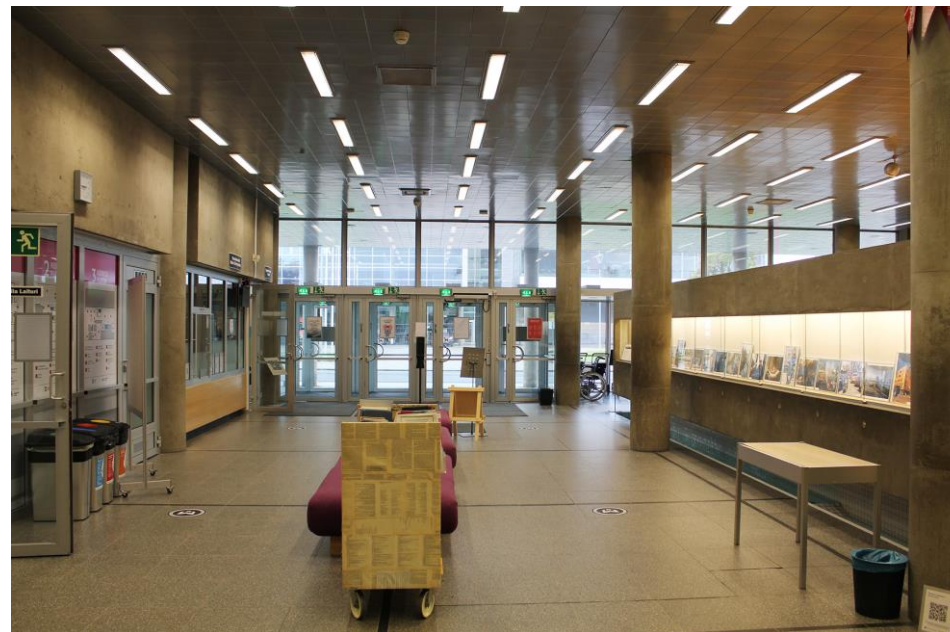
Kolmannen kerroksen tärkeimmät taideteokset.

5.3.5 Keskeiset sisätilat

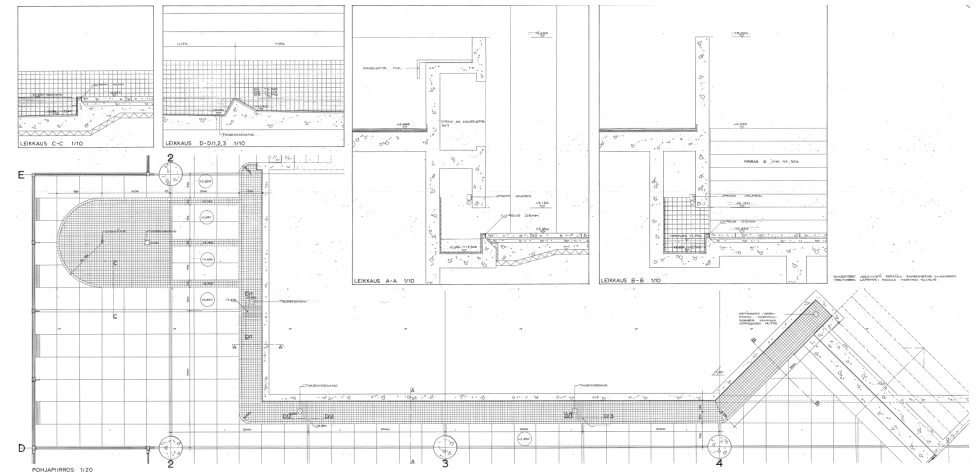
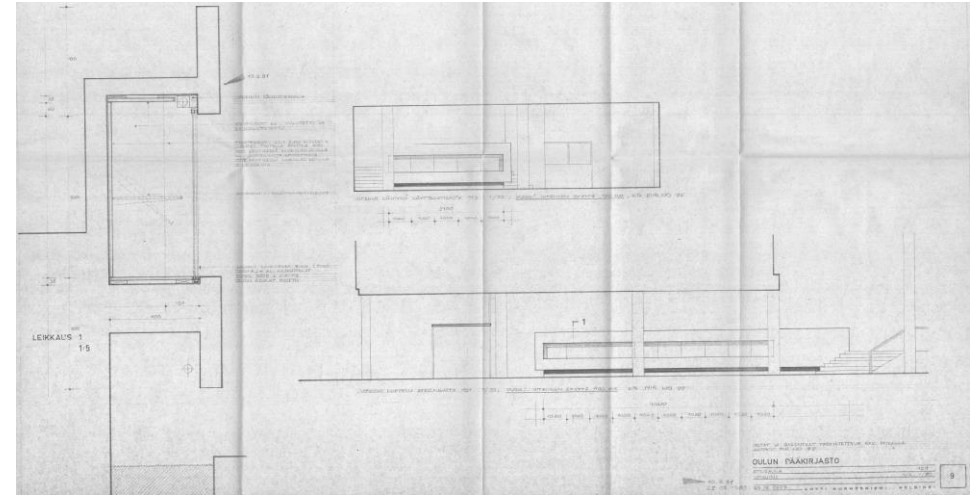
Pääsisäänkäynti ja ala-aula, lehtisali ja kahvio

Pääsisäänkäynnin sisältä ulos yhtenäisenä kokonaisuutena soljuva luonne on säilynyt. Seinät ja tuulikaapit ovat lasipintaisia, mikä mahdollistaa avoimen näkymän sisältä ulos ja ulkoa sisään. Pääsisäänkäynti on vedetty rakennuksen rungon sisään, ja ulkotilaan muodostuva katos kuuluu olennaisesti sisäänkäynnin juhlaan luonteeseen.

Rakennuksen alkuperäiseen asuun kuulunut naulakkosyvännys kalusteineen on poistettu ja tilalle on rakennettu vahtimestari- ja varastotiloja. Naulakon poistuminen on jossain määrin vähentänyt ala-aulan ilmavuutta.

Ala-aula on pitkälti säilyttänyt tilalle ominaisen luonteensa. Aula ja pääportaikko muodostavat rakennuksen sydämen, joka on yhtenäisten tilasarjojen ja lasiseinien kautta visuaalisessa yhteydessä ympäristöönsä. Valaisimet on uusittu vuonna 2007 alumiinikasettien keskelle samaan tapaan kuin muualla katossa. Lehtisalin parvea reunustava vitriini ja vesiaihe ovat alkuperäiset. Vesiaihe on olennainen osa ala-aulan alkuperäistä asua. Vesiaihe jatkuu pääportaiden juurelta rakennuksen sisäänkäyntijulkisivulle, jossa sitä ympäröivät lasiseinät.

Alkuperäiset piirustukset vitriinistä ja vesiaiheesta ovat hyvin lähellä nykytilaa.

Lehtisalin tunnelma ja osa tilaa kiertävistä kiintokalusteista ja lehtitelineistä on säilynyt. Tilassa on lisäksi Artekin irtokalusteita, kuten pöytiä ja tuoleja, jotka on saatettu siirtää tilaan muualta rakennuksesta. Pyöreät kattovalaisimet ovat todennäköisesti alkuperäisiä. Luonteeltaan avoimesta tilasta on yhä yhtenäinen näkymä sekä ala-aulaan että ulos Pikisaareen päin. Lehtisali on avartunut kahvion suuntaan alkuperäisen varaston pienennyttyä huomattavasti.

Luoteiseinän kiintokaluste on alkuperäinen. Kalusteisiin kiinnitetyt lehtien nimilaatat ovat alkuperäisiä tai alkuperäisen mallin mukaan toteutettuja. Puulattia on säilynyt.

Kahvio on lähellä alkuperäistä asua sekä tilan tunnultaan että pintamateriaaleiltaan. Näkymä ulkotilaan on säilynyt. Kalusteita on uusittu.

Auditorio / Pakkalan sali

Pakkalan salin muoto ja puiset pinnat sekä näkyvissä olevat betonipinnat ovat hyvin säilyneet. Polveileva seinämuoto, lattia ja auditorion laskevat penkkirivit ovat alkuperäiset.

Auditoriotuolit ja istuinten kankaat on uusittu vuonna 2007. Tässä yhteydessä kankaiden kuosi ja väri ovat vaihtuneet, mikä heikentää jossain määrin salin säilyneisyyttä. Yllä istuimet vuonna 2007, alla istuimet vuonna 2021.

Näyttelytila / kokoustila / monitoimitila Laituri

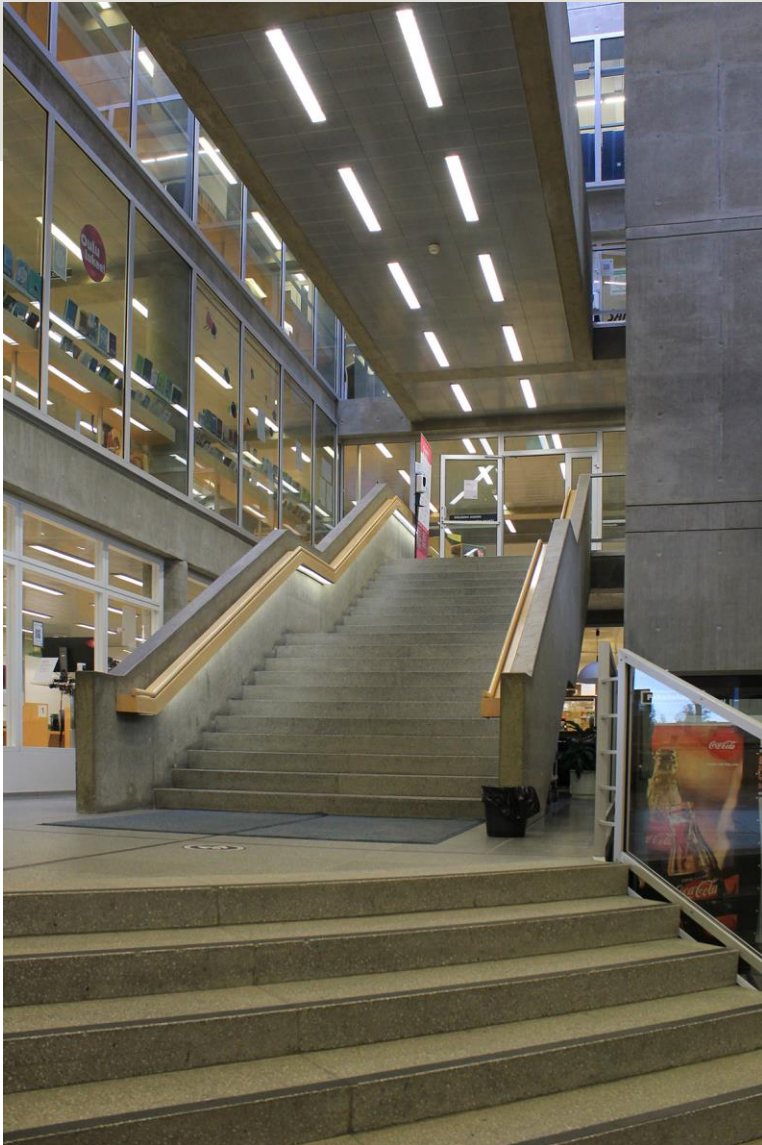
Monitoimitilan etelänurkan laaja lasiseinä on säilynyt. Tilasta avautuu sille ominainen laaja näkymä keskustan ja teatterin suuntaan.

Katossa on samoja todennäköisesti alkuperäisiä pyöreitä valaisimia kuin lehtisalissa.

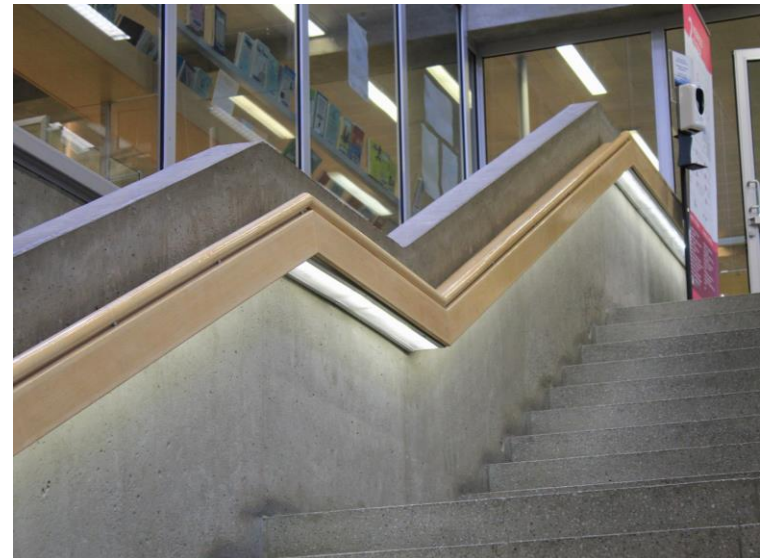
Monitoimitila Laituri muodostuu kolmesta siirtoseinillä erotettavasta tilasta. Näyttelytilasta ja kahdesta kerhohuoneesta alkuun muodostunut kokonaisuus on kokenut aikojen saatossa merkittäviä muutoksia. Pintamateriaalit on pääosin uusittu, eikä tilan alkuperäinen tunnelma enää hahmotu. Tilojen käyttötarkoitukset ja sisustus ovat myös muuttuneet.

Pääportaikko

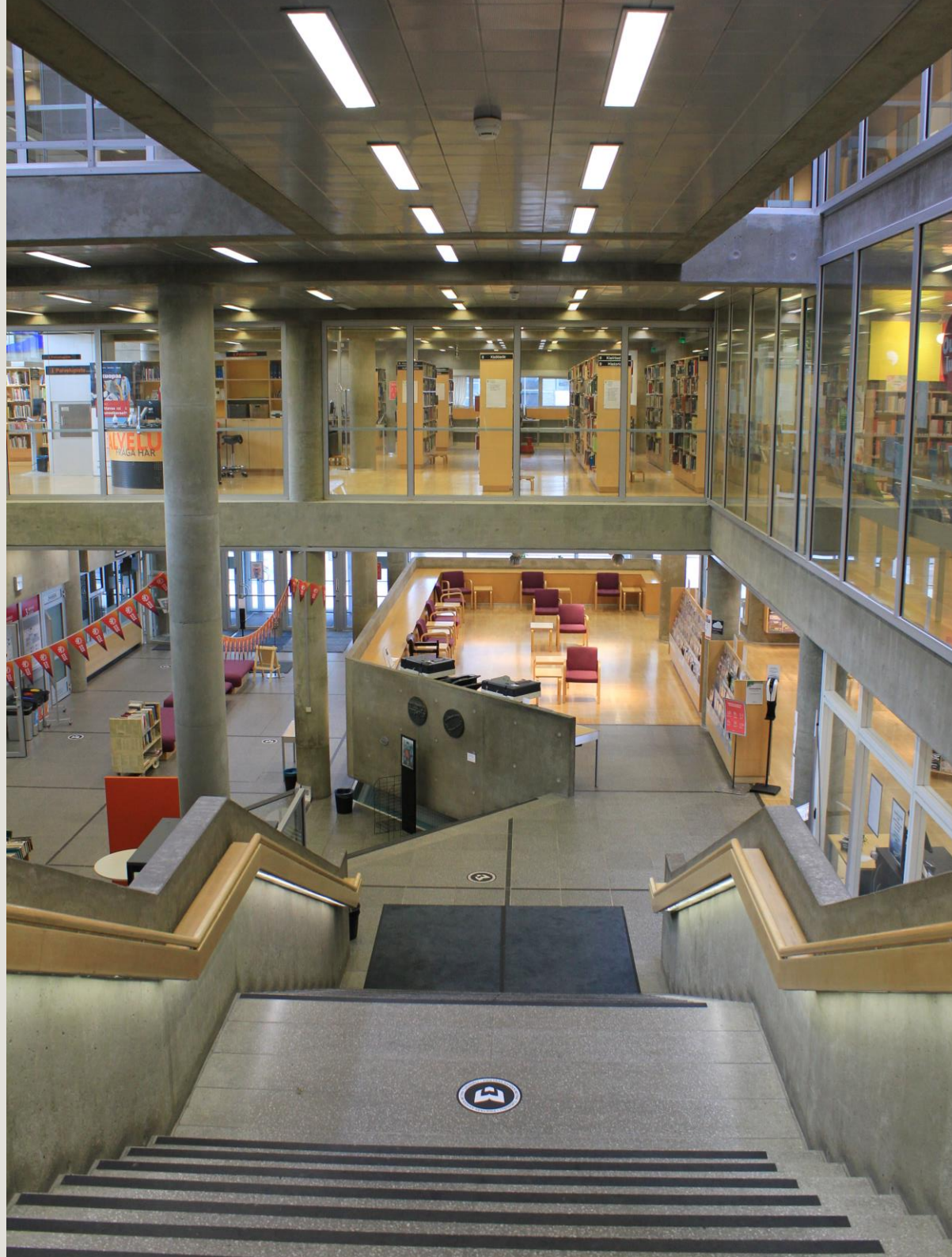

Veistoksellinen pääportaikko on rakennuksen sydän ja yksi kirjaston parhaiten säilyneitä tiloja.

Näkymä pääportaikosta kohti aulaa ja lehtisalia vuonna 1982.

*Pääportaikon tunnelma
on hyvin säilynyt.*

Lainausosastot

Lainaussaleista tuli 1900-luvun alussa kirjastorakennusten keskeisimpiä ja merkittävimpiä tiloja. Tuolloin kirjastoissa siirryttiin avohyllyjärjestelmään, jossa lainaajat saivat itse selailta kirjaston valikoimassa olevia kirjoja.¹⁸

Kuva alla: Aikuisten lainausosaston tunnelma on hyvin säilynyt. Ikkunaseinällä oleva tila on korkea ja juhlava ja osastolta avautuu laajoja näkymiä niin rakennuksen sisällä kuin sisätiloista ulos.

Kuvapari yllä: Alkuperäinen lainaustiski on poistettu. Sen tilalle on muodostettu neuvontapiste ja itsepalveluautomaatit. (Ylempi kuva: Pääkirjaston arkisto).

¹⁸ Vartola 2019, 4-5.

Aikuisten lainausosaston sisustus noudattaa pitkälti alkuperäistä sisustussuunnitelmaa. Kirjahyllyt sijaitsevat pääosin alkuperäisillä paikoillaan ja hyllyjen peräseinät on värikoodattu. Osa hyllyihin kiinnitetyistä opasteista saattaa olla alkuperäisiä. Myös valtaosa myöhemmin lisätyistä opasteista noudattaa alkuperäistä suunnitelmaa. Hyllyjen väliin muodostuvan kulkuväylän päätteenä kuvassa näkyy Marika Mäkelän taideteos *Salsa Triste* (1992). Lainausosaston toisella päätyseinällä kulkuväylän pääteaiheena toimii vastaavasti Jorma Hautalan teos *Pohjoinen* (1998).

Kirjahyllyissä on alkuperäisten piirrosten ja havainnekuvienv mukaiset valaisimet.

Aikuisten lainausosastolla on säilynyt alkuperäisiä Anders Pehrsonin suunnittelemia Knubbling-pöytä- ja lat-tiavalaisimia. Valaisimia on lisäksi siirretty säilöön va-rastoihin. Tiloissa on lisäksi runsaasti Artekin kalus-teita, joista osa saattaa olla alkuperäisiä.

Lainausosaston lasiseinän yhteydessä on lueskelupaikkoja, joista avautuu laaja maisema keskustan suuntaan. Istuskelu-ryhmiä oli merkitty myös alkuperäiseen sisustussuunnitelmaan. Lainausosaston puulattia on hyvin säilynyt.

Alkuperäinen pöytä ja valaisimet. Pöydät ovat lainausosastoilla säilyneet alkuperäisillä paikoillaan.

Lasten ja nuorten osasto. Sisustus on tilan eteläreunassa pitkälti alkuperäisen mukainen. Pohjoisempi pikukulasten alue on voimakkaammin muuttunut. Osa hyllyistä ja tilaa kiertävistä pöytätasoista noudattaa alkuperäistä sisustussuunnitelmaa.

Lainausosastoille on rakennettu uusia henkilökunnan tiskejä. Uudet kalusteet ja niihin liittyvät opasteet muodostavat ristiriidan säilyneiden tilojen kanssa.

Satusopen tilan muoto ja näkymä ulos on säilynyt, mutta pintamateriaalit ja kalustus on täysin uusittu. Tilan alkuperäinen henki on menetetty, mutta se olisi kenties palautettavissa. Satusopesta poistetut istumakuutiot on varastoitu.

Musiikkiosasto

Musiikkiosaston kiintokalusteet on pääosin uusittu ja kuuntelukaluste poistettu. Huoneen perällä olevat hyllyt saattavat olla alkuperäisiä. Kalustemuutokset ovat tehneet tilan tunnelmasta jossain määrin sekavan.

Musiikkiosaston tilan muoto ja läpinäkyvyys on säilynyt. Lasiseinän kautta avautuu tilalle ominainen näkymä aikuisten lainausosastolle ja sen kautta keskustaan.

Musiikkiosastoa on laajennettu entiseen työhuoneeseen, mikä on avannut uuden näkymän myös Pikisaaren suuntaan.

Opintosali Kässy ja lukusali

Opintosali Kässyn ja lukusalin tilan henki on pääosin säilynyt. Tila on jaettu kahteen osaan läpinäkyvän lasiseinän avulla. Alkuperäinen pitkä näkymä porrashuoneesta ulkoseinälle ja ikkunan kautta teatterin suuntaan on säilynyt, samoin näkymä opinto- ja lukusaleista aikuisten osastolle ja ulos keskustaan.

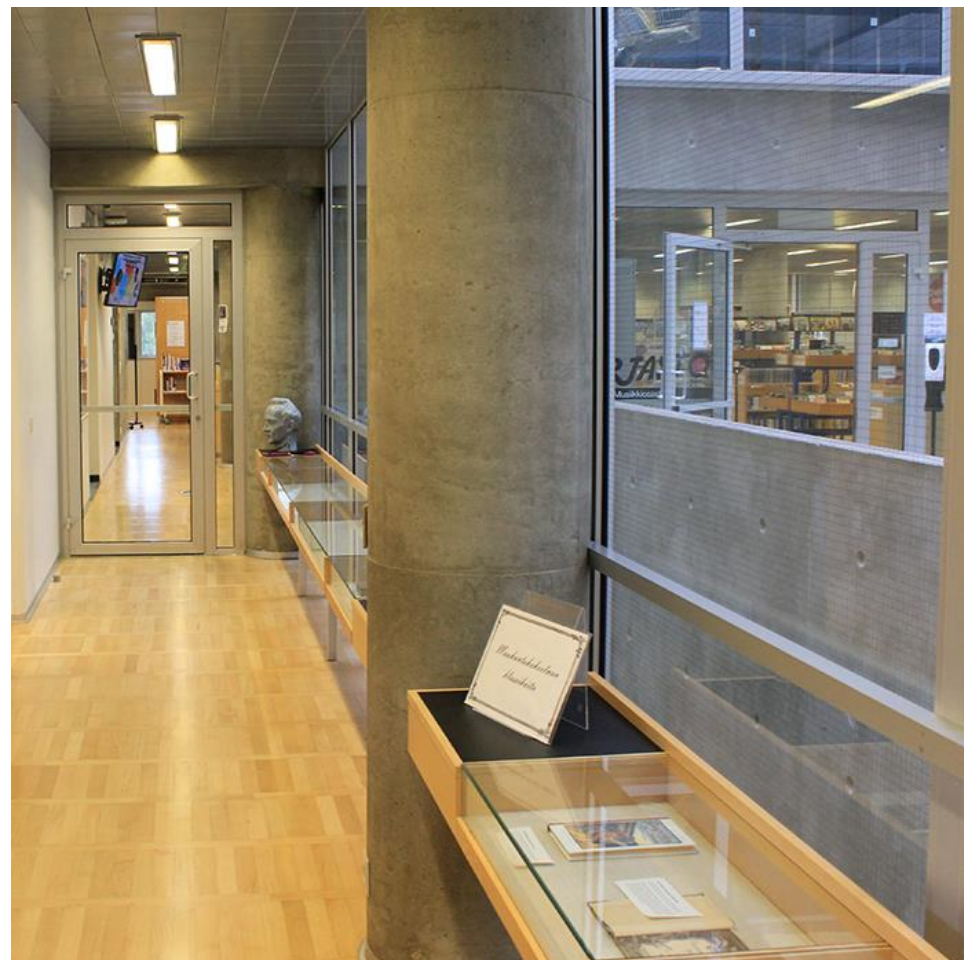

Tilojen kalustus on lähes täysin uusittu, mutta osa kirjahyllyistä, kiinteistä pöydistä ja istuinkalusteista saattaa olla alkuperäisiä.

Maakuntakokoelmahuone

Maakuntakirjastot lakkautettiin vuonna 2016 ja niiden tilalle tulivat alueellista kehittämistehtävää hoitavat kirjastot. Muutos aiheutti vähäisiä muutoksia maakuntakokoelmien tiloissa, lähinnä tilojen kalustuksessa. Maakuntakokoelmahuoneen muoto on säilynyt. Tilasta avautuu laaja näkymä lasiseinän kautta pääportaikkoon ja sitä kautta aikuisten lainausosastolle ja ulos. Huoneelle ominainen koko seinän levyinen ikkunanauha ja näkymä suistoon ja Pikisaareen on myös säilynyt. Huoneen keskiosan sisustus on muuttunut, mutta huoneen seinustoilla olevat kaapit ja vitriinit ovat alkuperäisiä.

Porrashuoneen puoleisen lasiseinän vieressä sijaitseva taso vitriineinen on alkuperäinen.

Työhuoneet

Tila on pelkistetty, kapea ja melko pitkä. Ulkoseinällä sijaitseva leveä ikkuna siitä avautuvine näkymineen on olennainen osa työhuonetta. Ulkoseinällä näkyvissä olevat pyöreät betonipilarit ovat ominaisia työhuoneille.

Työhuoneiden säilyneisyysaste vaihtelee voimakkaasti. Osa tiloista noudattaa alkuperäistä huonejakoa, kun taas osa on yhdistetty viereisiin tiloihin ja ne ovat merkittävästi muuttuneet. Kalusteet on pääosin uusittu. Joissain työhuoneissa sijaitsevat pöydänaluslaatikostot saattavat olla alkuperäisiä. Tässä on esitelty tyypillinen, tilajaltaan säilynyt työhuone.

Pöydänaluslaatikosto.

Neuvotteluhuoneet

Kirjastoon alun perin suunnitellut neuvottelutilat sijaitsivat pääosin muiden huoneiden yhteydessä ja niiden käyttötarkoitukset ovat ajan kuluessa muuttuneet. Osa tutkijan huoneista on muutettu ryhmätyötiloiksi, joissa on mahdollista järjestää neuvotteluita. Neuvotteluhuoneet muistuttavat voimakkaasti työhuoneita, sillä ne on rakennettu alkuaan sellaisiksi. Ero näkyy pääosin ikkunasta avautuvassa näkymässä: siinä missä työhuoneet sijaitsevat rakennuksen pohjois- ja länsisyrjällä, neuvotteluhuoneiksi muutetut tutkijan huoneet ovat keskittyneet kirjaston etelä- ja länsisyrjälle. Tässä on esitelty tyypillinen neuvotteluhuoneeksi muutettu tutkijan tila.

Ikkunasta avautuvaa näkymää reunustaa julkisivulle luonteenomainen betoniuloke.

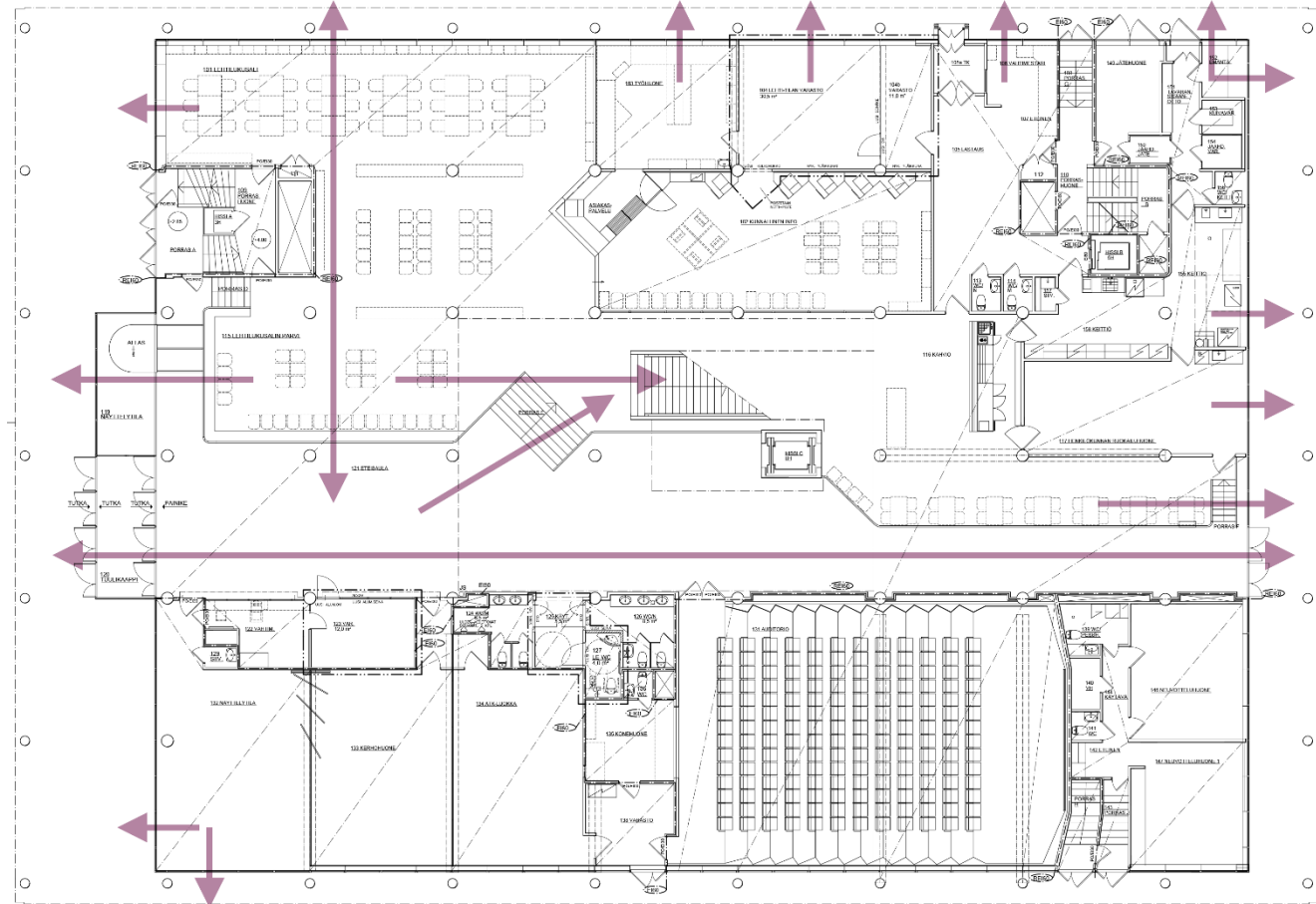
Ryhmätyötilaksi/neuvotteluhuoneeksi muutettu tutkijan huone on kaipa. Kalustus on vaihdettu.

5.3.6 Näkymät

Kirjastorakennuksen julkisivuissa ja sisätiloja jakavissa väliseinissä materiaalina on käytetty paljon lasia. Rakennuksen arkkitehtuurille ominaisena erityispiirteenä hahmottuvat tiloista toisiin ja sisältä ulos avautuvat näkymät. Näkymiä on rakennuksessa kauttaaltaan. Lähes jokaisesta yleisötilasta ja työhuoneesta on näkymä ulos ainakin yhteen ilmansuuntaan. Linausosastojen näkymät ovat laajoja ja avautuvat keskustan ja Pikisaaren suuntiin. Työ- ja neuvottelutiloista avautuvat näkymät suuntautuvat Pikisaareen, Linnansaareen ja teatterille. Suiston vesialueiden ansiosta näkymät ovat paikoin hyvinkin pitkiä.

Ala-aulan sisääntulonäkymä jatkuu vastapäisistä ikkunoista suistoon asti.

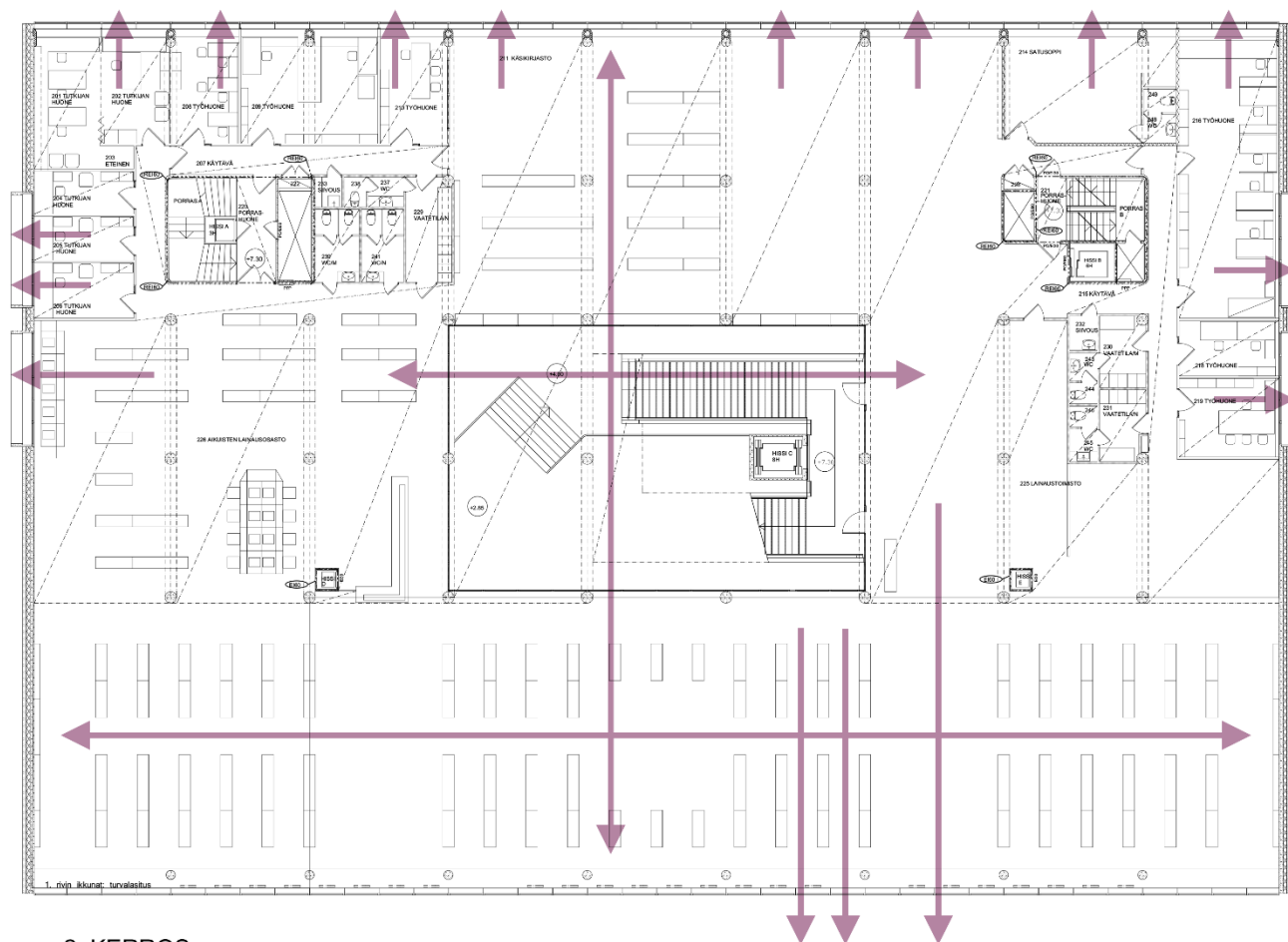

Rakennuksen ensimmäisen kerroksen asiakastilat muodostavat yhtenäisenä soljuvan kokonaisuuden, jossa aukeaa pitkiä näkymiä sekä sisä- että ulkotiloihin. Pääsisääntulolta aukeaa näyttävä näkymä pääportaikkoon, sisääntulojulkisivun läpi vastapäiselle teatterille ja pitkä näkymä kahvion kautta ulos kohti Linnansaarta. Lehtisali on muihin ensimmäisen kerroksen yleisötiloihin verrattuna matalaa, horisontaalisena hahmottuvaa tilaa, joka muodostaa kontrastin etenkin ala-aulan ja neljän kerroksen korkeisen pääportaikon kanssa. Lehtisalista muodostuu avara näkymä ala-aulaan ja portaikkoon, sekä leveät mutta matalammat näkymät ulos teatterin ja Pikisaaren suuntiin.

Toisen kerroksen pohjapiirros. Toisessa kerroksessa valtaosa eri yleisötilojen välillä olevista seinistä on lasisia. Poikkeuksen muodostavat tutkijan huoneet, työhuoneet ja satusoppi. Henkilökunnan tilat ovat luonteeltaan suljettuja.

Kaikki pääporrasta ympäröivät seinät ovat lasia, minkä ansiosta portaasta näkee lainausosastoille ja päinvastoin. Aikuisten lainausosasto on pääosin kahden kerroksen korkuista tilaa, jonka kaakkoisena koostuu koko tilan korkuisesta lasiruudukosta. Yleisötiloissa muodostuu pitkiä näkymiä koko rakennuksen halki sekä pitkittäin että poikittain. Aikuisten lainausosaston kirjahyllyt sijaitsevat kohtisuorassa kulmassa ikkunoita kohti, jolloin hyllyväleistä on esteetön näkymä kaupungin keskustan suuntaan. Hyllyjen välissä on käytävä, joka muodostaa myös pitkän näkymäakselin rakennuksen koillispuolelta lounaispäättyyn. Keskimmäisen käytävän päätepisteissä, korkealla hyllyjen yläpuolella, on taideteokset.

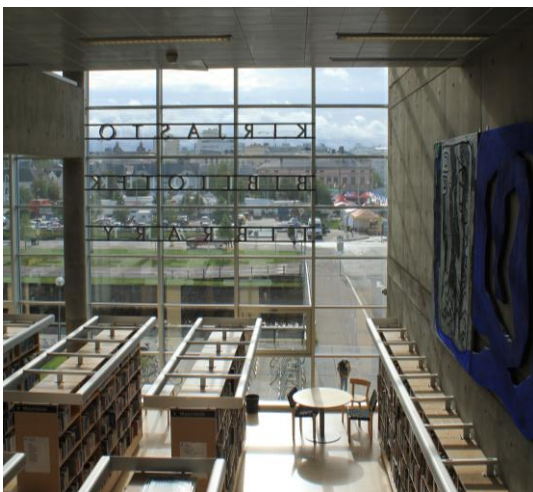
Toisen kerroksen työskentelytiloista on näkymiä niin kirjaston, Pikisaaren kuin Linnansaaren suuntiin. Koko huoneen levyiset nauhaikkunat muodostavat voimakkaan kontrastin kapeiden ja pitkien työskentelytilojen muutoin sulkeutuneelle luonteelle.

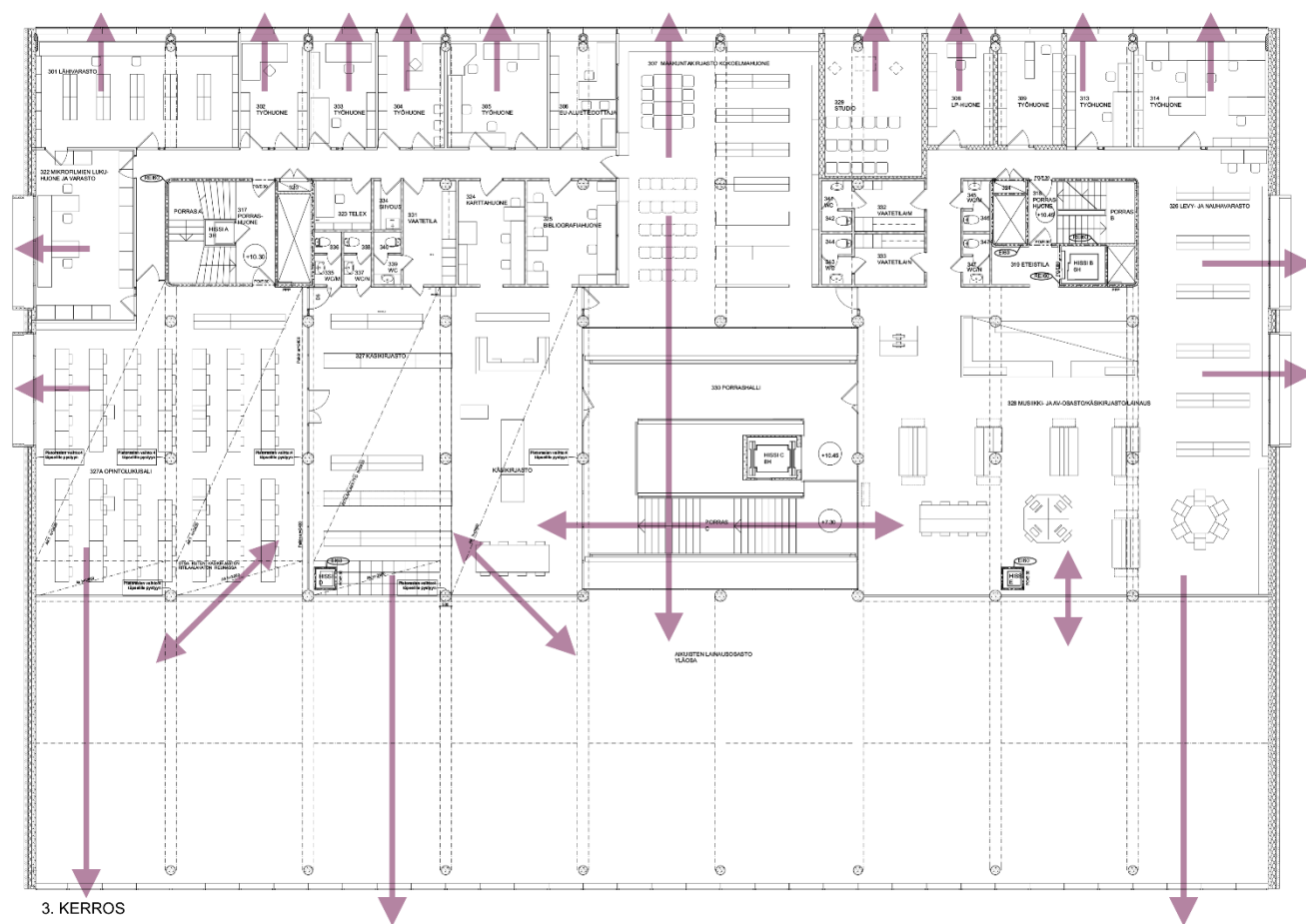
2. KERROS

Kolmannen kerroksen huonetilat sijaitsevat rakennuksen keskilinjalla ja länsisyrjällä. Aikuisten lainausosasto on kaksikerroksista korkea tilaa. Yleisötilojen väliseinät ovat lasia. Rakennuksen sisäiset näkymät ovat pitkiä, paikoin koko rakennuksen levyisiä ja pituisia. Kolmannen kerroksen pääportaasta, musiikkiosastolta, opintosalista ja lukusalista avautuu lintuperspektiivi aikuisten lainausosastolle ja sen kautta ulkotilaan. Suljetut, yksityiset huonetilat sijaitsevat rakennuksen etelä- ja länsisyrjällä. Kustakin huoneesta on näkö suistoon tai teatterille.

Näkymä opintolukusalista aikuisten lainausosastolle ja ulos.

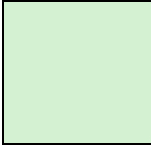
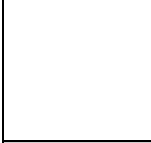
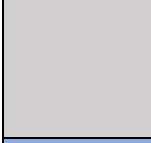

5.4 Säilyneisyyskaaviot

Kaaviokuvissa näkyy kirjaston sisätilojen säilyneisyys. Kirjasto on kokonaisuudessaan säilynyt lähellä alkuperäistä asuaan, ja myös heikommin säilyneissä tiloissa on havaittavissa alkuperäiselle suunnitelmalle ominaisia piirteitä.

Kaavioissa esitettyjen parhaiten säilyneiden tilojen lisäksi osa siivouskomoista ja etenkin henkilökunnalle suunnatuista WC-tiloista saattavat olla lähellä alkuperäistä asuaan. Niissä tilojen muoto ja pintamateriaalit vaikuttavat pääosin säilyneen, mutta kalusteita on tarpeen mukaan vaihdettu ja täydennetty. Kaikkia aputiloja ei ole erikseen inventoitu.

Tilat ja kalusteet on värikoodattu oheisen selitteen mukaisesti.

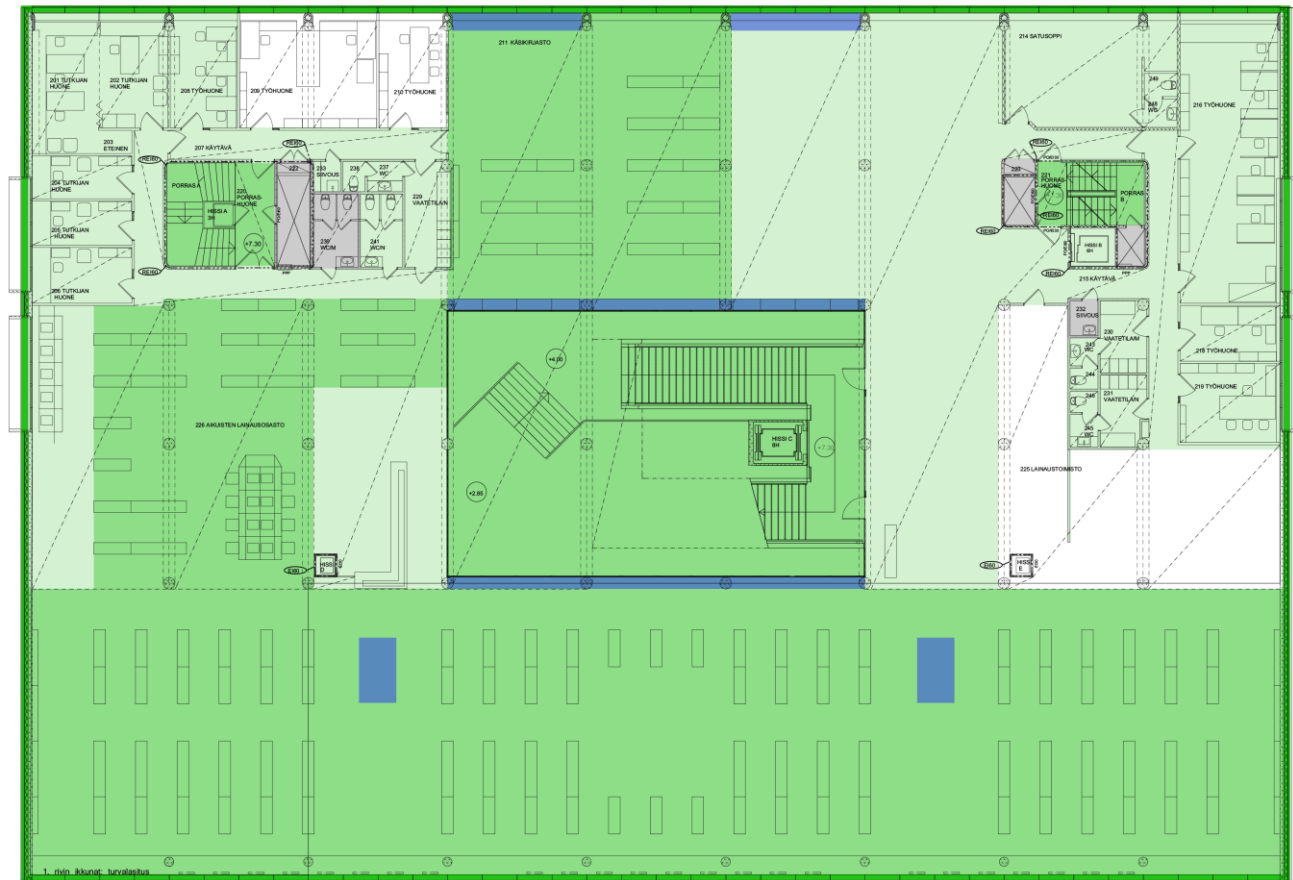
Värikoodi Värikoodin kuvaus

	Tilan muoto ja keskeiset ominaispiirteet ovat säilyneet lähellä alkuperäistä asuaan. Alkuperäisiä rakennusosia ja kalusteita on säilynyt. Vähäisiä materiaali-, kaluste- ja värimuutoksia.
	Tilan muoto, käyttötarkoitus tai tunnelma on pääosin säilynyt. Myös alkuperäisiä pintamateriaaleja ja rakennusosia on säilynyt. Osa kalusteista saattaa olla alkuperäisiä, mutta valtaosa niistä on kunnostettu tai vaihdettu, mikä on muuttanut tilan tunnelmaa.
	Tilan muoto, tunnelma tai käyttötarkoitus on muuttunut. Alkuperäisiä rakennusosia, pintamateriaaleja ja kiintokalusteita on säilynyt vain vähän.
	Tilaa ei ole inventoitu paikan päällä, koska sinne ei ollut pääsyä, tai koska tila on tekninen tila tai muu aputila.
	Säilynyt kiintokaluste.

Toisen kerroksen säilyneisyyskaavio. Parhaiten säilyneitä tiloja toisessa kerroksessa ovat lainausosastot ja porrashuoneet. Lainausosastoilla on vaihdettu kalusteita, jotka ovat muuttaneet tilan tunnelmaa. Lainausosastot ovat kuitenkin tunnelmaltaan varsin hyvin säilyneitä. Kirjahyllyt ovat joko alkuperäisiä tai ne on uusittu alkuperäisiä suunnitelmia noudattaen. Lainaus- ja infotiskit ovat uusia ja erottuvat voimakkaasti muusta kokonaisuudesta.

Sekä yleisölle avoimet että henkilökunnan omat työtilat ovat muodoltaan säilyneet, mutta niiden kalustus on uusittu. Työtiloille ominaiset betonipilarit ja suistoon aukeavat näkymät ovat huoneiden selkeimmin säilyneitä piirteitä.

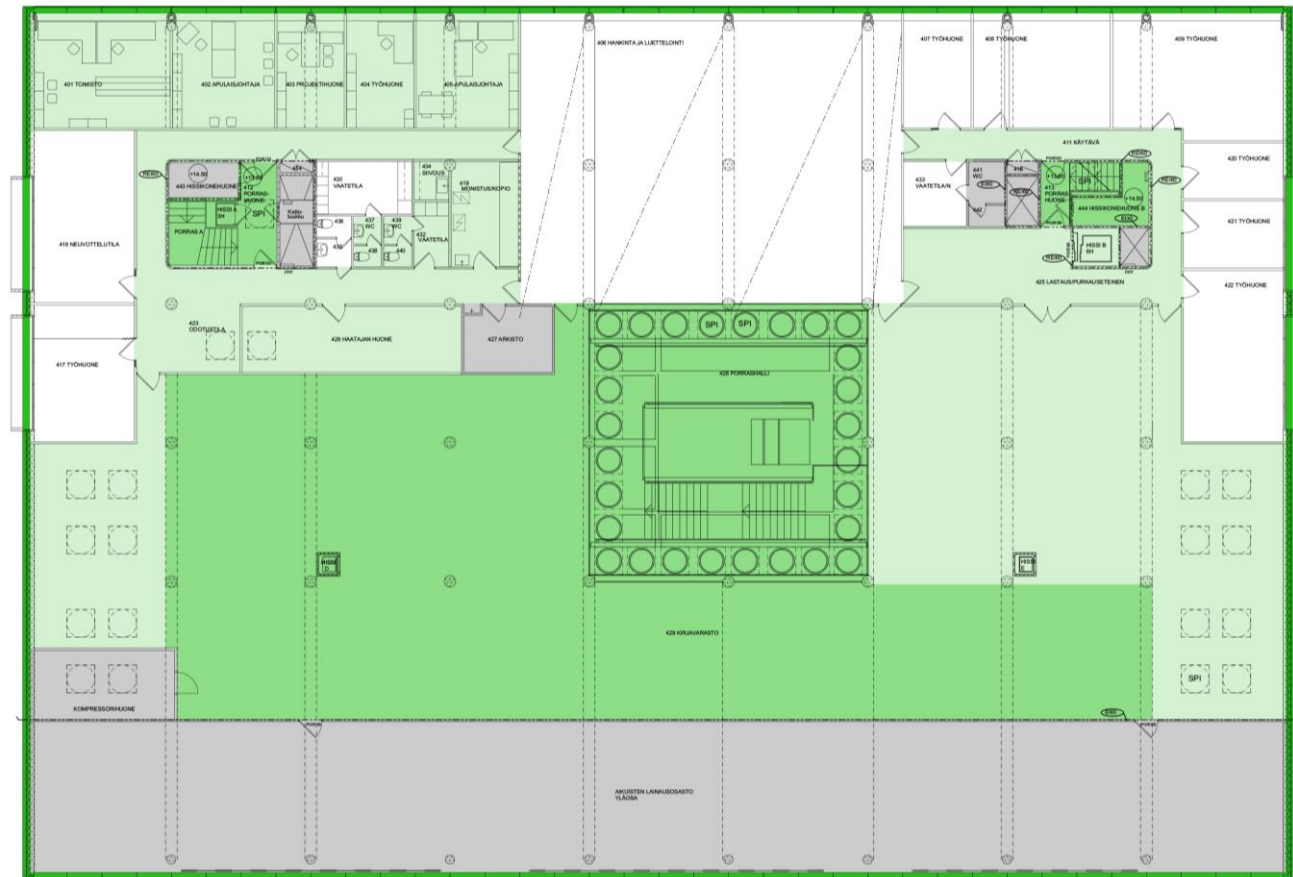
2. KERROS

Kolmannen kerroksen säilyneisyyskaavio. Kolmannessa kerroksessa säilyneimpinä tiloina erottuvat porrashuoneet sekä kaksi kerrosta korkean aikuisten lainausosaston yläosa. Lainausosaston betonirakenteet ovat selvästi näkyvillä ja luovat tilalle hyvin selkeän säilyneen identiteetin, jota on syytä jatkossakin vaalia. Lukusalin, käsikirjaston, maakuntakokoelmahuoneen ja musiikkiosaston muodostama soljuva tilasarja on myös säilynyt, mutta näiden tilojen kalustusta on uusittu merkittävästi.

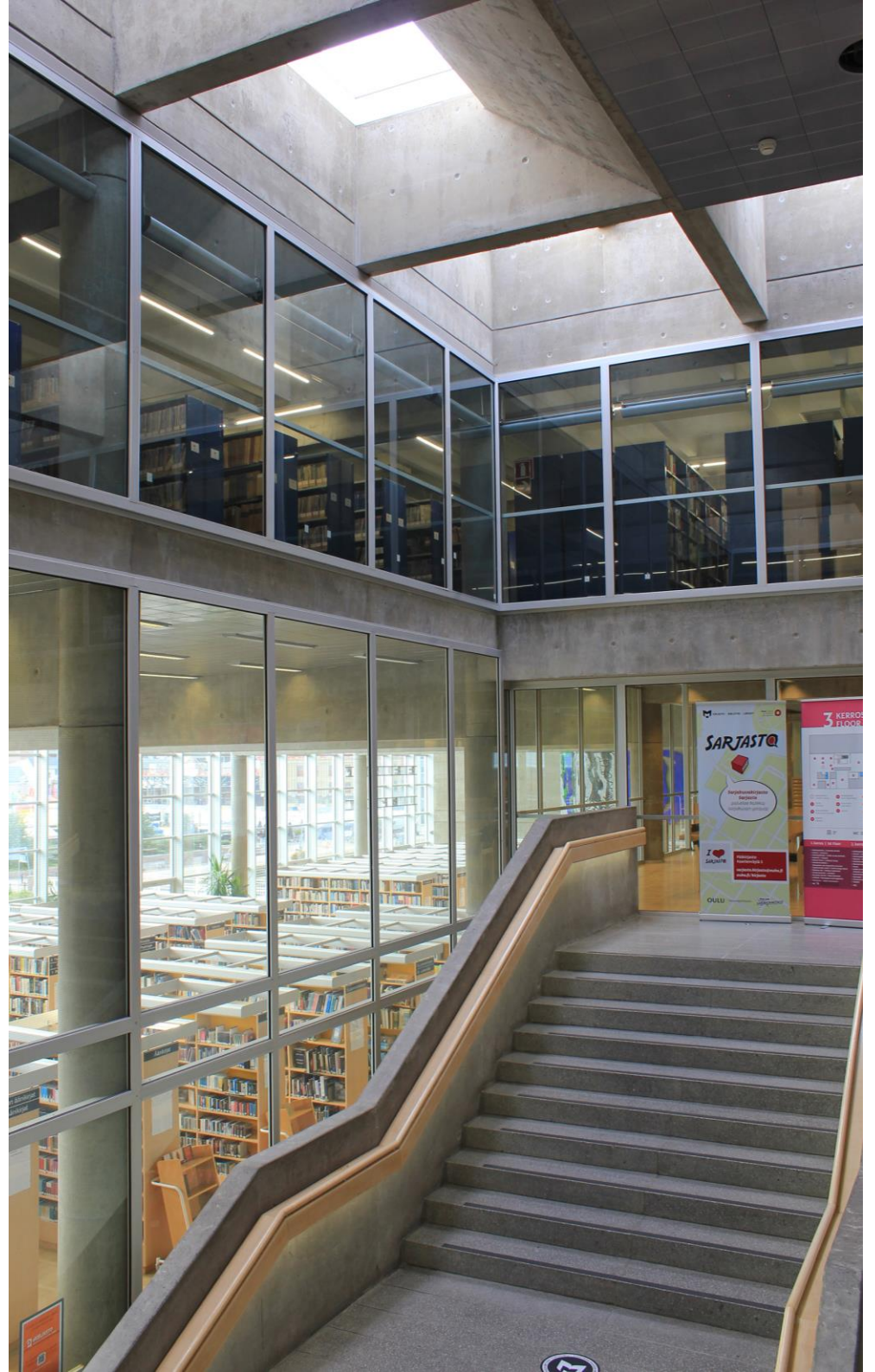

3. KERROS

Neljännän kerroksen säilyneisyyskaavio. Neljännessä kerroksessa säilyneimpiä tiloja ovat kirjavarasto ja porrashuoneet sekä pääportaan yläosa. Kirjavarastossa on alkuperäisiä siirrettäviä ja kiinteitä hyllyjä, mutta paikoin myös uusia kalusteita. Pääporrashuoneen seinät ovat neljännessäkin kerroksessa lasia, mikä avaa kiehtovia näkymiä kirjavarastosta vastapäiseen työskentelytilaan ja päinvastoin. Pääportaan yläosassa ja kirjavarastossa olevat kattoikkunat siivilöivät tilaan luonnonvaloa. Kirjavaraston katon betonipalkisto on laajalti näkyvässä. Rakennuksen länsisyrjällä on kohtalaisen hyvin säilyneitä työtiloja, joiden kalustus on muiden kerrosten tapaan uusittu. Joissain työ- ja neuvottelutiloissa on purettu väli-seiniä ja uusittu pintamateriaaleja siten, ettei alkuperäinen tunnelma enää hahmotu.

4. KERROS

Pääportaikon lisäksi myös muissa portaissa on säilynyt alkuperäistä henkeä ja materiaaleja. Näistä erityisen hyvin säilynyt on rakennuksen koillisosan pelkistetty porrashuone.

6 PÄÄKIRJASTON KULTTUURIHISTORIALLINEN MERKITYS JA ARVOT

6.1 Kirjastorakennuksen tunnistetut arvot

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY – Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila

Oulun pääkirjasto kuuluu valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä RKY edustavaan aluekokonaisuuteen *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila*. Aluekokonaisuuteen kuuluvat Vänmanninsaari ja torialue sekä Rantakadun ja Aleksanterinkadun väliin rajautuvat korttelialueet.

Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila muodostaa merkittävän kaupunkihistoriallisen kokonaisuuden, joka kuvastaa toisaalta Oulun 1870-1880-lukujen vaurastumista kaupalla ja merenkululla, toisaalta 1960-luvun monumentaalista keskustasuunnittelua. Rantakadun varrella on vanhaa, vuonna 1882 tapahtuneen Oulun palon jälkeiseltä ajalta periytyvää rakennuskantaa. Kauppatorilla on kauppahalli vuodelta 1901 sekä hirsirakenteisia kaksikerroksisia makasiineja 1700- ja 1800-luvuilta.

Arvoalueeseen kuuluu Oulun torinrannan monumentaalikeskus, joka syntyi kaupungin vuonna 1962 järjestämän kulttuuri- ja hallintokeskuksen suunnittelukilpailun pohjalta. Suunnitelma, jonka tieltä olisi pitänyt purkaa Rantakadun korttelit, toteutui vain

osin. Teatterin ja kirjaston lisäksi toriaukion pohjoisreunaa rajaavaa hotellia pidetään suunnitelman osana, vaikka paikka oli suunnitelmassa varattu valtion virastotalolle. Hotelli on kuitenkin rajattu arvoalueen ulkopuolelle.

Aluekuvauksen mukaan:

”Toriaukion edustalla, suorakaiteisella saarella, ovat kaupunginteatteri ja -kirjasto sekä

toriaukion pohjoislaidalla suurhotelli, jotka ovat toteutuneita osia arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisten laatimasta 1960-luvun monumentaalikeskustasommitelmasta. Jaatisten Vänmanninsaarelle suunnittelemat teatteri vuodelta 1972 ja kirjasto vuodelta 1981 ovat niukkaa modernia betoniarkkitehtuuria.”¹⁹

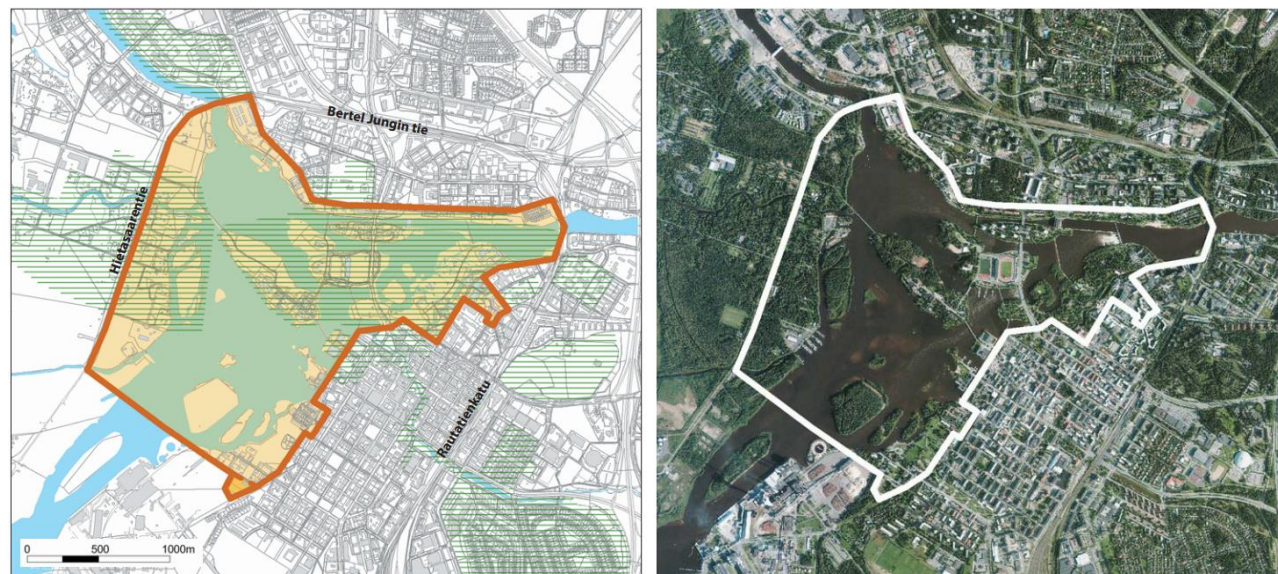
Arvoalueeseen Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila rajautuu kaksi muuta valtakunnallisesti merkittävää aluekokonaisuutta: Oulujoen suistoalueen historiallinen kokonaisuus sekä Kaupunginojan varren puistovyöhyke.

¹⁹ Museovirasto, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1474 (luettu 23.6.2021).

Arvokkaita alueita Oulussa 2015 – Oulujoen suisto

Oulujoen suistoalueeseen kuuluvat Oulujoen suistossa sijaitsevat saaret sekä Koskikeskusta, Hartaanselkää ja Rommakonselkää ympäröivät ranta-alueet. Oulun ruutukaavakeskustan meren puoleisella laidalla arvoalueeseen kuuluvat Hupisaaret, Lammassaari ja Linnansaari, Vänmanninsaari, Kiikeli ja Hollihaan puistoalue.

Oulujoen suistoalueeseen liittyy rakennushistoriallisia, kulttuurihistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Se on historiallisesti ja maisemallisesti keskeisintä Oulua, johon kuuluu mm. Oulun linnan rakenteita, vanhoja ja uudempiä puistoalueita ja teollisuusympäristöjä. Suiston siluetti vesipeileineen on merkittävä oululaiselle identiteetille. Maankohoaminen ja rakentaminen ovat muuttaneet ja muuttavat edelleen suiston ilmettä.²⁰

Oulujoen suistoalueen aluerajaus (Arvokkaita alueita Oulussa 2015).

²⁰ Arvokkaita alueita Oulussa 2015, 59-62.

Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016 – Moderni monumentaalikeskus

Oulun pääkirjasto huomioidaan arvokohteena Oulun ruutukaavakeskustan alueelle vuonna 2016 laaditussa modernin rakennuskannan inventoinnissa. Alueeseen kuuluvat arvokkaat modernit rakennukset Oulun kaupunginteatteri, 1972 (arkststo Marjatta ja Martti Jaatinen Oy) sekä Oulun pääkirjasto, 1981 (arkststo Marjatta ja Martti Jaatinen Oy). Alueelle ominaisiksi arvoiksi on määritelty rakennustaiteellinen merkitys, kaupunkikuvallinen merkitys, harvinaisuus, alkuperäisyys, autenttisuus, yhtenäisyys ja identiteetti.

Aluekuvauksen mukaan:

”Oulun torinrannan moderni monumentaalikeskus on osa valtakunnallisesti arvokasta aluetta Oulun rantakorttelien julkinen kaupunkitila (RKY 2009). Monumentaalikeskus syntyi kaupungin 1962 järjestämän kulttuuri- ja hallintokeskuksen suunnittelukilpailun pohjalta, jonka voittivat arkkitehdit Marjatta ja Martti Jaatinen. Suunnitelma, jonka tieltä olisi pitänyt purkaa Rantakadun korttelit, toteutui vain osin. Jaatisten saarelle suunnitelmien teatterin ja kirjaston lisäksi toriaukion pohjoisreunaa rajaavaa hotellia pidetään suunnitelman osana, vaikka paikka oli Jaatisten suunnitelmassa varattu valtion virastotalle. Alue on keskeinen osa Oulun

suistomaisemaa ja rakennukset ovat Oululle tunnusomaisia. Kaarlenväylän muodostama näkymäakseli ja torinrannan aukea tila kuuluvat olennaisesti kaupunkisuunnittelulliseen kokonaisuuteen.”²¹

Arvoalueelle annettujen suositusten mukaan monumentaalikeskuksen kaupunkikuvallinen idea tulee säilyttää alueen mahdollisessa täydennysrakentamisessa. Vänmanninsaaren rantojen viimeistely rakennetuiksi täydentäisi kokonaisuutta.²²

Arvoalueen sijainti ja raja.

Oulun pääkirjasto huomioidaan selvityksessä myös yksittäisenä, 1970-luvun rationalismia edustavana arvokohteena. Sen tunnistettuja arvoja ovat rakennustaiteellinen merkitys, kaupunkikuvallinen merkitys, erikoisuus, autenttisuus, liittyminen ympäristöön ja identiteetti.²³

Kohdekuvauksen mukaan:

”Vänmanninsaarella sijaitseva kirjastorakennus on viimeisimpänä toteutunut osa Jaatisten laatimasta 1960-luvun monumentaalikeskussommitelmasta. Se on teatterin tavoin modernin betoniarkkitehtuurin taidonnäyte Suomessa. Rakennus on tehty betonista paikalla valaen. Sisäänvedetty, lasiseinäinen pohjakerros antaa rakennuksen laatikkomaiselle hahmolle keveän leijuvan ilmeen. Rakennus on sekä julkisivuiltaan että sisätiloiltaan säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan. Alaulassa on Jaatisten toimiston suunnittelema vesiaihe. Aulan seinään on upotettu Gunnar Finnen pronssireliefit.”²⁴

6.2 Yksi Oulun keskustan merkkirakennuksista

Oulun kaupunginkirjasto on yksi Oulun keskustassa sijaitsevista tärkeistä merkkirakennuksista. Se sijaitsee keskeisellä, kaupunkikuvallisesti tärkeällä ja näkyvällä paikalla Oulun kauppatorin laidalla.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntakirjastona vuosina 1973–2017 toimineella kirjastorakennuksella on myös toimintansa kautta maakunnallista arvoa.

Laki yleisistä kirjastoista (29.12.2016/1492) määrittelee yleisen kirjaston tehtävät. Sen mukaan yleisen kirjaston tehtävänä on tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin, ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa, edistää lukemista ja

²¹ Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016, 68.

²² Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016, 68.

²³ Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016, 114.

²⁴ Oulun moderni ruutukaavakeskusta 2016, 114.

kirjallisuutta, tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon, tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan sekä edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.²⁵ Lain mukaan kirjastot ovat kaikille tarkoitettuja tiloja, joiden tehtävänä on tarjota kaikille suunnattuja monipuolisia palveluita.

Kirjastot ovat merkittäviä ja tunnettuja rakennuksia. Ne ovat tyypillisesti useimpien kuntalaisten käyttämiä julkisia rakennuksia. Kulttuurirakennuksista kirjastot ovat ehkä helpoimmin lähestyttäviä. Ne tarjoavat ilmaisia, kaikkien helposti saavutettavissa olevia palveluita.

Oulun kaupunginkirjasto on lähes kaikkien kaupunkilaisten tuntema ja useimpien käyttämä rakennus. Tämä korostaa sen kaupunkikuvallista merkitystä kaikille Oulun asukkaille. Kirjasto on toiminut valmistumisestaan saakka, jo lähestulkoon 40 vuoden ajan, kaupungin pääkirjastona. Se on osa Oulun kaupungin kirjastojen muodostamaa verkostoa, johon kuuluu vuonna 2021 pääkirjaston lisäksi 23 kirjastoa eri puolilla kaupunkia. Kaupunginkirjaston lisäksi rakennuksessa toimii alueellista kehittämistehtävää hoitava kirjasto, jonka toimialueena ovat Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun kunnat.²⁶ Alueellista kehittämistehtävää hoitava kirjasto korvasi

²⁵ Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492.

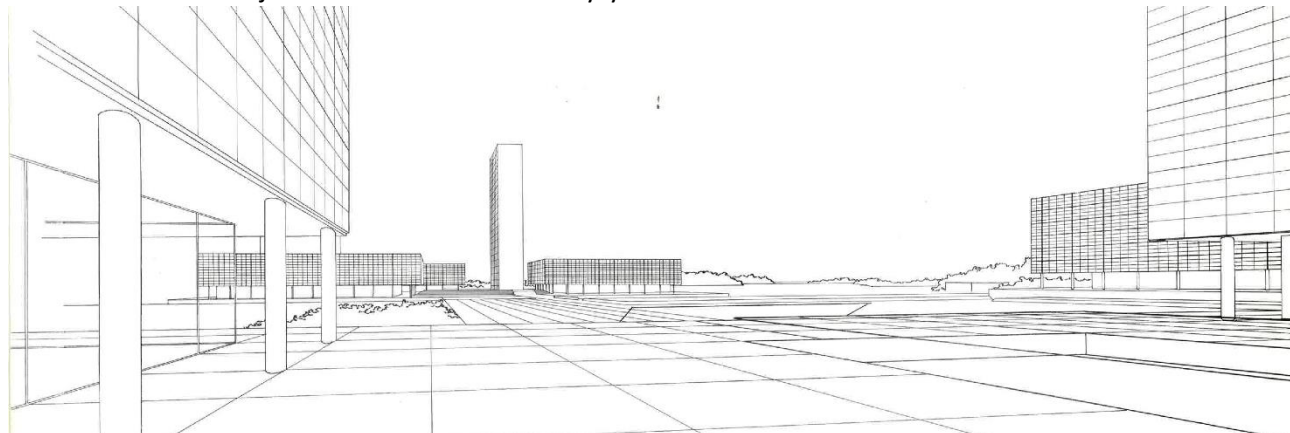
²⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yleisistä kirjastoista 660/2017.

maakuntakirjaston vuonna 2018, kun maakuntakirjastotoiminta korvattiin uudella järjestelmällä.²⁷

6.3 Vänmanninsaaren maisemallinen ja kaupunkikuvallinen kokonaisuus

Torinrannassa Vänmanninsaarella sijaitsevat Oulun pääkirjasto ja Oulun kaupunginteatteri muodostavat yhdessä kaupunkikuvallisesti ja maisemallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Ne ovat keskeinen osa 1960-luvun modernistista monumentaalikeskussuunnitelmaa. Rakennukset liittyvät Oulun ruutu-kaavakeskusta sekä toiminnallisesti että kaupunkikuvallisesti.²⁸

Vänmanninsaaren kokonaisuutta täydentävän tornin suunnittelusta ja rakentamisesta on käyty

Jaatisten laatiman asemakaavan havainnekuva, jossa näkyvät teatteri, kaupungintalo, virastotorni ja musiikkisali (Jaatinen & Jaatinen 1965).

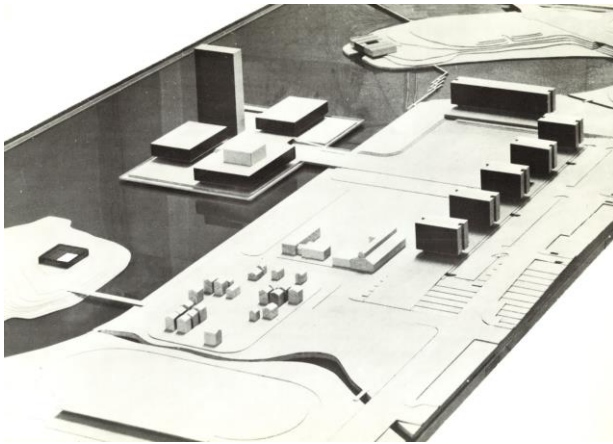
²⁷ Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492.

²⁸ *Oulun moderni ruutukaavakeskusta* 2016, 10.

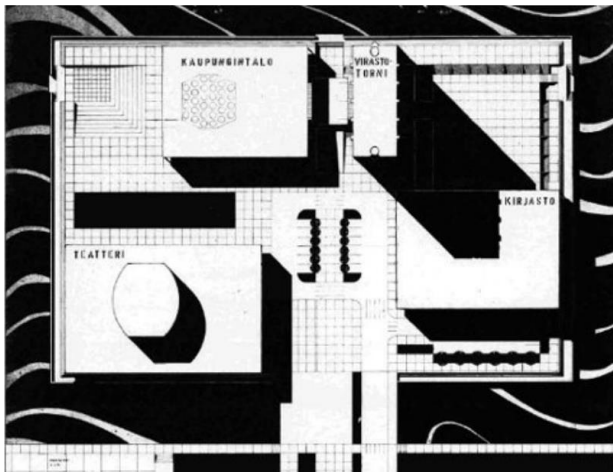
²⁹ Krogius 2012, 25.

keskustelua aika-ajoin aina 1960-luvulta saakka. Keskustelun monumentaalikeskukseen sijoitettava tornista on jopa sanottu olevan osa oululaista kulttuurihistoriaa. Vuoden 2012 rakennushistoriaselvityksen mukaan:

”Monumentaalikeskuksen kokonaisuus on edelleen kesken. Pikisaaren johtava kävelysilta ja teatterin laajennus ovat sekoittaneet tilannetta. Pikisaaresta lähestyttäessä Vänmanninsaari näyttää pusikkoisen takapihansa edelleen luonnonrantaena. Rakennettu ranta kohottaisi saaren ideaa ja koostaisi suistoalueen alkuperäisen kilpailuvoiton mukaisesti.”²⁹

Valokuva asemakaavan pohjalta laaditusta pienoismallista (Jaatinen & Jaatinen 1965).

Kirjaston sijoitussuunnitelma 1975. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen. (Kuva Krogius 2012 / Pääkirjaston arkisto).

Nyt, vuonna 2021, Vänmanninsaarelle on suunnitella 22-kerroksinen torni, Terwa Tower. Rakennukseen olisi julkisuudessa esitettyjen alustavien suunnitelmien mukaan tarkoitus sijoittaa muun muassa hotelli, hotellin toimintaan liittyviä kokoustiloja, majoituskäyttöön tarkoitettuja huoneistoja, toimistotiloja, näköalaravintola sekä kylpylätiloja. Suunnitelmien mukaan torni tulisi olemaan 80 metriä korkea, rakennuksen pinta-alan on suunniteltu olevan noin 24 000 kerrosalaneliometriä.³⁰ Alueella voimassa olevassa asemakaavassa tornille osoitettu rakennusala on 9 500 kerrosalaneliometriä.

Toteutuessaan Terwa Tower tulee täydentämään Vänmanninsaaren kokonaisuutta. Julkisuudessa esitetyjen havainnekuvien mukaan se tulisi sijoittumaan Vänmanninsaaren johtavan tien päätteeksi likimain sille paikalle, jolle Oulun Monumentaalikilpailun voittaneessa ehdotuksessa ”Saari” on suunniteltu korkea virastotorni. Terwa Towerin matalampi alaosa sijoittuisi havainnekuvien perusteella kirjaston luoteispuolelle, eri puolelle tornia kuin 1960- ja 1970-luvuilla laadituissa suunnitelmissa – Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen laatimissa suunnitelmissa virastotornin lounaispuolelle teatterin viereen on suunniteltu kaupungintalo.

Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelemat teatteri ja kirjasto ovat valmistuneet vuosina 1972 ja 1981. Ne ovat edustavia ja hyvin säilyneitä esimerkkejä oman aikakautensa vähäeleisestä ja puhdaslinjaisesta modernista

betoniarkkitehtuurista.³¹ Teatterirakennusta on laajennettu vuosina 2002–2004. Meren puolella, kaupungin suunnasta katsottuna teatterirakennuksen takana, sijaitsevan laajennusosan on suunnitellut Arkkitehtuuritoimisto Seppo Valjus Oy. Terwa Tower tulisi liittymään tähän kokonaisuuteen arkkitehtuuriltaan selkeästi omaa aikaansa edustavana rakennuksena.

Havainnekuvien perusteella Terwa Tower tulisi näkymään kaupunkikuvassa teatterille ja kirjastolle johtavan Kaarlenväylän päätteessä. Korkeasta tornista muodostuisi Torinrannan maisemaa hallitseva elementti, joka tulisi näkymään maamerkkirakennuksena myös kauemmaksi. Tornin jatkosuunnittelussa olisi hyvä huomioida sen merkitys osana kokonaisuutta. Kookas ja korkea rakennus saattaa helposti muodostua Vänmanninsaaren kokonaisuutta hallitsevaksi dominantiksi, joka jättää teatterin ja kirjaston alisteiseen asemaan. Arvoaluetta täydentäisi parhaiten oman aikakautensa laadukasta arkkitehtuuria edustava rakennus, joka muodostaa yhdessä teatterin ja kirjaston kanssa tasapainoisen, kerroksellisen kokonaisuuden.

Tämän selvityksen laatimisen aikaan tiedossa olevissa Terwa Towerin suunnitelmissa ei ole huomioitu olemassa olevista rakennuksista avautuvia näkymiä samalla periaatteella kuin Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen laatimissa suunnitelmissa. Vänmanninsaarelle 1960- ja 1970-luvuilla laadituissa suunnitelmissa teatteri, kirjasto,

³⁰ <https://jk-arkkitehdit.fi/terwa-tower/> (luettu 6.9.2021).

³¹ Krogius 2012, 41.

kaupungintalo ja virastotorni sijaitsevat alueella siten, että rakennuksista on mahdollista avata joka suuntaan näkymiä suistoalueelle ja rakennusten väleihin rajautuville pihaluueille. Vaikka rakennukset ovat kookkaita, ne eivät peitä viereisistä rakennuksista avautuvia näkymiä.

Terwa Towerin matala osa tulisi julkaistujen havainnekuvien mukaan sijoittumaan kirjastorakennuksen luoteispuolelle. Matala osa on havainnekuvien mukaan kirjastoa korkeampi. Uudisrakennus tulisi peittämään kirjastolta Pikisaaren suuntaan avautuvat näkymät kokonaan.

Nykyään kirjastosta avautuu näkymiä luoteeseen kohti Pikisaarta ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevasta lehtisalista, toisessa kerroksessa sijaitsevalta lasten ja nuorten osastolta, kolmannessa kerroksessa sijaitsevasta maakuntakokoelmahuoneesta ja neljännessä kerroksessa sijaitsevista kokoushuoneista sekä rakennuksen luoteen puoleisella sivulla sijaitsevista työhuoneista. Näkymät ovat olennainen osa tilojen omaleimaista luonnetta.

Uudisrakennus ei suunnitelmien mukaan vaikuttaisi kirjastosta kaupungin keskustan suuntaan avautuviin näkymiin.

Uudisrakennuksen rakentaminen tulisi todennäköisesti lisäämään kirjaston ohi suuntautuvaa liikennettä. Nykytilanteessa kirjaston ohitse kuljetaan kirjaston käyttäjille varatulle pysäköintipaikalle sekä kevyen liikenteen siltaa myöten Pikisaareen. Merkittävän osan alueen liikenteestä muodostaa kirjaston huoltoliikenne. Liikennejärjestelyjen

vaikutuksia alueen ominaispiirteisiin ja arvoihin ei ole tässä vaiheessa mahdollista arvioida. Myöskään kirjaston käyttäjiä varten varatun pysäköinnin tulevasta toteutuksesta ei ole vielä tietoa.

Lehtisalista Pikisaaren suuntaan avautuvat laajat näkymät ovat olennainen osa tilan ilmettä.

6.4 Modernin betoniarkkitehtuurin taidonnäyte Suomessa

Vuonna 2012 laaditun rakennushistoriaselvityksen mukaan:

”Kirjastorakennus on modernin betoniarkkitehtuurin taidonnäyte Suomessa. Rakennuksen ulkoinen muoto määräytyi arkkitehtikilpailun tuloksena syntyneestä sommitelmasta. Kirjastorakennus suunniteltiin täydentämään monumentaalikeskustan aikaisemmin valmistuneen teatterirakennuksen pariin ja osaksi ”Saaren” sommitelmaa. Täten rakennuksen hahmo, paikka ja korkeus oli lähtökohtaisesti tiukkaan määritelty.

Jo teatterirakennusta suunniteltaessa rakennusmateriaalin valinta oli perustunut ajatukseen siitä, että koska keskustaa ei voitu rakentaa kerralla valmiiksi, tuli löytää sellainen materiaali jossa vanheneminen ei näy. Näin useiden vuosien välein valmistuvien rakennusten tulisi muodostaa yhtenäinen kokonaisuus. Teatterin osalta oli päädytty hiottuihin betonielementteihin joihin oli lisätty harmaata kiveä rouheena. Tavoitteena oli Jaatisen mukaan ”sementtimosaikki”, joka ei imisi likaa ja oli vaalea väriltään. Tämä vaaleus oli jo kilpailuehdotuksessa jatkumona Oulun valkeasta kaupungista. Vanhana oululaisena Martti Jaatinen muisti lapsuutensa Oulun vaalean harmaina puutaloina jotka muodostivat hyvin säännöllisen ruutu-kaavan.

Kirjaston arkkitehtuuri on vähäeleistä ja puhtaslinjaista Martti Jaatiselle ominaista, niukkaa miesiläistä modernismia jota hän myös arkkitehtuuria opettaessaan edusti TKK:lla. Le Corbusierin ajatus pilotismista on nähtävillä kirjastorakennuksessa: sisäänkäyntikerros on sisennetyssä pohjakerroksessa, seuraavat kerrokset pilarikannatteisia, joka rakenteena mahdollistaa vapaan plaanin ja ikkunapintojen tai nauhaikkunoiden sijoittelun. Kaakkoon suuntautuva suuri ikkunaseinä avaa kirjaston sisällön kaupungille näyteikkunaksi kuin avoin kirja. Rakennus on piirretty modulissa 1500 - 3000 - 6000 variaatioineen.

Toteutusvaiheessa jouduttiin tekemään muutama ulkoarkkitehtuuriin oleellisesti vaikuttava kompromissi. Säästöyistä jätettiin puolikaaren muotoinen kattolyhty, teatterirakennuksen kulissitornin vastapaino rakentamatta. Tilalle tuli kuplakattoikkunoita jotta ylävalon pääsy saatiin portaikkoon turvattua. Energiansäästöyistä Ikkunaseinään tehty varjostusrantu syö rakennuksen ehdottomuutta ja tekee siitä teatterin sisarpuolen. Jaatinen itse arveli, että tuon hulluuden voi helpolla muuttaa takaisin ikkunoiksi, kunhan energiakriisi on ohi ja joku tolkkua palaa arkkitehtuurin arvostukseen. Rakennusvaiheessa jouduttiin siis tekemään kaksi raskasta myönnytystä kustannus- ja energiansäästöyistä.”³²

Minimalistisessa modernissa arkkitehtuurissa mittasuhteilla on tärkeä merkitys. Monumentaalikeskukseen kuuluvien merkkirakennusten, Oulun pääkirjaston ja kaupunginteatterin, arkkitehtuuri ilmentää tarkkaan harkittujen mittasuhteiden luomaa harmoniaa. Arkkitehtuuri on linjakasta ja ilmeeltään pelkistettyä. Rakennuksille on ominaista samanlainen rytmitys, joka yhdistää ne yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Rytmityksen perustana on moduulijärjestelmä, joka jatkuu läpi rakennusten kokonaisuudesta yksityiskohtiin saakka. Rakennuksille ominaiset selkeät ja puhtaslinjaiset muodot, sirot pilarit ja nauhaikkunat viittaavat Le Corbusierin arkkitehtuuriin, suunnittelun monumentaalisuus Alvar Aallon merkkirakennuksiin. Rakennuksille ominaisessa moduulijärjestelmässä voi nähdä myös viittauksia Oulun keskusta-alueen vanhaan ruutuasemakaavaan.³³

Pelkistetty, niukkalinjainen arkkitehtuuri kestää huonosti kokonaisuuteen sopimattomia muutoksia. Vuonna 2012 laaditun rakennushistoriaselvityksen mukaan:

”Kirjastorakennus on kestänyt aikaa ja on aikansa huippuarkkitehtuuria sekä suomalaisen miesiläisyyden, niukan modernin betoniarkkitehtuurin taidonnäyte. Tämänkaltaisen arkkitehtuurin ongelma on ehdottomuus kaikenlaisten lisäysten, laajennusten ja uusien materiaalien erottuessa

³² Krogus 2012, 24-25.

³³ Piccolo 2017, 13.

heti ja suorastaan huutaen ristiriitaansa alkuperäisen kanssa. Muutoksiin on syytä suhtautua herkkyydellä ja varoen, myös sisustusmuutoksiin.”³⁴

6.5 Edustava esimerkki 1900-luvun jälkipuolen kirjastoarkkitehtuurista

”Julkisten kirjastojen toimintaidea Suomessa pohjautuu länsimaiselle vaalistusaatteelle, jonka keskeisin ihanne on ihmisten tasavertainen oikeus tietoon ja sivistykseen. Kirjastot rakennetaan julkisin varoin, kirjastojen käyttö on maksutonta, ja kirjastoverkosto ulottuu koko maahan. Kirjastojen arkkitehtuuri ja rakennustavat ovat muuttuneet yhdessä kirjastolaitoksen kanssa. Kirjastojen sijainti, koko, ulkoasu, tilajärjestelyt, rakennusmateriaalit ja kalustus kertovat kirjastolaitoksen kehityksestä, palveluiden monipuolistumisesta ja tietotekniikan tuomasta muutoksesta.”³⁵

Julkisten kirjastojen arkkitehtuuriin alettiin kiinnittää huomiota jo 1800-luvun loppupuolella. Yhdysvalloissa vahvistuneen Public Library Movementin puheenvuoroissa kirjastorakennusten arkkitehtoninen laatu nähtiin kansan menestyksen ja sivistystason symbolina. Arkkitehtuurista tuli väline houkuttaa kansalaisia kirjastojen käyttäjiksi. 1900-luvun alussa kirjastoista alettiin puhua yhteiskunnan henkisen elämän keskuksina ja ihmisten kohtaamispaikkoina. Amerikkalainen kirjastoihanteeseen siirtyi Suomeen lukuisten opintomatkojen välityksellä. Uusien kirjastojen piti olla houkuttelevia ja viihtyisiä, ja niille piti osoittaa paikkakunnan kauden ja sijainniltaan keskeisin tontti. Laadukkaan kirjastoarkkitehtuurin katsottiin edistävän julkisten kirjastojen tehtävää lukutaidon, sivistysmyönteisyyden ja yhteisen kansallisen kulttuurin vahvistamisessa.³⁶

Kirjastojen merkitys kulttuuripalveluna, tärkeinä julkisina rakennuksina ja viihtyisinä kohtaamispaikkoina on säilynyt nykypäiviin saakka. Esimerkiksi

toteutumatta jääneen Espoon kaupunginkirjaston yleisen arkkitehtuurikilpailun pöytäkirjan (1991) mukaan:

”Kirjasto ei ole nykyisellään ainoastaan lainaus- ja lukupiste. Se on kohtaamis- ja opiskelupaikka ja se tarjoaa myös monipuolisia kulttuurielämyksiä. Myös yleisön oleskelu- ja kahviotilat ovat olennainen osa nykypäivän kirjastoa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kirjaston sisätilojen tulisi kilpailla kauppagallerioiden tai puuhamaiden kanssa. Niissä tulee edelleen olla aistittavissa kulttuurirakennuksen pitkä traditio.”³⁷

Oulu2026-ohjelman *CulturalClimateChange* (2021) mukaan kirjasto tulee jatkossa olemaan elävän ja käsinkosketeltavan kulttuurin keskus, kestävä ja vastuullisen kehityksen majakka: ”Kansalaiset rakastavat kaikista kaupungin kulttuurilaitoksista eniten kirjastoja. Kirjastot ovat matalan kynnyksen paikkoja, joissa pääsee osalliseksi kulttuurista, tiedosta ja demokratiasta. Ne ovat avoimia, turvallisia ja esteettömiä tiloja, merkityksellisten ja riemastuttavien kohtaamisten paikkoja.”³⁸ Jatkossa kirjaston on tarkoitus toimia vuoden 2026 kulttuuripääkaupungissa Oulussa yhteiskehittämisen ja STEAM-filosofian³⁹ hautomona, joka mahdollistaa tulevaisuuden innovaatioita ja korostaa niiden keksimiseen vaadittavaa luovuutta.⁴⁰

Oulun kaupunginkirjasto on edustava, arkkitehtuuriltaan hyvin säilynyt esimerkki Suomeen 1900-luvun puolivälin jälkeen rakennetuista kirjastorakennuksista. Siinä toteutuvat aikakauden kirjastorakennuksille ominaiset ihanteet: kaikille avoin kirjasto sijaitsee kaupungissa keskeisellä ja näkyvällä paikalla. Kirjasto on merkkirakennus, joka toimii kunnallisena tietokeskuksena ja kaupunkilaisten yhteisenä kohtaamispaikkana.⁴¹

³⁴ Krogius 2012, 42.

³⁵ Vartola 2019.

³⁶ Vartola 2019, 3.

³⁷ Vartola 2019, 21.

³⁸ *CulturalClimateChange* 2021, 34.

³⁹ STEAM-filosofiassa yhdistyvät tiede (science), teknologia (technology), insinööritaito (engineering), taide (art) ja matematiikka (mathematics). *CulturalClimateChange* 2021, 34.

⁴⁰ *CulturalClimateChange* 2021, 34.

⁴¹ Vertaa Vartola 2019, 12.

6.6 Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelema kirjastorakennus

Oulun pääkirjasto on yksi Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelemissa julkisista rakennuksista. Jaatisten suunnittelemissa rakennuksissa tyypillisiä piirteitä ovat rakenteen aitous, muodon selkeys, puhtaus ja loogisuus. Arkkitehtuuriajattelun taustalla ovat purismi, minimalismi ja Mies van der Rohen ideat – pyrkimys pelkistettyyn kokonaishahmoon, yksinkertaiseen muotoon ja pienimpienkin yksityiskohtien tarkkaan suunnitteluun.⁴²

Oulun pääkirjaston pääportaikon kaide.

Muita Jaatisten yhteisiä suunnittelutöitä ovat:

- Patastenmäen koulu, Riihimäki (1957)
- Hiivolan koulun toinen rakennus, Riihimäki (1958)
- Eteläisen koulun laajennus, Riihimäki (1958)
- Ammattioppilaitos, Riihimäki (1959)
- Kauppaoppilaitos, Riihimäki (1963)
- Kannelmäen kirkko, Helsinki (1968)
- Helsingin Puu-Käpylän säilyttävä asemakaava (1971)
- Turun Kupittaaan urheiluhalli (1972)
- Oulun kaupunginteatteri (1972)
- Hotelli Korpilampi, Espoo (1977)
- Oulun kaupunginkirjasto (1981)
- Tampereen Työväen Teatteri (1985)

Oulun pääkirjasto on yksi Suomeen 1960-luvulta lähtien suunnitelluista ja rakennetuista maakuntakirjastoista. Kaksitasoinen hierarkkinen jako paikallisiin kirjastoihin ja maakuntakirjastoihin pohjautui vuonna 1961 voimaan tulleen uuteen kirjastolakiin. Maakuntakirjaston oikeudet sai kaikkiaan 19 kaupunkia, joista yksi oli Oulu. Maakuntakirjastojen tehtävänä oli toimia alueellisina keskuskirjastoina sekä täydentää ja tukea paikallista kirjastoverkkoa.⁴³

⁴² Krogus 2012, 27.

⁴³ Vartola 2019, 9.

Suomeen rakennettiin 1960-luvulta lähtien useita suuria maakuntakirjastoina toimivia kirjastorakennuksia:

- Seinäjoen kaupunginkirjasto / Etelä-Pohjanmaan maakuntakirjasto. Arkkitehti Alvar Aalto, 1965
- Rovaniemen kaupunginkirjasto / Lapin maakuntakirjasto. Arkkitehti Alvar Aalto, 1966
- Kuopion kaupunginkirjasto / Pohjois-Savon maakuntakirjasto. Arkkitehti Matti Hakala, 1967
- Kouvolan kaupunginkirjasto / Kymenlaakson maakuntakirjasto. Arkkitehti Juhani Kivikoski, 1971
- Lappeenrannan kaupunginkirjasto / Etelä-Karjalan maakuntakirjasto. Arkkitehti Erkki Pasanen, 1974
- Porin kaupunginkirjasto / Satakunnan maakuntakirjasto. Kaupunginarkkitehti Olaf Küttner, 1976
- Mikkelin kaupunginkirjasto / Etelä-Savon maakuntakirjasto. Arkkitehtitoimisto Eero Jokilehto, 1976
- Jyväskylän kaupunginkirjasto / Keski-Suomen maakuntakirjasto. Arkkitehtitoimisto Hyvämäki – Karhunen – Parkkinen, 1980
- Oulun kaupunginkirjasto / Pohjois-Pohjanmaan maakuntakirjasto. Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen, 1981
- Hämeenlinnan kaupunginkirjasto / Kanta-Hämeen maakuntakirjasto. Kaupunginarkkitehti Heikki Aitola, 1983
- Kajaanin kaupunginkirjasto / Kainuun maakuntakirjasto. Arkkitehtuuri-toimisto Seppo Valjus Oy, 1983
- Tampereen kaupunginkirjasto / Pirkanmaan maakuntakirjasto. Arkkitehdit Reima ja Raili Pietilä, 1986
- Lahden kaupunginkirjasto / Päijät-Hämeen maakuntakirjasto. Arkkitehtitoimisto Arto Sipinen Ky, 1990
- Joensuun kaupunginkirjasto / Pohjois-Karjalan maakuntakirjasto. Arkkitehti Tuomo Siitonen, 1992

- Kokkolan kaupunginkirjasto / Keski-Pohjanmaan maakuntakirjasto. Kaupunginarkkitehti Nils-Erik Stenman, 1999
- Porvoon kaupunginkirjasto / Uudenmaan maakuntakirjasto. Arkkitehti Tuomo Siitonen, 2000

Uusista maakuntakirjastoista arkkitehtonisesti tunnetuimpia ovat arkkitehti Alvar Aallon suunnittelemat Seinäjoen ja Rovaniemen kaupunginkirjastot (1965 ja 1966), arkkitehti Matti Hakalan suunnittelema Kuopion uusi kirjastotalo (1967)⁴⁴ sekä Arkkitehtitoimisto Hyvämäki – Karhunen – Parkkisen suunnittelema Jyväskylän kaupunginkirjasto (1980), arkkitehtien Reima ja Raili Pietilän suunnittelema Tampereen kaupunginkirjasto Metso (1986) ja Arkkitehtitoimisto Arto Sipinen Ky:n suunnittelema Lahden kaupunginkirjasto (1990).

Esimerkkeinä saman aikakauden merkittävistä suomalaisista kirjastorakennuksista voi tässä yhteydessä nostaa esille Kuopion kirjastotalon ja Jyväskylän kaupunginkirjaston. Niissä on käytetty samantapaisia arkkitehtonisia elementtejä, kuten modulaarisuutta, valoa tuovia kattoikkunoita ja avaria keskeisiä tiloja, kuin Oulun kaupunginkirjastossa. Julkisivuissa on kevennetty rakennusmassaa ensimmäisen kerroksen sisäänvedolla.

---

⁴⁴ Vartola 2019, 9.

Arkkitehti Matti Hakalan suunnittelema Kuopion kirjastotalo-maakuntakirjasto on näytävä esimerkki 1960-luvun maakuntakirjastoista. Rakennus sijaitsee keskeisellä paikalla kaupungin keskustassa. Rakennuksen sijainti tontillaan katulinjasta sisäänvedettynä korostaa sen merkitystä tärkeänä julkisena rakennuksena. Rakennuksessa on teräsbetonirunko ja toisen kerroksen kattoa kannattelevat esijännitetyt teräsbetonipalkit. (Kuva Teuvo Kanerva / Museoviraston historian kuvakokoelma).

Kuopion kaupunginkirjaston kirjastotilat ovat rakennuksen toisessa kerroksessa. Rakenteen ansiosta kirjahalli on avara ja yhtenäinen tila: eri toiminnot on rajattu toisistaan puolikorkeilla seinäkkeillä, lasiovet ja väliseinien ylälasit tehostavat tilavaikutelmaa. Kirjaston käyttöä valvotaan yhdestä keskeisestä asiakaspalvelu- ja valvontapisteestä. Kirjasalin keskipisteenä on pyöreä, kirjahyllyillä tilaan rajautuva ja päätasoa alemmaksi lasitettu nuoriso-osasto. Tila saa luonnonvaloa suuren kattoikkunan kautta.⁴⁵ (Kuva Kalle Jälänne 27.3.1968 / Kuopion kulttuurihistoriallisen museon valokuvakokoelma).

⁴⁵ Vartola 2019, 8-9.

Jyväskylän kaupunginkirjasto. Arkkitehtitoimisto Hyvämäki – Karhunen – Parkkisen suunnittelema rakennus edustaa oman aikansa kulttuurikeskusrakentamista. Se oli valmistuessaan 1980-luvun alussa Suomen suurin kirjastorakennus. Rakennuksen suunnittelussa esikuvia olivat Pariisin Pompidou-keskus ja Tukholman Kulturhuset, monitoimirakennukset, jotka pyrkivät arkkitehtuurillaan avoimuuteen, saavutettavuuteen ja joustavuuteen. Pohjoismaisena esikuvana oli erityisesti tanskalainen kirjastoarkkitehtuuri ja siinä sovellettu moduuliajattelu. (Kuva Teuvo Kanerva / Museoviraston historian kuvakokoelma).

Jyväskylän kaupunginkirjasto, lainaussali. Rakennuksen sydämenä on kattoikkunoin varustettu keskihalli, joka välittää rakennuksen sisäistä liikennettä. Keskeisimpiä sisätiloja ovat ala-aula ja siihen liittyvät kahvila ja lehtilukusali sekä toisessa kerroksessa sijaitseva avara lainaussali. Kattoikkunoista tulee avoimiin tiloihin runsaasti valoa. Kokonaisuutena rakennuksen sisätilat luovat vaikutelman valkoisen valon täyttämästä lasikattoisesta laatikosta.⁴⁶ (Kuva Sami Lamminaho).

⁴⁶ Pohjamo 2012.

6.7 Ulkoasultaan ja sisätiloiltaan hyvin säilynyt kokonaisuus

Pääkirjasto on sekä julkisivuiltaan että sisätiloiltaan säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan. Kaupungin puoleisen lasijulkisivun varjostusrannun poistaminen vuonna 2013 on saattanut rakennuksen alkuperäisen suunnitelman mukaiseen asuun.

Tinkimättömästi kautta rakennuksen toteutettu moduuliverkosto on mahdollistanut ja ohjannut kirjastoon tehtyjä muutoksia. Muutokset on toteutettu hallitusti, sisätilat ovat omaleimaiset ja hyvin säilyneet. Kirjastorakennuksessa tulevat muutokset sopeutuvat toivon mukaan myös tulevaisuudessa kokonaisuuteen, olemassa olevaa kunnioittaen. Jos muutoksia tarvitaan, niiden tulee tukeutua rakennuksen moduuliverkkoon ja kunnioittaa etenkin yleisölle avointen tilasarjojen luontevaa virtaamista sekä rakennuksesta avautuvia näkymiä.

Sisätiloista parhaiten ovat säilyneet ala-aulan, lehtisalin ja kahvion muodostama kokonaisuus, Pakkalan sali, lainausosastot, neljännen kerroksen kirjavarasto ja portaikot. Erityisesti pääporras ja sitä ympäröivät lasiseinäiset tilat hahmottuvat rakennukselle ominaisena hyvin säilyneenä kokonaisuutena.

Pääkirjastossa on säilynyt runsaasti alkuperäisiä kiinto- ja irtokalusteita. Parhaiten säilyneet kalustekokonaisuudet sijaitsevat lehtisalissa, lainausosastoilla ja maakuntakokoelmahuoneessa. Näissä kussakin on alkuperäisiä kiinteitä pöytä-tasoja ja lehti- tai kirjahyllyjä sekä maakuntakokoelmahuoneessa vitriinejä. Ala-aulan kaiteessa oleva vitriini on myös alkuperäinen. Pakkalan salin auditorioistuinten ovat osin alkuperäiset, mutta ne on kunnostettu ja kangaspinta vaihdettu, mikä on muuttanut niiden ulkoasua. Ala-aulan istuinkalustetta on myös muuttettu: siitä on poistettu istuinten väliset puuosat ja kangas on vaihdettu. Lainausosastoilla, lehtisalissa, monitoimitila Laiturissa ja kahviossa on todennäköisesti alkuperäisiä tai alkuperäistä suunnitelmaa noudattaen uusittuja valaisimia. Neljännen kerroksen kirjavarastossa on vanhoja arkistokaappeja ja liikuteltavia hyllyjä. Kirjastossa on myös runsaasti Artekin irtokalusteita, joista osa lienee alkuperäisiä. Jotkin vanhat irtokalusteet ovat käytössä ja osa on varastoitu.

Sisätilojen alkuperäistä, selkeää ilmettä hämärtävät paikoin esille laitettut julistelineet, sermit, seiniin kiinnitetyt ilmoitukset ja muu graafinen esittelyaineisto.

6.8 Sisätilojen arkkitehtoniset arvot

Pääkirjasto hahmottuu ulkoa tarkasteltuna selkeän muotoisena suorakaiteena, jonka lasinen pääjulkisivu ja sisäänkäyntikatot viestivät toimintojen avoimuutta. Rakennuksen muut julkisivut ovat luonteeltaan sulkeutuneempia, mutta sisätiloissa näennäinen suljettu muoto avautuu tilasta toiseen virtaaviksi tilasarjoiksi ja syvältä rakennuksesta ulos aukeaviksi näkymiksi.

Arkkitehtonisesti merkittävimpiä sisätiloja pääkirjastossa ovat sisääntuloaula ja siihen hieman ylempällä tasolla liittyvät lukusali ja kahvio, rakennuksen sydämenä toimiva pääportaikko sekä valoisa ja korkea aikuisten lainausosasto. Niihin liittyvät toisessa ja kolmannessa kerroksessa pääportaikon ympärille kiertyvät lainausosastojen, musiikkiosaston, opintosalin ja lukusalin tilat. Valoisia tiloja yhdistävät toisiinsa rakennuksen sisäiset näkymät.

Rakennukselle tyypillisenä, omaleimaisuutta luovana erityispiirteensä hahmottuvat aikuisten lainausosastolta ja sen kautta ulos avautuvat laajat näkymät. Kaupungin suuntaan avautuva suuri lasiseinä yhdistää lainausosaston visuaalisesti kaupungin keskustaan. Avautuvassa näkymässä korostuvat Rantakadun varren arvorakennukset. Toinen kirjaston sisätiloille omaleimainen näkymä suuntautuu Pikisaaren suuntaan: koko julkisivun levyiset ikkunanauhat mahdollistavat kustakin ulkoseinällä sijaitsevasta tilasta näkymän suistoon.

Lasiseinäisten yleisötilojen vastapainona pääkirjastossa on myös yksityisyyttä vaativia työskentely- ja kokoontumistiloja, jotka ovat luonteeltaan hyvin suljettuja. Näille muutoin varsin pelkistetyille tiloille ominaisia ovat ulos avautuvat näkymät. Julkisivun moduuliseen ruudukkoon istutetut ikkunat toimivat kuin kurkistusluukkuina ympäröivään maailmaan.

Omanlaisenaan tilana kirjastossa erottuu Pakkalan sali, joka on luonteeltaan erilainen kuin muut yleisön käyttöön tarkoitetut tilat. Pakkalan sali on muusta kirjaston toiminnasta eriytetty auditorio. Huoneessa on umpinaiset seinät, eikä se yhdisty visuaalisesti toisiin yleisötiloihin. Sali on tunnelmaltaan varsin suljettu ja yksityinen.

Kirjastossa sisustusta leimaavat pelkistetyt pintamateriaalit, kuten seinien sileävaletut betonipinnat, lasiseinät, saarnipuulattiat ja mosaiikkibetonilaatoitus. Rakennuksen suorakulmaiset muodot ja kovat materiaalit – betoni, alumiini ja lasi – muodostavat vastakohtaan lämpiminä ja muodoltaan pehmeämpinä hahmottuville puurakenteille ja -kalusteille. Materiaaleiltaan pelkistetyissä tiloissa korostuvat valo ja näkymät. Kirjat ja kalusteet tuovat miljööseen oman kerroksensa ja elävöittävät tiloja kirjastorakennukselle luontaisella tavalla.

Visuaalisesti yhtenäisinä jatkuvat tilasarjat ja huoneista aukeavat näkymät ovat olennainen osa rakennuksen luonnetta, ja ne on tärkeää huomioida muutoksia suunniteltaessa. Näkyymiin vaikuttavat sekä seinät, seinäkkeet että kalusteet. Rakennukselle luonteenomaiset eri kerrosten väliset ja pitkät, jopa ulkotilaan asti jatkuvat näkymät tulee säilyttää.

1900-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa tieto- ja viestintäteknikan kehitys on vaikuttanut kirjastojen merkitykseen ja toimintakulttuuriin. Audiovisuaalisista laitteista, lainausautomaateista ja kopiokoneista on tullut arkipäivää. Kirjastoissa on tarvittu tilaa erilaisille tiedonhaku- ja tietokonepöytäille. Kirjastoilta on myös odotettu aktiivisuutta: yksi kirjastojen tehtävistä on esitellä uutta teknologiaa ja opastaa sen käyttöön.⁴⁷ Muutos on väistämättä vaikuttanut kirjaston sisätiloihin, ennen muuta kalustukseen. Oulun kaupunginkirjastossa alkuperäinen lainautiski on korvattu lainaus- ja palautusautomaateilla ja tiedonhakupöytäillä. Muutos kertoo osaltaan kirjastojen toiminnassa tapahtuneista muutoksista.

---

⁴⁷ Vartola 2019, 12.

7 LÄHTEET

Kirjalliset lähteet ja internet-lähteet

Arvokkaita alueita Oulussa 2015. Keskeinen kaupunkialue. Oulu, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut. Oulun kaupungin yleiskaavoitus, Oulun kaupunkisuunnittelu. Sarja A 219, 2015

CulturalClimateChange. Hakemus, suomeksi toimitettu versio. Oulu, vuoden 2026 Euroopan kulttuuripääkaupunkihakija, 2021

Jaatinen, Marjatta & Jaatinen, Martti. 1965. *Oulun monumentaalikeskus.* [Oulu]: [Kustantaja tuntematon.]

JK-Arkkitehdit. <https://jk-arkkitehdit.fi/terwa-tower/> (luettu 26.8.2021)

Krogius, Pia. *Oulun pääkirjaston rakennushistoriaselvitys.* Arkkitehtitoimisto Pia Krogius, Oulussa 2.11.2012

Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492#P6> (luettu 25.8.2021)

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. *Oulun rantakortteleiden julkinen kaupunkitila.* http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1474 (luettu 23.6.2021)

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yleisistä kirjastoista 660/2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170660> (luettu 2.9.2021).

Oulun historialliset kartat. <https://www.ouka.fi/oulu/kadut-kartat-ja-liikenne/oulu-historialliset-kartat>. Viitattu 30.9.2021.

Oulun karttapalvelu. Asema- ja yleiskaavat. <https://kartta.ouka.fi/ims>. Viitattu 30.9.2021.

Oulun kulttuuristrategia 2030. https://www.ouka.fi/documents/64304/18330203/Oulun+kulttuuristrategia+2030_www_s.pdf/08ea3c06-6443-4e31-8d00-b3df7f39b491. Viitattu 16.11.2021

Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016. Oulu, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut. Oulun kaupungin yleiskaavoitus, Oulun kaupunkisuunnittelu, Sarja A 222, 2016

Paikkatietoikkuna. Maanmittauslaitos. <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>. Viitattu 30.9.2021.

Piccolo, Francesca Paola. *Our concrete heritage. Examples of concrete architecture in Oulu: understanding, communication, promotion.* Oulu, 2017

Pohjamo, Ulla. *Jyväskylän kaupunginkirjasto – kansalaisopisto. Rakennushistoriaselvitys.* Keski-Suomen museo, 2012

Sahlberg, Marja (toim.). *Talon tarinat – Rakennushistorian selvitysopas.* Museovirasto, Rakennushistorian osasto, 2010. <https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/talon-tarinat-opas.pdf> (luettu 14.10.2020)

Terwa Tower. Asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Oulu, Yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut, Kaavatunnus 564-2401, Diaarinumero OUKA/11684/10.02.03/2018, 28.5.2021. https://www.oukapalvelut.fi/tekniikka/Suunnitelmat/Projektikortti_2019.asp?ID=1365 (luettu 23.6.2021)

Terwa Tower. Terwa Kiinteistökehitys Oy, <http://terwakiinteistokehitys.fi/terwa-tower/> (luettu 26.8.2021)

Vartola, Anni. *Julkiset kirjastot ja kirjastoarkkitehtuuri 1900-luvun jälkipuolella*.
https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kulttuurirakennukset/Julkiset_kirjastot_ja_kirjastoarkkitehtuuri.pdf, 2019 (luettu 17.8.2021)

Valokuvat

Valokuvat Noora Kela ja Kaisa Mäkinieniemi, jos ei toisin mainita.

Piirustukset

Oulun kaupungin tilapalveluiden arkisto:

Alkuperäispiirustukset, Arkkitehtitoimisto M ja M Jaatinen Oy, 1979–1980.

Rakennusselitys, Arkkitehtitoimisto M ja M Jaatinen Oy, 15.1.1980.

Kiintokalusteet, puusepänurakka: piirustukset, piirustusluettelo ja selostus, Studio Nurmesniemi Oy, 25.9.1980.

Opasteselostus, Studio Nurmesniemi Oy, 21.9.1981.

Muutostyö: huoneseloste ja rakennusselitys, Arkkitehtitoimisto HML Oy, 19.6.2007.

Muutospaiirustukset, Arkkitehtitoimisto HML Oy, 21.2.–8.8.2013.

Korjaus- ja muutostyö: 1. krs, Arkkitehtitoimisto Kari Huotari Oy, 30.5.2016.

OULU | Tilapalvelut